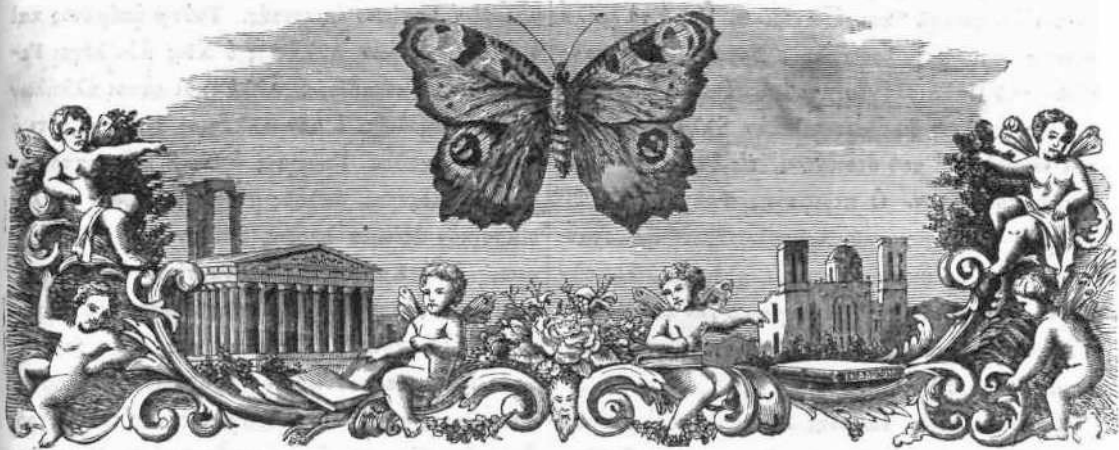

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ, ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 67.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΣΧΟΛΑΡΙΟΣ.

Α'.

ΠΟ τριπλῆν ἔποψιν καθίσταται ἄξιος μνήμης ὁ βίος τοῦ Σχολαρίου· ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁ ἐνθερμότερος ζηλωτὴς τῆς πατρίου θρησκείας, καὶ ὁ πρῶτος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πατριάρχης· ἀνὴρ ἐν συνόλῳ, ὅστις ἐν ᾧρᾳ κινδύνου καὶ καταστροφῆς πρὸς οὐδὲν ἐλογίσαστο σωτηρίαν καὶ πατρίδα ἀπέναντι τῆς κινδυνεύουσας ὀρθοδοξίας, ἥτις λαμπροτέραν ἐκ τῆς καταστροφῆς προσκτησαμένη αἴγλην, νικήτρια τοῦ θανάτου ἀνεδείχθη, καὶ ἀδούλωτος διατηρηθεῖσα ἐδημιούργησε, μετὰ τεσσάρων αἰώνων ἐξαγνισμὸν, πάλιν τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἡ ἀξιοσημείωτος καὶ μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικὰ ἐπιμονὴ ἐνός ἀνδρὸς δούλην παρέδωκεν εἰς τὰς ἁρᾶς τοῦ Ὀτμάνου.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰσέτι δὲν ἀντήμειψε πρεπόντως τὴν μνήμην τοῦ Σχολαρίου, ὅστις οὐ μόνον ἔσωσε τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τοῦ κατακτητοῦ μετὰ καταπληκτικῆς παύρησίας τὰ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως ἐξέθηκε, καὶ τὸν φανατισμὸν ἐκείνου εἰς ἀγάπην καὶ σέβας μετέτραψε.

Γεώργιος ὁ Σχολάριος (1) ἐγεννήθη, ὡς πιθανολογεῖται, περὶ τὰ 1400 εἰς Χίον (2). Νέος μεταβάς εἰς Βυζάντιον ἠκροάσατο τὰ μαθήματα τῶν ἐκεῖ διδασκάλων, καὶ ἰδίως Ματθαίου Καμαριώτου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης (3). Μετ' οὐ πολὺ διω-

(1) Πιθανῶς ἐπωνομαζέτο Φωτεινός, διότι οὕτω καλεῖται καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιός του Θεόδωρος· τὸ δὲ σχολάριος παρώνυμον ἔσται δοθὲν κατὰ τὸν μαθηματικὸν αὐτοῦ βίον.

(2) Οὕτω λέγουσιν οἱ Λεονάρδος Χίος καὶ Μάξιμος Μαργούνιος. Ὁ Φαβρίκιος (Bibliotheca Graeca, tom. XI) ἄγνωστον ἐπὶ τίνι μαρτυρίᾳ, τὸν λέγει Κωνσταντινουπολίτην.

(3) Ἐν τινι χειρογράφῳ παρὰ Κρουσίῳ (Turco-Graecia σελ. 487) ἀναγινώσκεται «τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου Ματθαίου τοῦ Καμαριώτου, ἐξήγησις εἰς τὰς ἐπιστολάς Συνεσίου, γεγραμμένη οἰκείᾳ χειρὶ τοῦ αὐτοῦ Καμαριώτου· καὶ ἔτι βραχὺ ὑπόμνημα εἰς τὸν αὐτὸν Καμαριώτην, ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης ὁρμώμενος καὶ φιλόσοφος ὄν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν τοῖς ἐσχάτοις δυστυχέσι χρόνοις τῶν βασιλέων τῶν Παλαιολόγων, καὶ ᾧδε μείνας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως· ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ πατριάρχου κυρίου Γεναδίου τοῦ Σχολαρίου, καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχόντων, περὶ τὰ μέσα τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Μουράτου».

Καὶ Μάξιμος Μαργούνιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἐρσχελον ἐπιβεβαιῶν τοῦτο.

ρίστη διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ σχολῆς, καὶ ὕστερον γενικὸς βασιλικὸς κριτῆς (1).

Διάσημος νομολόγος, εὐγλωττος ῥήτωρ, ἐξοχος θεολόγος καὶ φιλόσοφος, ὁ Γεώργιος Σχολάριος ἀπελάμβανε μεγάλης φήμης καὶ ὑπολήψεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ. Ἦτο τὰ μάλα οἰκείος τοῦ μεγάλου δουκὸς Νοταρᾶ, Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ μετέπειτα βασιλεύσαντος, μεθ' ὧν διετήρει φιλικὴν ἀλληλογραφίαν, καὶ Θεοδώρου τοῦ δεσπότη, εἰς ὃν ἐξεφώνησεν ἐπικηδεῖον λόγον. Ὁ περιφανὴς Φραγκίσκος Φίλελφος, γαμβρὸς τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλικώτατα συνεδέθη μετ' αὐτοῦ οὐχ ἦττον δὲ σχετικοὶ τοῦ Γεωργίου ἦσαν καὶ Μάρκος ὁ Λιπομάνος, πατρίκιος τῆς Ἑνετίας, Ἀντώνιος Καμαλδουλέσης, κλπ.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος! βλέπων ὁσημέραι κινδυνεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕνεκα τῆς προσεγγίσεως τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη ἵνα πραγματοποιήσῃ τὴν τοσοῦτον πιθανήν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, εὐελπιζόμενος βοήθειαν ἀπὸ τῆς Δύσεως πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου. Ἀπελθὼν οὖν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῇ ἡ πρὸς συζήτησιν τῶν ὄρων τῆς ἐνώσεως σύνοδος, παρέλαβε τοὺς ἐπισημοτέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἄνδρας, Γεώργιον Σχολάριον, Γεώργιον Γεμιστόν, Ἀργυρόπουλον καὶ λοιπούς. Γενομένης τῆς συνόδου ἐν Φεβρουάριον καὶ Φλωρεντίαν, μετὰ πολλὰς συζητήσεις, ὁ αὐτοκράτωρ συνήνεσεν εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ περιβοήτου ὅρου περὶ τῆς ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὁ Σχολάριος ὅμως καὶ ἄλλοι ἠρνήθησαν ἵνα ὑπογράψωσι καὶ ἀπῆλθον εἰς Βενετίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐπανέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀναβαλὼν ἐς ἄλλοτε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ψευδοσυνόδου ἐκείνης.

Ἡ ἄρνησις τοῦ Σχολαρίου ἐναυάγησε πάντα τὰ σχέδια τῶν Λατίνων, οἵτινες ἐξανέστησαν κατ' αὐτοῦ. Καὶ δὴ πρῶτος ὁ λατινόφωνος Κρῆς Ματθαῖος ὁ Καρυοφίλης ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1628 εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ τυπογραφεῖον τῆς προπαγάνδας, ὑπὸ τὸ πλαστῶνυμον τοῦ Σχολαρίου, πόνημα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐν Φλωρεντίαν ψευδοσυνόδου (Gennadii, Defensio concilii), ἰσχυρισθεὶς πρὸς

(1) Γράφων πρὸς Φίλελφον λέγει, «ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν τῷ δικάζειν θεοῦ οὐδ' ἀναπνεῖν σχεδὸν συγχωρούμενος, καὶ ἄκων ἐξαμαρτάνω τι πρὸς τοὺς φίλους.»

κάλυψιν τῆς πλαστοουργίας, ὅτι δύο ὑπῆρξαν Γεννάδιοι, ὁ μὲν νομοδιδάσκαλος συνοδεύσας τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ὑπὲρ τῶν Λατίνων συνηγορήσας, ὁ δ' ἕτερος μοναχὸς, μαθητὴς καὶ στενὸς φίλος Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, δριμύς τῶν Λατίνων ἐπικριτῆς. Τούτῳ ἐπόμενος καὶ ὁ ὁμόφρων Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χίος δύο λέγει Γεωργίου ἢ Γενναδίου. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀλλήλων διίστανται, διότι ὁ μὲν Ἀλλάτιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ νομοδιδάσκαλος Γεώργιος ἐγένετο καὶ πατριάρχης, ὁ δὲ ἕτερος, ἀπλοῦς μοναχός, οὐδὲν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα λαβὼν, ἀπέθανε πρὸ τῆς ἀλώσεως ὁ δὲ Καρυοφίλης τούναντίον, ὅτι ὁ νομοδιδάσκαλος ἀπέβησε πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὁ δὲ μοναχὸς ἐξελέγη καὶ πατριάρχης. Τὴν γνώμην τούτων, διατεμνόντων τὸν Σχολάριον, ἠκολούθησαν πάντες σχεδὸν οἱ θεολόγοι, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς Ῥιχάρδου Σίμωνος, ἕνα παραδεχομένου Γενναδίου εἰς τὴν ἐν ἔτει 1685 κατὰ Θωμᾶ Σμιθίου περὶ Μετουσιώσεως διατριβῆν του. Σὺν τούτῳ δὲ καὶ οἱ Brucker, Renaudotius, ἕνα ὁμοίως ἀναφέρουσι Γεννάδιον. Οἱ δὲ Φριδερίκος Σπαγγέμιος καὶ Οὐδίνος ῥητῶς ἀποφαίνονται, ὅτι πάντα τὰ εἰς Γεννάδιον ἀποδιδόμενα ὑπὲρ Λατίνων ποιήματα ἐπλαστοργήθησαν ὑπ' ἄλλων λατινοφρονούντων Ἑλλήνων (1).

Ὅτι δὲ ὁ Γεώργιος Σχολάριος εἶνε ὁ αὐτὸς ὁ ἐν Φλωρεντίαν παρευθεὶς, καὶ μετέπειτα πατριαρχεύσας, καὶ ὅτι ἐν τῇ ψευδοσυνόδῳ ἐκείνῃ δὲν συνηγορήσεν ὑπὲρ τῶν Λατίνων, ἀρκείωσαν ταῦτα. Ὁ Ἐμμανουὴλ Μαλαξὸς (2) ἀναφέρων τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκλογὴν τοῦ Σχολαρίου ὡς πατριάρχου λέγει, «σύνοδος γενομένη κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Σουλτάνου ἐκλεξάν ὡς πατριάρχην Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ὃν εἶχε ὁ Ἰωάννης εἰς Φλωρεντίαν» ταῦτά λέγει καὶ Ζυγομαλάς καὶ Σίλβεστρος. Αὐτὸς ὁ Γεώργιος Σχολάριος γράφων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραπεζοῦντος λέγει ταῦτα. «Καὶ ἡμεῖς γὰρ πολλὰ περὶ τῆς ἐνώσεως συμβουλευσάμεν, ἕως ἄλλοι τὴν τοῦ πράττειν ἐξουσίαν λαβόντες, ἀπόντων ἡμῶν, οὕτω τούτων διέθεντο ὡς ἀπεβῆσθαι ἡμᾶς ἐκείνων ἀναγκασθῆναι.» Καὶ πρὸς Μάρκον τὸν Ἐφέσου, «ἀλλὰ νῦν, Θεοῦ συνάρσει, τούτων πάντων καταπεφρόνηκα, καὶ ἐμαυτὸν καθαρῶτατον, καὶ φανερώτατον τῆς

(1) Ἴδὲ καὶ Δοσιθέου, τόμον Ἀγάπης, προλεγ.

(2) Πατριαρχικὴ Ἱστορία, ἐν Martini Krusii, Turco-graecia.

ἀληθείας συναγωνιστὴν ἔταξα, ὥστε τὰ τῶν πατέρων μου δόγματα, καὶ τὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἀκρίβειαν ἀνυποστόλως διαγγέλλειν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς σῆς μεγίστης ἀγιότητος.» Πρὸς δὲ, πῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ λατινόφωνος ὁ Σχολάριος, ὁ τοσοῦτον δριμύως γράψας κατὰ τῆς ἐπὶ πατριάρχου Βέκκου πρὸς ἔνωσιν συνόδου, κατὰ τῆς αἵρέσεως τοῦ Βαρλαάμ, καὶ Ἀκινδύνου, καὶ ὑπὲρ τοῦ Παλαμᾶ συνηγορήσας; Ὁ Μαρτίνος Κρούσιος ἐν Τουρκογραφικῇ λαλῶν περὶ τοῦ μετέπειτα πατριαρχεύσαντος Σχολαρίου ἐπιφέρει, Qui anno 1439 Latinis in concilio Florentino de processione spiritus sancti etiam ex filio assensus fuerat. Καὶ ὁ Lebeau (XXI, σελ. 225) ἕνα Σχολάριον παραδέχεται.

Σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναφερόμεν καὶ τὸ ἐξῆς πρὸς κατάδειξιν τῆς ὑπὸ τῶν λατίνων πλαστογραφίσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Σχολαρίου. Ἐν τῇ ἐν ἔτει 1530 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Ἰερωνύμου Βιέτορ τυπωθεῖσα διαλέξει τοῦ Σχολαρίου μετὰ τοῦ σουλτάνου Ἀμουράτη, ὁ Γεννάδιος ἐν σελίδι 20 ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφέρει, «ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται,» οἱ δ' ἐκδόται λατῖνοι προσέθησαν «ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ» ἐκπορεύεται, καὶ ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει ei ex filio!

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος, καὶ ὡσεὶ τηκόμενος ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἐλέγχου ἔζησεν ἐλεσιῶς, παρά πάντων ἀποστρεφόμενος, καὶ σωματικῶς μαραινόμενος. Καὶ αὐτοὶ οἱ λατῖνοι ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ πρὸς ἔνωσιν ἀπόπειρα τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου μονάρχου ἦτον ἀποτέλεσμα καθαρᾶς πολιτικῆς, οὐδὲν ἔχνος εἰλικρινείας φέρουσα, ἀλλ' ὑπὸ μόνον τοῦ μεγάλου κινδύνου σιγματικῶς ὑπαγορευθεῖσα (1). Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1449 ἀπέβησε, καὶ διάδοχος ἐξελέγη ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ὁ Λράγασης, τέως δεσπότης τοῦ Μορέως. Μόλις ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ τότε πάπας Νικόλαος Ε' τῷ ἔγραψεν ἐξορκίζων ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν ἔνωσιν.

Ἡ θέσις τοῦ Κωνσταντίνου οὐκ ἦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Οἱ Τούρκοι ἐπλησίαζον· οἱ ἔνετοί τὸν ἠνόχλουν διὰ τῶν ἀπαιτήσεών των, ὑποσχόμενοι βοήθειαν ἐὰν ἐνυμφεῖτο τὴν θυγατέρα τοῦ δόγη Φόσκαρι· ὁ Πάπας μόνον, μετὰ

τὴν τέλει τῆς ἐνώσεως, τῷ ὑπέσχετο βοήθειαν. Συναισθάνομενος, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ κολακεύσῃ τὴν Δύσιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀποστολῆς ἐπικουριῶν, ἐφάνη ὁπωσοῦν ἐνδίδων. Συνεκάλεσε σύνοδον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἣν ὁ Σχολάριος, ὁ Πλήθων, καὶ ἄλλοι συνεζήτησαν μετὰ τῶν Λατίνων καὶ κατέδειξαν τὸ ἐσφαλμένον τοῦ περιβοήτου τῆς ἐνώσεως ὅρου (1). Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ εἰς τὸν πάπαν ἵνα στείλῃ ἀνθρώπους μᾶλλον πεφωτισμένους ὥπως συζητήσωσι ἐνώσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλως ἐφημιζετο ἐν τῇ Δύσει διὰ τὰς θεολογικὰς γνώσεις του ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἰσίδωρος, ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, ἀσπασάμενος τὸν λατινισμόν καὶ καρδινάλιος προχειρισθεὶς. Τούτον ὁ πάπας Νικόλαος ἐπεμφεν ἐν ἔτει 1452 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἐνώσεως. Πάντες σχεδὸν βλέποντες τὸν κίνδυνον συνήνεσαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Σχολάριος, φαίνεται, ὅτι ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετονομασθεὶς Γεννάδιος, καὶ μονάζων ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου (2). Ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῆς ἐνώσεως, ἐκλείσθη εἰς τὸ κελλεῖόν του καὶ λαβὼν χάρτην ἔγραψε τὴν γνώμην του ὡς ἐξῆς:

« Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι εἰς τί ἐπλανήθητε, καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλίπισατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ πόλει ἐν ἣ μέλλει φθαρῆναι, ἐσχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας. Ἰλεός μοι, κύριε μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιοῦτου πταίσματος. Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐσχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὁμολογήσατε τὴν εὐσέβειαν; οὐαί, ὑμῖν ἐν τῷ κρῖνασθαι! » Ταῦτα γράψας καὶ προσηλώσας εἰς τὴν θύραν τοῦ κελλείου του ἐκλείσθη ἔνδον. Ἡ προκήρυξις μεγίστην ἀλλοίωσιν ἐπέφερον εἰς τὰ πνεύματα· αἱ μὲν μοναχαὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἔνωσιν καὶ τοὺς αἰτίους· οἱ δὲ τοῦ ἀγοραίου λαοῦ διασπαρέντες εἰς τοὺς ὁδοὺς καὶ καπηλεῖα, ἐκράτουν φιάλας ἀκράτου, καὶ ἀναθεματίζοντες τοὺς ἐνωτικὸς ἔπινον

(1) Ἴδὲ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης συνταχθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως, ἐν Δοσιθέου τόμῳ Καταλαγῆς, σελ. 457 καὶ ἐπ.

(2) Πρὸ ὀλίγου ὁ Γεννάδιος ἔγραψε πόνημα. «Κατὰ τῆς Σιμωνιακῆς αἵρέσεως, ἡ ἀπιστίας» ὅπερ ἔστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον, ἵνα τὸν ἀποτρέψῃ τῆς ἐνώσεως.

(1) Lebeau, Histoire de Bas-Empire, tom. 24, σελ. 209.

εις προσθείαν τῆς εικόνας τῆς Θεομήτορος, παρακαλοῦντες αὐτὴν ἵνα γίνῃ ἀρρώγος τῆς πόλεως, καὶ ἀναβοῶντες « Τὴν Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε τὴν ἔνωσιν χηρίζομεν. Ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν ἀζυμιτῶν λατρεία » (1).

Ἐνῶ ταῦτα διεδραματίζοντο, ὁ βασιλεὺς προσεπάθει ἵνα τελέσῃ τὴν ἐνωτικὴν λειτουργίαν. Πολλοὶ τῶν ἱερομονάχων, ἱερέων, ἡγουμένων καὶ λοιπῶν οὐ μόνον δὲν παρεδέχοντο νὰ συλλειτουργήσωσι μετὰ τῶν ἐλθόντων Λατίνων, ἀλλὰ καὶ ἐχωρίζοντο ὡς ἀσέβων ἄλλοι δὲ παρητήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατριάρχης εἶχε τελευτήσει, διαρκούσης τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου, ἔμενε κενὸς ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, διότι οὐδεὶς συνήνει ἵνα δεχθῆ τοιοῦτο βᾶρος κατ' ἐκείνας τὰς ἀνωμάλους καὶ σκανδαλώδεις περιστάσεις. Διὰ τῆς βίας λαβόντες ἐχειροτόνησαν μετὰ ταῦτα τὸν Γρηγόριον Μάμμικον, ὅστις βλέπων τὸ σκάνδαλον αὐξανόμενον, καὶ τὴν ἄλωσιν προλέγων, παρητήθη.

Ἐν τέλει κατωρθώθη μετὰ μυριάς δυσχερείας ἵνα τελεσθῆ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ κοινὴ μυσταγωγία, καθ' ἣν ἐμνημονεύθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πάπα Νικολάου. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί, οἱ χάριν ἀβροφροσύνης πρὸς τὸν βασιλέα, παρευρεθέντες δὲν ἔλαβον προσφορὰν ἀντιδώρου, ὡς βδελυκτὴν *θυσίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἐνωτικῇ λειτουργίᾳ*.

Μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθε μέγα σχίσμα μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς βασιλευσούσης, καὶ ἐγένετο ἡ ἔνωσις ἀληθῶς διαιρέσις. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρχεν ἡ κατὰ τῶν ἐνωτικῶν καταφορὰ, ὥστε οἱ ἱερεῖς ἤρουντο νὰ λειτουργήσωσιν ἢ ἐκπληρώσωσι τὰ ἄλλα τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἐάν τις τῶν ἱερέων προσεκαλεῖτο εἰς κηδεῖαν νεκροῦ ἢ μνημόσυνον τεθνεώτος, καὶ ἐφαίνετο ἐκεῖ παρὰ τὴν ἱερεὺς ἐνωτικὸς, παρευθὺς ὁ πρῶτος ἐκδυόμενος τὸ φελώνιον ἐφρευγε σπεύδων, ὡς ἀπὸ πυρός. Γυνὴ τις ὠδίνουσα, διηγεῖται ὁ Δούκας, προσεκάλεσε τὸν πνευματικὸν τῆς Ἰάκωβον καὶ ἐξωμολογήθη Ἐπειδὴ δὲ οὗτος τὴν προέτρεψε νὰ κοινωνήσῃ, ἡ γυνὴ τὸν ἠρώτησεν ἂν συνεχωρεῖτο νὰ μεταλάβῃ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς λειτουργήσαντος ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καὶ συγκοινωνήσαντος ὁ γέρον, ἐνωτικὸς ὢν, τῇ εἶπε, « συγκωρημένον ἔστη ὁ Θεὸς συγκωρηθεῖ σοι ἅπελθε ἀποβάλλουσα πάντα σκοπόν καὶ γὰρ ἱερεὺς ἐστὶ καὶ λειτουργὸς ἀδιάκριτος κοινωνήσον » ἡ γυνὴ δειλιάσασα ἐπὶ τῇ ἀνεμποδίστῳ ταύτῃ ἀπολογίᾳ, μετεκαλέσατο ἄλλον Νεόφυτον, πνευματικὸν τῶν ἀνακτόρων οὗτος δὲ

(1) Δούκας, Βυζ. Ἱστορ.

τὴν ἀπέτρεψε λέγων « συγκωρητόν ἐστιν εἰ γὰρ λάβοις κοινωνίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἄρτον ἕφαγες, καὶ οἶνον ἔπιες. »

Ἡ Ἁγία Σοφία ἐθεωρεῖτο βέβηλος, *καταφύγιον δαιμόνων, καὶ βωμὸς ἐλληνικός*· τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἦσαν σκοτεινά· μήτε κηρίον, μηδὲ λυχνάψια ἔρημον τὸ ἅγιον τέμενος ἐφαίνετο *προσημαῖνον τὴν ἐρημίαν, ἢν ὑποστῆναι μέλλει διὰ τὰς παραβάσεις καὶ ἀνομίας τῶν κατοίκων* (1).

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Γεννάδιος ἐγκλειστος ἐδίδασκε τὰ πλήθη, προλέγων τὴν ἄλωσιν, καὶ ἐσπερνοδίζων τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῶν ἐνωτικῶν.

Ἡ πολιορκία ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ, καὶ ὁ τρομερὸς οὗτος δημαγωγὸς δὲν ἔπαυε διεγείρων τὸν λαόν, γράφων κατὰ τῶν ἐνωτικῶν, καὶ πλέκων συλλογισμοὺς καὶ ἀντιφάσεις, συνεργὸν ἔχων καὶ τὸν μέγαν δοῦκα Λουκᾶν Νοταρᾶν, ὅστις τοσοῦτον κατὰ τῶν λατίνων ἐφύραττεν, ὥστε δεικνύων τοὺς Τούρκους ἀνέκραξε « κρείττοτερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακίλιον βασιλεῦον Τούρκων, ἢ καλύπτραν Λατινικήν. »

Οἱ Λατίνοι χαιρεκάκως ἔβλεπον τὰ ἐπαπειλοῦντα τὴν πόλιν δυστυχήματα, καὶ ὡσεὶ ἀντεκδικούμενοι, συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ἔξω Τούρκων. Τεσσαράκοντα ῥιψοκίνδυνοι νέοι ἀπεφάσισαν ἵνα ἐξέλθωσι καὶ πυρπολήσωσι τὸν Τουρκικὸν στόλον ἄλλ' οἱ ἐν τῷ Γαλατᾶ Φράγγοι εἰδοποίησαν διὰ συνθηματικῶν πυρῶν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐπιπεσόντες κατεβύθισαν τὸ πυρπολικόν ἅπαντες δὲ οἱ νεανίαι οἰκτρῶς ἀπωλέσθησαν (2).

(1) Δούκας, σελ. 260.

(2) Historia Politica, σελ. 60 (Turcograecia).

Ἀρμενίος τις ποιητὴς, σύγχρονος τῇ ἀλώσει, λέγει « ἐν τούτοις ὁ ἡγεμὼν τῆς Σταμπούλ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐστραμμένους πρὸς τὰ Φραγκικὰ ἔθνη, περιέμενεν. Ἄλλ' οἱ ἀνελεήμονες Λατίνοι ἀναιδῶς τῷ ἔλεγον « ἀσπάσθητι τὴν πίστιν μας, καὶ δὸς ἡμῖν τὴν πόλιν σου. » (Lebeau, XXI, σελ. 309. Brosset).

Ὁ Λεονάρδος Χίος, δυτικὸς ἀρχιεπίσκοπος Μιτωλήνης, αὐτόπτης τῆς ἀλώσεως γράφων πρὸς Πάπαν Νικόλαον, ἐπιπίπτει λάβρος κατὰ τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων, ἀποδίδων τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν μὴ ἔνωσιν. « Per questo sdegnato il signor Dio meritamente vi ha voluto dare nelle mani de vostri nemici. Non havete voi violato la promission dell'unione, la qual voi faceste con solenne giuramento; Piangete adunque le vostre miserie, riprendete voi medesimi, e non condannate gli altri. . . O miseri Greci, et infelici, i quali proibirono i Latini, che non maneggiassero le cose sacre, non potrete accordarvi insienne per pena del vostro peccato. . . (Sansovino σελ. 258, 266.)

Ὁ Μωάμεθ γενόμενος κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησε τὴν ἐν τῇ βυζαντινῇ πρωτεύουσῃ λειψανδρίαν. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἔπεσαν μαχόμενοι παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μάρτυρος αυτοκράτορος, οἱ δ' ἔφυγον ἅμα εἶδον τὴν ἡμισέληνον κυματίζουσαν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἱ δ' ἐπιμείναντες ἐκρύφθησαν. Κατανοῶν ὅτι μόνον ἐλαττήριον συγκεντρώσεως τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἦτο τὸ πατριαρχεῖον, ὡσεὶ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν κέντρον θεωρούμενον, εἰσηγήσει καὶ τῶν παρακολουθούντων χριστιανῶν γραμμακτέων, προσεκάλεσε τοὺς ἀπάτριδας Ἑλληνας ἵνα συνελθόντες ἐκλέξωσι πατριάρχην τῆς ἀρεσκείας των, τὸν ὅποιον ὑπέσχετο νὰ καθιδρύσῃ κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα.

Τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο πλουσίαν παρηγάγεν ἄγρην κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἄθροισι ἐπαρουσιάσθησαν, ὡσεὶ λησμονήσαντες τὴν ἀλωθείσαν πατρίδα, ἀπέναντι τῆς πατρῴου θρησκείας. Τὸ ὄνομα τοῦ Σχολαρίου ἑμοθύμως ἐπροτάθη καὶ ἄνευ ἀντιλογίας παρεδέχθη. Ὁ δὲ μοναχὸς Γεννάδιος, ὑπὸ τὸ βᾶσον ἀρετᾶς ἀναχωρητοῦ ἐξασκῶν, ἀπεποιήθη τὴν ἐξοχὸν τιμὴν μετὰ πολλὰς παρακλήσεις συνήνεσεν ἵ' ἀναδεχθῆ τὸν φόρτον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀξιώματος, θαρρῶν, ὅτι ἡ δύνατο διὰ τῶν φώτων, τῆς εὐγλωττίας, καὶ τῆς ἀγωγῆς του, νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τοῦ ξίφους τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῆς δυστυχίας τῶν συμπατριωτῶν του, ἐλαφρώτερα καθιστῶν τὰ δουρικὰ δεσμά. Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐτελέσθη ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἄλωσιν χριστιανικὴ λειτουργία ὁ μητροπολίτης Ἡρακλείας μετ' ἄλλων ἀρχιερέων, καὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ χριστιανώμου πληρώματος, ἐχειροτόνησε τὸν Γεννάδιον Σχολάριον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ῥώμης.

Μετὰ τὴν χειροτονίαν, ὁ νέος πατριάρχης συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξοχωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, μετέβη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρὸς προσκύννησιν (1). Ὁ Μωάμεθ ὑπεδέχθη τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀρθοδοξίας εὐμενέστατα καὶ, ἀφοῦ ὠμίλησαν περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, τῷ ἐνεχείρισε, κατὰ τὸ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἔθος, δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκοσμημένον, ἐπιπέπων « Πατριάρχευε ἐπ' εὐτυχίᾳ, » καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς θέλεις, ἔχων ἅπαντα τὰ σὰ προνόμια, ὡς καὶ οἱ πρὸ σοῦ πα-

(1) Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ἱεσρ. (Krusii, Turcograecia).

τριάρχαι εἶχον. » Μετὰ τοῦτο κατῆλθεν ἕως κάτω τῆς αὐλῆς συνοδεύων τὸν πατριάρχην, τὸν ὅποιον καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ ὑψιπέσιμνον ἵππου, προστάξας ἵνα πάντες οἱ μεγιστᾶνες τῆς αὐλῆς του ἐξέλθωσιν εἰς συνοδίαν τοῦ πατριάρχου (1). Ὁ Γεννάδιος παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδίας περιῆλθε τὴν πόλιν εὐλογῶν.

Ὁ Σουλτάνος ἐξέδωκε καὶ διάταγμα ἵνα μηδεὶς ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ τῷ πατριάρχῃ, ὅστις ἀφίετο ἀκαταζήτητος, καὶ ἀδιάσειστος, ἐλεύθερος παντὸς τέλους καὶ δόσεως, αὐτὸς τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ διάδοχοι πατριάρχαι. Δι' ἐτέρου δὲ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὸν εἰς τσαμῖα μετασηματισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν, ὁρίσας ἵνα οἱ γάμοι, ἐνταφιασμοὶ, καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐκπληρῶνται ἀκωλύτως, κατὰ τὰ προϋπάρχοντα ἔθιμα τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ πάσχα αἱ θύραι τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας νὰ ᾧσιν ἀνοικταὶ τριήμερον (2).

Ἐπειδὴ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶχε μεταβληθῆ εἰς τσαμῖον, ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησε τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὡς πατριαρχεῖον. Μετ' οὐ πολὺ εὐρέθη ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ ἄνθρωπος τις πεφονευμένος ὁ πατριάρχης φοβηθεὶς μήπως ὅμοιοι σκηναὶ συνεχέστερον διαδραματισθῶσι, διὰ τὸ ἔρημον τῆς συνοικίας, ἐζήτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, κειμένην ἐν τῇ χριστιανικῇ συνοικίᾳ, ἣτις καὶ τῷ ἐχορηγήθη, μεταβληθέντος τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων εἰς τσαμῖον.

Ὁ Μωάμεθ, δξύνους καὶ περιεργός, περιήρχετο συνεχῶς τὴν πόλιν ἀναθεωρῶν πολλὰ καὶ ἐρωτῶν καὶ μανθάνων. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν εἰσῆλθεν ἔνδον τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχείου, καὶ ἀφιππεύσας εἰσέβη εἰς τὸν ναὸν, ὅπου καταβᾶς ὁ πατριάρχης προσηγόρευσε καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Μωάμεθ ἐκάθησεν ἐπὶ θρόνου ἐντὸς τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας ἀπηύθησε, διὰ διερμηνέως, πολλὰς ἐρωτήσεις πρὸς τὸν πατριάρχην περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Γεννάδιος, ἢν καὶ ἀπροπαρασκεύαστος, ἐξέθηκε μετὰ παρρησίας καὶ σαφηνείας τὰ κυριώτερα τῆς πίστεως κεφάλαια, τὰ ὅποια ὁ σουλτάνος οὐ μόνον ἀπεδέχθη εὐλαβῶς, ἀλλὰ καὶ κατευχαριστήριος ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τοῦ ἀνδρός, τὰ μέγιστα καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς χριστιανοὺς ἔκτοτε

(1) Φραντζῆ, σελ. 305.

(2) Hammer, III, σελ. 4—5. — Cantemir, 149. — Φραντζῆ, 308.

ὕπερηγάπησεν. Ἀποχωρῶν παρήγγειλεν εἰς τὸν πατριάρχην ἵνα καὶ ἐγγράφως ἐκθέσῃ τὴν διάλεξιν, ἥτις καὶ μεταφρασθεῖσα ἀραβιστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ κριτοῦ τῆς Βεζζόιας, ἐνεχειρίσθη αὐτῷ, ὅστις μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαθείας τὴν ἀνέγνωσε (1).

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἔδειξεν ἀκατανόητον εὐνοίαν πρὸς τὸν Γεννάδιον, πέμπων αὐτῷ συνεχῶς δῶρα, καὶ πᾶσαν παράκλησιν τοῦ προθύμου ἐκκληρῶν. Καὶ ἐλέγετο περὶ τοῦ σουλτάνου, ὅτι ἐνωτισθεὶς καὶ πληροφορηθεὶς τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἦν περὶ τῆς ἑαυτοῦ (2).

Ὁ Γεννάδιος εὐδοκίμως πατριαρχεύσας ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ τινὰς μῆνας, συνεκάλεσε σύνοδον ἵνα ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του. Πάντες οἱ κληρικοί καὶ ὁ λαὸς παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα διαμείνῃ. Ἀλλ' ὁ Γεννάδιος ἀπαυθῆσας πλέον ἐπεθύμει ἵνα ἀπομακρυνθῇ τῆς τύρβης, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνῃ τὸ πνεῦμά του· ἔγραψε τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐγγύς τῶν Σεβρών μονὴν τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει Μενοικίως (3), ὅπου μελετῶν γράφων, καὶ προσευχόμενος, παρέδωκε τῷ κυρίῳ τὸ πνεῦμα περὶ τὸ 4460. (4)

B'.

Ἐπειδὴ περὶ Γενναδίου ὁ λόγος, οὐκ ἄσκοπον, οὐδὲ τοῦ προκειμένου ἐκτὸς θεωροῦμεν ἵν' ἀναφέρωμεν περὶ τῆς τότε διεγερθείσης φιλοσοφικῆς πάλης μεταξὺ τῶν λεγομένων Ἀριστοτελικῶν, ὧν ἤγειτο ὁ Σχολάριος, καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ὧν ἠγεμόνευεν ὁ περίπυστος Πλήθων.

Γεώργιος ὁ Γεμιστός ὁ καὶ Πλήθων (διὰ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων) ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος εἰς Σπάρτην. Ἐὰν ἡ δούλη Ἑλλάς δύναται νὰ ἐγκαυχῆθῃ ἐπὶ σοφίᾳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἀνκνυτὶδρῆτως ὁ Γεμιστός εἶνε τὸ ἐπιστημότε-

(1) Ὁ Κρούσιος ἐδημοσίευσεν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεως. (Turcoogr. σελ. 109). Τῆς περιεκτικότητος δὲ ταύτης διαλέξεως ἐγένοντο πολλαὶ μετατυπώσεις.

(2) Historia Politica.— Μαλαζοῦ, Πατρ. Ἱστορία.

(3) Μανουὴλ Μαλαζοῦ, Π. Ἱ. σελ. 420.

(4) Ἐγράψεν ὁ Γεννάδιος πολλὰ θεολογικὰ πρὸ πάντων ἄλλων, ἐξ ὧν ὁ Φαβρίκιος ἀπαριθμεῖ περὶ τὰ ἑκατὸν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεκδότα. [Biblioth. Graec. XI. Παρ. Schoell, Hist. Lit. Gr. VII.

ρον τῆς τοιαύτης αἰγλης σημεῖον (4). Νοῦς δαιμόνιος, κριτικὸς, πανδαήμων, τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς νεοπλατωνικοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐγκολπωσάμενος, ὁ Πλήθων πρῶτος ἐτόλμησεν ἵν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς Ἀριστοτελικῆς ἢ σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἥτις, διὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀβερρόη, Ἀθικέννου καὶ ἄλλων Ἀράβων φιλοσόφων ἄκραν ἐπίτασιν λαβοῦσα, ἠγεμόνευε καθ' ὅλας τὰς σχολὰς τῆς Δύσεως.

Ἐν ἔτει 1433 συνώδευσεν τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην μετὰ τοῦ Σχολαρίου καὶ ἄλλων εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ἀρνηθεὶς νὰ ὑπογράψῃ τὸν διαβόητον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν βρον. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ διαμονὴν του ἠνοιξε σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐφοίτων οἱ ἐπισημότεροι νέοι τῆς Ἰταλίας. Κόσμος ὁ ἐκ Μεδίκων, κατέχων τότε ἐν τῶν πρωτίστων ἀξιομάτων τῆς ἀνθρώπου δημοκρατίας, θελήθεις ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Γεμιστοῦ συνεχῶν διαλέξεων, ἐπεφόρτισεν αὐτὸν νὰ παραδώσῃ δημοσίᾳ τὴν τῶς ἀγνωστομένην Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Πλήθων ἔπραξε τοῦτο μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας· τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ προηγουμένως εἶχεν ἀναμνησθεὶς ἀκροθιγῶς πως ὁ Πετράρχης, διήγειρε γενικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ εἰς τὰς δημοσίας τοῦ Γεμιστοῦ παραδόσεις συνέβρεον πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἀκροαταί. Ὁ Κόσμος ἐμφορηθεὶς διὰ τοῦ Πλήθωνος τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, ἴδρυσεν τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, προωρισμένην ἵνα διαδώσῃ τὴν φιλοσοφίαν ἐκείνην, καὶ μεταφράσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν. (2)

(4) Περὶ τούτου λέγει ὁ Ἀλλάτιος. Est Pletho stylo accurato, eleganti, presso, Attici succi pleno, sententiis gravi, argumentis vehemento, eruditione vero, et antiquarum rerum congerie quandoque obscuro atque difficili; non tamen ob gratias ac verner, quibus ubique dictionem adspersit, molesto, adeo ut cum antiquis nec imerito acquiraretur, sui aevi scriptoribus a plerisque anteponatur. (Diatriba de Georgiis). Καὶ ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων· «Τοιοῦτον ἀνδρὶ οὐ μετὰ Πλάτωνα, ἐξήρησθη δὲ λόγου Ἀριστοτέλης, οὐκ ἔφυσεν ἡ Ἑλλάς. Μέγας Ἑλλάδι κόσμος εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐσεῖται· τούτου κῦδος οὐποτ' ὀλεῖται. » Παρ. Fabricii, Bibl. Gr. X. — Fulleborn, σελ. 5. — Schoell, Histoire de la litterature gr. VII.

(2) Ὁ προστάτης οὗτος τῶν ἐπιστημῶν ἀνέβρεψε παρ' αὐτῷ τὸν διάσημον Μαρσίλιον Φιτσίνο, ὃν προώρισεν ὡς ἀπόστολον τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὅταν ὁ πατὴρ τοῦ Μαρσίλιου, ἱατρὸς Φιτσίνο, ἐπαρουσίασε πρὸς τὸν Μεδίκον τὸν νεανίαν υἱὸν του, τὸν ὅποιον ἡ πρόνοια εἶχε προορίσει ἵν' ἀναδείξῃ τὴν δόξαν τῆς ἀκαδημίας, ὁ Κόσμος

Ὁ Γεμιστός, μετὰ ὀλιγοχρόνιον, πλὴν εὐκαρπῶν διδασκαλιῶν, ἐπανέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον (1), ἐνθ' ἀπεβίωσεν ὑπερῆγρος περὶ τὰ 1454 ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν καὶ τῶν μαθητῶν του, ἐγκαταλιπὼν φήμην σοφοῦ καὶ ἐναρέτου ἀνδρός, ὅστις πρῶτος ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, μὴ εὐτυχῆσας ὅμως ἵνα ἴδῃ τὸν θρίαμβον τῶν ἰδεῶν του (2).

Ὁ Γεμιστός ἔδωκε τὸ σύνθημα τοῦ μεταξὺ Πλατωνικῆς καὶ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας πολέμου διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ συγγράμματος «Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται.» Χαράττων πορείαν ὅλως ἀντίθετον τῆς τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων προσπαθησάντων ἵνα συνδυάσωσι τὰ δύο φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀνεκῆρυξεν ὅτι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης εἰσὶν ἀσυμβίβαστοι· καὶ ἐν τῇ ἐκδηλώσει ταύτῃ θεωρεῖ τὸν Πλάτωνα πολὺ ὑπέρτερον τοῦ φιλοσόφου τῶν Σταγειρῶν, κατακρίνας τὰς δοξασίας τοῦ Ἀβερρόη καὶ λοιπῶν. Ἐνεκα τοῦ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐνθουσιασμοῦ του παρεγώρισεν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ἀειμνήστου τούτου νομοθέτου τῆς καλαισθητικῆς καὶ τῶν ὑγιῶν δοξασίῶν.

Ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἄγαν Ἀριστοτελικός,

εἶπε πρὸς τὸν πατέρα· «Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν πατέρα τὸ δῶρον τῆς θεραπείας τῶν σωμάτων· ἀλλὰ βεβαίως τὸ παιδίον τοῦτο ἐγεννήθη ἵνα θεραπεύσῃ τὰς ψυχάς.» Ὁ Μ. Φιτσίνο, ὡς γνωστὸν, μετέφρασε τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ Πλωτίνου.

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶδε τὸν Γεμιστὸν ὁ περιφανὴς Φιλέλφος, ὅστις γράφων πρὸς τινὰ φίλον του ἐν Ἰταλίᾳ λέγει· «... ὑπῆρξεν ἡ Πελοπόννησος πάλαι ποτὲ πρὸς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἀνδρας καὶ εἰς πλοῦτον ἐπισημοτάτη, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἤδη ἐξέλιπον. Αἱ συνεχεῖς τῶν βερβέρων ἐπιδρομαὶ καὶ τῶν κατοίκων ἡ βραθυμία ἐξεκένωσαν τὴν χώραν παντὸς ἀγαθοῦ, ὥστε πλὴν ἐνός Γεωργίου τοῦ Γεμιστοῦ, ἀνδρὸς τῶν ὄντων καὶ σοφοῦ καὶ σεμνοτάτου τὸ ἦθος, καὶ εὐμαρείαν ἔχοντος ἐν ταῖς λόγοις, οὐδὲν ἕτερον θέλει εὐρεῖ ἐπαῖνον τινος ἄξιον. Διότι καὶ αἱ ἠγεμόνες ἐκεῖνοι Παλαιολόγοι, αὐτοὶ οὐδὲν ἤτιον ὑπὸ τῆς ἐνδείας περιθλιβόμενοι, καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν καταγέλαστοι ἀποβάνουσι καὶ ἔρμαιον τῆς ἐκείνων ἰδιοτελείας· ὅθεν πλὴν ἐνός τοῦ Γεμιστοῦ, τ' ἄλλα πάντα εἶναι μετὰ οἴκτου... ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Γεμιστός εἶνε ἤδη ὑπερῆγρος, καὶ περὶ τινὰ ἀρχὴν ἀπησχολημένος.» 1444 ἐκ Μεδιολάνων (Μουστοῦδου, Ἑλληνομ. σελ. 387.)

(2) Ὁ Σπανδογινοῦς Καντακουζηνὸς ἀναφέρει, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ περιφανὴς Σισμόνδος Μαλατέστας, ἀρχὼν τοῦ Ἀριμίνου, σταλεῖς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς Πελοπόννησον, ἔλαβε τὰ ὄσα τῶν Πλήθωνος, καὶ κατασκευάσας πολυτελέστατον τάφον ἐν Ἀριμίνῳ ἔθαψεν ἐκεῖ αὐτά. (Sansovino, Orig. Tur. σελ. 194.)

ἐξηγήθη μετὰ φανατισμοῦ κατὰ τοῦ Πλήθωνος γράφας Κατὰ τῶν Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀριστοτέλει (1). Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ὁ Σχολάριος, ὡσεὶ διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὰ πνεύματα, συνηγορεῖ ἀπλῶς ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἀβερρόη, ἀποδεικνύων ὅτι αἱ ἀρχαὶ τούτων συνεφώνουν μᾶλλον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θεολογίας. Ἐν τῷ δευτέρῳ ὅμως μέρει ὁ Σχολάριος δριμύτως ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ τοῦ Πλήθωνος.

Ὁ Γεμιστός ἀπαντῶν ἔγραψε Πρὸς τὰς Σχολαρίου ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις.

Ὁ Σχολάριος κατανοῶν, ὅτι δὲν ἤδύνατο ν' ἀντιπαραβληθῇ πρὸς τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν ἐσιώπησε περιμένων εὐνοικώτερον περίστασιν. Ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Πλήθων ἔγραψε, κατὰ μίμησιν τοῦ Πλάτωνος, Περὶ Νόμων, σύγγραμμα ὄντως παράδοξον, ἀναπτύσσον τὰς περὶ θρησκείας καὶ ἠθικῆς δοξασίας τοῦ Ζωροάστρου καὶ Πλάτωνος, καὶ παριστῶν τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείαν ὡς πρότυπον ἀγωγῆς· ἐν τέλει συνήπτοντο σημειώσεις περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ δικαιοκρατικοὶ κανόνες. Ἰπόκωφος διηγήθη κατὰ τοῦ Πλήθωνος καταλαλιὰ ὡς ἀντιχριστιανικοῦ καὶ ἀποστόλου τοῦ ἐθνισμοῦ. Προαισθανθεὶς τὴν κατ' αὐτοῦ προσχεδιαζομένην θύελλαν ἀνέβαλλε τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου του. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος, πρὸς ὃν προφανῶς τὸ χειρόγραφον παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Γεμιστοῦ, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἐνεχειρίσεν εἰς τὸν Σχολάριον, τότε πατριάρχην, ὅστις παραχρῆμα τὸ κατεδίδασκεν εἰς τὸ πῦρ (1). Ἐν τινι πρὸς Ἰωάννην Ἐπαρχον ἐπιστολῇ, σωζομένη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ὁ Γεννάδιος ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν πυρπόλησιν, καὶ ἀνασκευάζει διὰ μακρῶν τὰς τολμηρὰς τοῦ Πλήθωνος δοξασίας. Ἄν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσωποῦντος τὴν Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν πατριάρχου καταδικασίς τοῦ συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος, δὲν προσβάλλῃ

(1) Τὸ πρῶτον μέρος ἐξέδωκεν ἐν Παρισίῳ (1858) ὁ ὁμογενὴς Μηνᾶς Μηνωίδης.

(2) Λέγεται ὅτι ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ἠδυνήθη νὰ σώσῃ διάφορα μέρη ἀπὸ τῶν φλογῶν σημαντικὰ δὲ ἀποσπάσματα ὑπάρχονσι καὶ νῦν εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας. Ἡ σωζομένη «Συγκεφαλαίωσις τῶν Ζωροαστρείων καὶ Πλατωνικῶν δογμάτων» καὶ τὸ «Περὶ εἰμαρμένης» λέγονται εἶναι μέρη τῆς Νομολογίας τοῦ Πλήθωνος. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου σώζονται πολλὰ τεμάχια τοῦ Α' καὶ Γ' βιβλίου δημοσιευθέντα ἐν Aretins Beytr zur gesch. und Lit. tom. VI καὶ VII.

ἀμέσως τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, καταδεικνύεται ὅμως πρόθεσις μὴ ἐντίμος πρὸς δικαιολόγησιν τῶν ὄσων ἄλλοτε ἔγραψε κατὰ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα κινδυνώδη ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἀφοῦ ἡ ἀνάγνωσις ἢ μᾶλλον ἐνσάρκωσις αὐτῶν εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον διαφθείρει τὸ πνεῦμα τοῦ Πλήθωνος, μὴ ἀρκεσθέντος εἰς τὴν θεοποίησιν τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ συλλαβόντος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀλλάκτον ἰδέαν κυβερνητικῆς καὶ θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τῇ βίᾳ τῆς Πολιτείας, καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Πλωτίνου.

Ὁ ἀγὼν ὅμως δὲν εἶχε περιορισθῆ μεταξὺ Πλήθωνος καὶ Σχολαρίου. Μετὰ τὸν Σχολάριον Θεόδωρος ὁ Γαζῆς (1) καὶ Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος (2), ὑπῆρξαν διάσημοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Βησσαρίων δὲ ὁ καρδινάλιος (3) καὶ Μιχαὴλ Ἀποστόλιος (4) ἐνθερμοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Πλήθωνος καὶ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Γαζῆς ἔγραψε κατὰ τοῦ Πλήθωνος μετὰ μετριοφροσύνης, ἀπομακρυνθεὶς ὅμως καὶ τῆς πάλης ἅμα εἶδε τὴν ἕξασιν τῶν πνευμάτων. Ὁ Μιχαὴλ

(1) Θεόδωρος Γαζῆς Θεσσαλονικεὺς καταφυγὼν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος του (1430) εἰς Ἰταλίαν, ἐνθα τὸ κατὰ πρῶτον ἀντέγραψε χειρόγραφα ἐν 1440 διωρισθὴ καθηγητῆς ἐν Φερρῆραις, ἀποβιώσας (1478) ἐν Καλαβρίαις ἔγραψε τὴν γνωστὴν γραμματικὴν, καὶ ἄλλα συνταγμάτια.

(2) Γεώργιος Τραπεζούντιος Κρήσιος, ἔλθων εἰς Ἰταλίαν ὀλίγον πρὸ τοῦ Γαζῆ· ὑπῆρξε καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν Βικενσίαις, Βενετίαις, καὶ Ῥώμῃ ἀποβιώσας ἐν τῇ τελευταίᾳ μητροπόλει (1485) λίαν γηραλέος, ἀπολέσας τὴν μνήμην.

(3) Ἰωάννης Βησσαρίων ἐκ Τραπεζούντος διῆλθε τὴν νεότητά του ἐν τινι μονῇ τῆς Πελοποννήσου, ἐνθα ὁ Πλήθων ὑπῆρξε διδάσκαλός του εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκλεχθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας ἐν ἔτει 1438, παρευρέθη εἰς τὴν Φλωρεντινὴν σύνοδον, κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῶν Λατίνων. Ὁ Πάπας τὸν προεξέρισε καρδινάλιον ἐν ἔτει 1439. Ἀπελάμβανε μεγίστης ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀνατολῇ ὑπολήψεως· δις παρ' ὀλίγον ἀ ἐκλεχθῆ Πάπας. Ἀπερῆλθε ὡς πρέσβυς εἰς διαφόρους ἐπισήμους ἀποστολάς. Τὸ μέγαρόν του ἦτο γενικὴ συνέντευξις πάντων τῶν ἀγαπώντων καὶ καλλιεργούντων τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἐν 1468 ἐδωρήσατο εἰς τὴν Ἑνετικὴν γερουσίαν τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του. Ἀπεβίωσε (1472) ἐν Ῥαβέννῃ. Τὸ σῶμά του μετεφέρθη εἰς Ῥώμην· ἐν τῇ κηδείᾳ παρευρέθη καὶ ὁ Πάπας, παράδειγμα οὐ οὐδέποτε ὅμοιον ἐγένετο.

(4) Μιχαὴλ Ἀποστόλιος Βυζάντιος μαθητῆς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίου, ὑπὲρ οὗ συνέθετο τὸ ὑπὸ Fulleborn δημοσιευθὲν ἐπικήδειον ἐγκώμιον· ἦτο πατήρ τοῦ περιβήτου Ἀρσενίου Μονεμβασίας, καὶ τοῦ Ἀριστοδούλου Ἀποστόλιου.

Ἀποστόλιος μαθητῆς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίου, ἔγραψε κατὰ Γαζῆ καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπισωρεύων ὄραμαθὸν ὕβρεων κατὰ τοῦ πρώτου, καὶ τολμηρῶς ἀποφαινόμενος περὶ γεγονότων, ἅπερ σχεδὸν ἠγνόεα. Τὴν 5 Ἰουνίου 1462 Ἀνδρόνικος ὁ Περιπατητικὸς (1), θεωρῶν μὲν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπερτέραν, μὴ ἀπορρίπτων ὅμως καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, ἀνέτρεψε τὴν κατὰ Γαζῆ ἀπάντησιν τοῦ Ἀποστόλιου ἐντίμως καὶ διὰ λογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων· καὶ ἐν ἀποδείξει ὅτι δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ τὸν Βησσαρίωνα, ὅπως τότε κεκρυμμένον ὑπὲρ τοῦ Πλάτωνος, ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν τοῦ νεανίου μαθητοῦ του μετὰ τῆς ἀνατροπῆς του, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν εὐθυκρίσιαν τοῦ σοφοῦ καρδινάλιου. Ὁ Βησσαρίων, ἀφοῦ ἐπισταμένως ἀνέγνωσεν ἀμφότερα, κατεδίκασε τὸν Ἀποστόλιον, καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀνδρονίκου.

Ὁ Γεώργιος ὅμως Τραπεζούντιος, ἅμ' ἀπεβίωσεν ὁ πρόμαχος τοῦ Πλατωνισμοῦ Γεμιστὸς, ἐδημοσίευσεν λατινιστὶ *Σύγκρισιν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους*, ἐπιχέων τὴν μελανοτέραν χολὴν κατὰ τοῦ Πλήθωνος καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Μεταφράζομεν τὴν ἐξῆς περικοπὴν· « Ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν δεύτερος Μωάμεθ, ὅστις, ἂν δὲν προφυλαχθῶμεν, θέλει ὑπερβῆ τὸν πρῶτον, διὰ τῶν κακῶν συνεπειῶν τῆς διδασκαλίας του, ὅσον ὁ Μωάμεθ ὑπερέβη τὸν Πλάτωνα. Μαθητῆς καὶ ὀπαδὸς τοῦ φιλοσόφου τούτου ὁ ἐν λόφῳ Πλήθων ἐδημιούργησε καὶ ἐξέθηκε μετὰ πολλῆς τφόντι τέχνης καὶ εἰς γλαφυρὸν ὕψος νέους κανόνας ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τοῦ βίου· καὶ πιστεύεται, ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐξήμμεσε πλήθος βλασφημιῶν κατὰ τῆς θρησκείας. Τόσον ζηλωτῆς τοῦ Πλάτωνος ἦτο ὥστε μόνον τὰ αἰσθητάματα τούτου εἶχεν ἐνσαρκισθῆ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ περὶ φύσεως θεῶν, ψυχῆς κλπ. Τὸν ἤκουσα ἐν Φλωρεντίᾳ λέγοντα, ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι θέλουσιν ἀσπασθῆ ἐν κοινῇ συνειδήσει καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησα, ἂν ἡ θρησκεία αὕτη ἦτο ἡ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἡ τοῦ Μωάμεθ, ἀπεκρίθη, Μήτε ἡ μία, μήτε ἡ ἄλλη, ἀλλὰ τρίτη τις μὴ διαφέρουσα τοῦ ἐθνισμοῦ. Ἐκτοτε τὸν ἀπεστρά-

(1) Ἀνδρόνικος Κάλλιστος Θεσσαλονικεὺς, διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη κλίσιν του Περιπατητικὸς ἐπονομαζόμενος.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ὑπὸ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΟΤΤΟΦΡΕΔΟΥ ΜΥΛΛΕΡ.

Ἀποσπῶντες ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν μεταφραζομένης Ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων τοῦ περικλειοῦς Κ. Μύλλερ τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς Γλώσσης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παρέχομεν ὑμῖν, Κ. Συντάκτα, πρὸς δημοσίευσιν, μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι οἱ ὑμέτεροι ἀγαγῶσται θέλουσιν εὐχαρίστως ἀποδεχθῆ τὴν ὅσον σοφὴν καὶ σπουδαίαν ταύτην πραγματείαν τόσῳ περίεργον καὶ πολὺ ἔχουσαν διὰ πάντας, ἰδίως τοὺς Ἑλληνας ἡμᾶς, τὸ διαφέρειν. Ἐλπίζω μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ σᾶς στείλω καὶ τὸ Β' κεφάλαιον, ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης θρησκείας τῶν Ἑλλήνων.

Περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων.

» φην, ὡς ἐπικίνδυνον ἐγίδναν, καὶ οὐδέποτε ἠδύνηθην ἐν ἀποφασίῳ καὶ τὸν ἰδῶ ἢ τὸν ἀκούσω. »

Ὁ Βησσαρίων ἀγανακτῆσας διὰ τὰς ὕβρεις ἀπήντησεν in Calomniatorem Platonis. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πυρποληθῆ ὑπὸ τοῦ Γενναδίου τὸ περὶ Νόμων σύγγραμμα τοῦ Γεμιστοῦ, ὁ καρδινάλιος οὐδὲ μνεῖαν ποιεῖται ἐν τῇ ἀνατροπῇ περὶ τοῦ δυσυχτοῦς διδασκάλου αὐτοῦ. (1)

Οἱ Ἰταλοὶ κατὰ πρῶτον ἔμειναν ἀπλοὶ θεαταὶ τῆς πάλης· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἢ ὑπὸ τοῦ ἐκ Μεδίκων Κόσμου ἰδρυθεῖσα Ἀκαδημία ἐκνήρυχθη σύσσωμος κατὰ τῶν δικαυρόντων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποίου ἐκήρυξαν τὴν ὑπεροχὴν τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν. Πρῶτοι πρόμαχοι ἐν Ἰταλίᾳ τοῦ Πλατωνισμοῦ ὑπῆρξαν ὁ Μαρσίλιος Φιτσίνοσ, καὶ ὁ περίφημος Ἰωάννης Πικ ὁ ἐκ Μαρανδόλης, κόμης τῆς Κογκορδίας· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἄγγελος Πολιτιανὸς, καὶ Χριστόφορος Λανδίνος, πρὸς οὓς ἠνώθησαν οἱ Καβαλκάντης, Περεγρίνος, Ἀντώνιος Ἄλιος, Βαρθελεμῆς, Βαλόρης, Νούτσης, Οὐγολίνης, Μιχελότης, Λίππης καὶ Καρδουάλιος. (2)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΘΑΣ.

(1) Boivin, in Mémoires de l'Académie Royale, 1736, tom. 14, secl. 715 κ. ἐπ.

Ὁ Λέων Ἀλλάτιος συνηγορεῖ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ Πλήθωνος, ἀδίκως συκοφαντηθέντος ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων μεθ' ὧν ὑπερησπίσθη τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν τῇ Φλωρεντινῇ συνόδῳ, καὶ ὅτινες τεθνεῶτα τὸν κατεδίκασαν. Ἐρηγεῖ δὲ τὴν ἀπόλειαν τοῦ περὶ Νόμων συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος προτιθεμένου μόνον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Πλατωνικοῦ συστήματος καὶ οὐχὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς θρησκείας, ὡς διέδωκαν οἱ ἀντίπαλοί του.

(2) Schoell, Histoire de la Litter. Grec. VII.

Μετὰ ἕνα αἰῶνα ὁ ἐκ Βερόνης Βερναρδίνος Δονάτος ἐπιθυμήσας ν' ἀνανεώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν λογομαχίαν ἐδημοσίευσεν λατινιστὶ τὸ περὶ διαφορᾶς Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους σύγγραμμα τοῦ Πλήθωνος ἐν εἰδῇ διαλόγου (De Platonicae atque Aristotelis philosophia differentia). Τὸ σύγγραμμα ὅμως τοῦτο παραδόξως οὐδεμίαν σπουδαίαν ἐντύπωσιν τότε διήγειρε. (Παρ. Roivin, Polemique, αὐτόθι).

Ἡ γλῶσσα οὖσα τὸ πρῶτον προῖον τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας, εἶνε τὸ θεμέλιον ὅλων τῶν ἀλληλοδιαδόχων παραγωγῶν καὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἅμα σημεῖον τοῦ πόθεν πηγάζει καὶ ὅποια σχέσεις συνδέουν τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἄλλου ἔθνους. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ συγκριτικὴ σπουδὴ τῶν γλωσσῶν, ἥτις μόνη διαφωτίζει πῶς τὰς σχέσεις, ἃς εἶχον οἱ λαοὶ κατὰ τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας ἐποχάς, εἰς ἃς οὐδὲν εἶδος ἀναμνήσεως, οὐδεμία παράδοσις, οὐδεὶς μῦθος ἀναβαίνει. Διὰ ταύτης τῆς σπουδῆς ἥτις κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐκαλλιεργήθη εὐρύτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον ἢ πρότερον, ἐγένετο δῆλον, ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου ἐσχημάτισαν μίαν οἰκογένειαν, ἥς αἱ διάφοροι γλῶσσαι, ἐξαιρουμένων οὐκ ὀλίγων ῥιζικῶν φωνῶν, ἃς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν, ἔχουσι γενικῶς τὴν αὐτὴν γραμματικὴν κατασκευὴν καὶ τοὺς αὐτοὺς τύπους τῆς παραγωγῆς καὶ κάμψεως. Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν λαῶν περιλαμβάνει τοὺς Ἰνδοὺς, ὧν τὴν γλῶσσαν διετήρησεν ἡμῖν ἐν τῷ ἀρχικῷ καὶ ἀγνωστῷ αὐτῆς τύπῳ ἡ Σανσκριτικὴ, τοὺς Πέρσας, ὧν ἡ ἀρχικὴ γλῶσσα ἡ Ζερδικὴ, φαίνεται συνδεδεμένη διὰ τῶν στενωτέρων μετὰ τῆς Ἰνδικῆς δεσμῶν

τοὺς Ἀρμενίους καὶ Φρύγας, ἀδελφοὺς λαοὺς, τῆς γλώσσης τῶν ὁποίων τελευταῖος βλαστὸς εἶνε ἡ σημερινὴ Ἀρμενικὴ, ἥτις καὶ ἐν τῇ ἐντελεῖ σχεδὸν αὐτῆς μεταποιήσῃ διατηρεῖ ἔχνος τῆς ἀρχαίας τῆς οἰκογενείας καὶ ἔπειτα τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐξ οὗ καταβαίνει ὡς δευτερεῦον κλάδος ὁ λαὸς τοῦ Λατίου, πρὸς δὲ καὶ τὰς Σλαβικὰς φυλάς, αἵτινες ἂν καὶ ἔλαβον ἐλάχιστον μέρος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐν τούτοις διὰ τὴν γλώσσαν των πλησιάζουσι πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς αὐτῶν λαοὺς. Εἰς τοὺς λαοὺς τούτους πρόσθετος τοὺς Ἀέττονας, ὧν διετήρησαν οἱ Λιθουανοὶ μετὰ θαυμασίας ἀκριθείας τοὺς θεμελιώδεις χαρακτῆρας τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γλώσσης καὶ τὰ γερμανικὰ φύλα καὶ τέλος τὰ Κελτικὰ, ὧν ἂν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὰ λείψανα τῶν γλωσσῶν ἐν αὐτῇ αὐτῶν ταύτῃ τῇ παραφθορᾷ καὶ νοθεύσει, δεικνύουσι μὲν διαφόρους ἀποπλανήσεις ἐκ τῆς γραμματικῆς κατασκευῆς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀναμφιδόλως ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν. Παρατηρητέον ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτῆ τῶν τελειότερων γλωσσῶν ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν ἐθνῶν, ὡσαυτὴ ἡ τελειότης τῆς κατασκευῆς ἐβοήθησε τὴν πρόοδον καὶ διάχυσιν αὐτῆς. Καὶ πραγματικῶς ἡ φυλὴ τῶν γλωσσῶν ἥτις ἔπεται ἀμέσως αὐτῆς κατὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς συντάξεως καὶ τὴν δυναμικότητα ἐν τῇ ποιητικῇ ἀναπτύξει, ἡ σημιτικὴ φυλὴ, εἰς ἣν ἀνήκουσιν ἡ Ἑβραϊκὴ, ἡ Συριακὴ, ἡ Φοινικικὴ, ἡ Ἀραβικὴ καὶ ἕτεροι γλωσσῶν, ἔπεται αὐτῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν, καίτοι οὐκ ὀλίγον κατωτέρα· ἐνῶ αἱ τραχεῖαι καὶ πτωχαὶ γλώσσαι τῶν αὐτοχθόνων τῆς Ἀμερικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶ συντεθλιμμένοι ἐν στενωπῶν κύκλῳ καὶ φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν μετὰ τὰς γλώσσας τῶν ἄλλων φυλῶν τῶν ἀμέσως γειτονικῶν των. Ἐντεῦθεν δυνάται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ ὑπερέτα αὐτῆ ἐπιτηδειότης εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ αὐξήσιν τῶν γλωσσῶν συνεβάδισε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκείνους χρόνους μετὰ μείζονός τινος φυσικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνεργητικότητος, ἡ βραχύτερον, μεθ' ὅλων ἐκείνων τῶν ιδιοτήτων, ἐξ ὧν ὡς ὁ μέλλων πολιτισμὸς οὕτω ἐπήγαγε καὶ ἡ αὐξήσις τῶν λαῶν οἵτινες ἐλάλησαν αὐτάς.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ φυλὴ τοῦ Σῆμ καταλάμβανε τὸ μεσημβρινὸν τῆς δυτικῆς Ἀσίας, ἡ Ἰνδο-γερμανικὴ ἐξετείνετο κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ νοτιοανατολικοῦ πρὸς τὸ ἀρκτοδυτικὸν τῆς Ἀσίας καὶ

Εὐρώπῃ· ἡ βραχεῖα διακοπὴ τῆς δεσποτικῆς τῆς Ἰνδογερμανικῆς φυλῆς ἐν ταῖς μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας χώραις φαίνεται προσελθούσα ἐκ τῶν ἀπὸ μεσημβρίας προσλεύσεων σημιτικῶν ἢ συριακῶν τινῶν φύλων. Ἐξ οὗ εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐκ ἀρχῆς οἱ λαοὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης διεδέχθησαν ἀλλήλους ὡς κρῖκοι ἀλύσεως, ἂν καὶ σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν πόθεν ἡ γραμμὴ αὐτῆ ἐκίνησεν, ἢ πόθεν αἱ τοῦ ποταμοῦ τούτου πηγαὶ ἀνέβλυσαν. Ἐπίσης δὲν ἠδυνήθημεν μέχρι τοῦδε νὰ σχηματίσωμεν βεβαίαν καὶ καθαρὰν ἰδέαν ἐὰν αἱ γλώσσαι αὐταὶ ἐλαλήθησαν ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων τῶν τόπων εἰς οὓς ἀνήκουσιν, ἢ εἰσῆχθησαν ἐν αὐτοῖς ἐξ ἀλλεπαλλήλων μεταναστεύσεων, οὕτως ὥστε λαὸς τις τραχὺς καὶ ἀρχέγονος ἔλαβε παρ' ἑτέρου δεξιωτέρας φύσεως τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς γλώσσης του, εἰς ἃ καὶ αὐτὸς ἐνεφύτευσε μέρος τι τῆς προγενεστέρως του διαλέκτου καὶ αὐτῆ ὑπάρχει πιθανὴ ὑπόθεσις μάλιστα διὰ τὰς γλώσσας, αἵτινες καίτοι δίδουσαι σημεῖα γεινικῆς τινος συγγενείας μετὰ τῶν ἄλλων, μεγάλως ὁμως ἀπομακρύνονται αὐτῶν κατὰ τὴν γραμματικὴν κατασκευὴν καὶ τὰς ῥιζικὰς φωνάς.

Ἄλλ' ἐκ τῆς συγκριτικῆς ταύτης σπουδῆς δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν πολλὰς σκέψεις περὶ τῆς ἀρχικῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν λαῶν, δι' ὧν ἔπεται χέεται ἀπροσδόκητον φῶς, διαυγάζον πολλὰς χώρας, αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ἀδιαβάτου εἰς τὸν ἑταστικὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἱστορικοῦ σκότους.

Ὅτι οἱ ἄγριοι τῆς Ἑλλάδος λαοὶ ἐκ τῶν φυσικῶν τραχειῶν ἐναρθρώσεων, ἐκ τῶν κτηνωδῶν κραυγῶν, δι' ὧν ἐξέφεραζον τὰς ψυχικὰς τῶν ἀνάγκας, καὶ ἐκ τῶν ἤχων δι' ὧν ἐπειρῶντο νὰ μιμηθῶσι τὰς εἰς ἐλάμβανον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως ἐντυπώσεις προήλθον κατὰ μικρὸν εἰς τὴν μελωδικὴν καὶ εὐγενῆ ἐκείνην γλώσσαν ἣν θαυμάζομεν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν δὲν εἶνε ὑπόθεσις ἣν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν. Τούναντίον σήμερον ἐσμὲν ἐπιστημονικῶς βέβαιοι ὅτι ἐκεῖνα τὰ μᾶλλον ἀφηρημένα μέρη τῆς γλώσσης καὶ ἃ ἤκιστα ἠδύναντο νὰ παραχθῶσιν ἐκ τῆς μιμήσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, πρῶτα ὠρίσθησαν καὶ πρῶτα ἔλαβον βεβαίον τινα τύπον. Καὶ ἐκ τούτου ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις τῆς ἡμετέρας οἰκογενείας μεγίστη ὁμοιότης τῶν θεμελιωδῶν τούτων τοῦ λόγου μερῶν. Καὶ τοιαῦτα εἰσὶ τὸ ῥῆμα εἶναι, οἱ τύποι τοῦ ὁποίου ἐν τῇ σαρκρατικῇ, Λιθουανικῇ καὶ Ἑλληνικῇ ἔχουσι τοσαύτην

ὁμοιότητα ὥστε δύνανται ν' ἀνταλλαχθῶσιν αἱ ἀνωμαλῆαι, αἵτινες δεικνύουν τὰς γενικωτέρας τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαλοῦντος σχέσεις· τὰ ἀριθμητικὰ, ἅτινα σημαίνουσιν ἰδέας οὐχ ἤττον ἀφηρημένας καὶ ἀνεξαρτήτους τῶν ἀτομικῶν ἐντυπώσεων· καὶ τέλος οἱ γραμματικοὶ τύποι, οἵτινες δεικνύουσι τὰς ὑπὸ τοῦ ῥήματος ἀναφορικῶς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὰς ἰδέας ἐκφραζομένας πράξεις καὶ τὰ τῶν πράξεων τούτων ἀντικείμενα, ἐμφαινόμενα ὑπὸ τῶν ὀνομάτων κατὰ τὰς διαφόρους καὶ ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεις. Ἄν δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ὁ πλοῦτος τῶν γραμματικῶν τύπων οὗς βλέπομεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐγεννήθη ἐν τῇ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένη ἐποχῇ τῆς γλώσσης, ἀνευρίσκοντες τὰ ἔχνη πάντων τούτων εἰς τὰς συγγενεῖς γλώσσας ὑπερ θὰ ἦτο ἀδύνατον, ἐὰν δὲν ἤθελον κατέχει αὐτοὺς κοινῶς πᾶσαι πρὸ τῆς διαχωρίσεώς των. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, εὐρίσκομεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Σανσκριτικῇ τοὺς ἀορίστους, οἵτινες ἐκφράζουσι πράξιν στιγμιαίαν, τρόπον τινὰ ἐν ἀκαρεῖ γιγνομένην, διακρινομένους τῶν λοιπῶν χρόνων, οἵτινες σημαίνουσιν αὐτὴν ἐξακολουθοῦσαν καὶ ὡς γραμμὴν συνεχῆ.

Καὶ ἐν γένει παρακολουθοῦντες τὸν δρόμον τῆς γλώσσης ἀπὸ τινος οἰουδήποτε ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς καταστάσει σημείου, παρατηροῦμεν ὅτι σὺν τῇ ῥοῇ τοῦ χρόνου μειοῦται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμματικῶν τύπων, τῶν σημείων δηλ. τῶν πτώσεων, τῶν συζυγιῶν καὶ τῶν χρόνων· καὶ ἡ ἱστορία τῶν θυγατέρων τῆς Λατινικῆς γλωσσῶν, καθὼς καὶ ἡ τῶν Γερμανικῶν, μᾶς πείθει ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τινος γλώσσης, εὐρωστος καὶ πλούσιος ἐν ἀρχῇ, κατὰ μικρὸν ἐξασθενεῖ καὶ εἰς τοιαύτην περιπίπτει ἐνδειαν ὥστε μόλις διατηρεῖ ὀλίγα λείψανα τῶν ἀρχικῶν αὐτοῦ κάμψεων. Ἄλλ' αἱ κλασσικαὶ γλώσσαι, καὶ ἰδίως ἡ Ἑλληνικὴ, διετήρησαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν γραμματικῶν αὐτῶν τύπων μέχρι τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν ἀναπτύξεως οὕτως, ὥστε ὀλίγιστον μέρος ἀπώλετο τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καθ' ὅλην τὴν προοδευτικὴν περιόδον τῆς γλώσσης· ταύτης [ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων. Καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ τῶν τύπων δὲν δύνανται τις νὰ εἴπῃ ὡς οὐσιώδη τῆς γλώσσης ιδιότητα ἐὰν θεωρήσῃ αὐτὸν μόνον ὡς μέσον πρὸς ἐκφρασιν τοῦ συλλογισμοῦ. Ἐκαστος γνωρίζει ὅτι ἡ τῶν Σινῶν γλώσσα, ἥτις κυρίως εἰπεῖν, συνίσταται καθ' ὅλοκληρίαν ἐκ τῆς συναθροίσεως ῥιζικῶν φωνῶν ἄνευ οἰουδήποτε

γραμματικοῦ τύπου κατορθώνει νὰ ἐκφράζῃ μεθ' ἱκανῆς ἀκριθείας τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας· καὶ ἡ Ἄγγλική, ἥτις παραχθεῖσα ἐκ τῆς ἀναμίξεως τῶν μᾶλλον ἀνομοίων στοιχείων εἶνε ἡ μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν πτωχοτέρα γραμματικῶν κάμψεων, ἱκανοποιεῖ, κατ' ἐξομολόγησιν καὶ αὐτῶν τῶν ξένων, πληρέστερον πάσης ἄλλης ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς τὰς ἀνάγκας ζωηρᾶς εὐγλωττίας.

Βεβαίως πᾶς τις ἄνευ προλήψεων γλωσσολογίας θέλει παραδεχθῆ τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας, ἀλλὰ προσέτι θέλει ὑποσηρίξει ὅτι ἐν τῷ πλούτῳ τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ ἐν τῇ λεπτῇ βαθμολογίᾳ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐξατμίσει τοῦ παρεπομένου αὐτῆς συλλογισμοῦ διορᾶται πνεῦμα θεωρίας καὶ κριτήριον ὑπερ ὀφείλομεν νὰ θαυμάσωμεν καὶ σεβασθῶμεν ὡς τὴν ἀναμφισβήτητον ἐνδειξιν τῆς εὐθύτητος καὶ λεπτότητος τοῦ συλλογισμοῦ τῶν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκείνους χρόνους λαῶν. Οὕτω οὔτε εἰς μόνος ἐξ ὅσων ζῶσι σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ἀναλογισθεὶς τὰς ἐντυπώσεις, ἃς αἱ κλασσικαὶ γλώσσαι παράγουσι διὰ τῆς ἀρχαίας τῶν τύπων τῶν ἀφθονίας καὶ αὐτὴν ἔπειτα παραβάλλῃ πρὸς ἣν εἶχεν ἡ μητρικὴ αὐτῆς γλώσσα, δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι αἱ λέξεις περιεβλημέναί παρὰ ταῖς γλώσσαις ἐκείναις διὰ κάμψεων οἰοῦν μύθων καὶ νεύρων, παρουσιάζονται ὡς σώματα πλήρη ζωῆς, ἐκφράσεως καὶ χαρακτῆρος, ἐνῶ ἐν ταῖς νεωτέραις ἡμῶν γλώσσαις ἡ λέξις φαίνεται ὡς ἐκ φθίσεως κατατακείσα. Ἐκ τοῦ πλούτου δὲ τούτου τῶν τύπων προσγίγνεται μία ἔτι ὠφέλεια· αἱ λέξεις, αἵτινες ὅπως ἐκφράσωσιν ἰδέαν τινὰ συμπλέκονται ἐν ἑαυταῖς, φανερῶνται ἀμέσως τοιαῦτα καὶ εἰς τὸ οὗς, καὶ τοιοῦτοτρόπως αἱ προτάσεις ἀποκτῶσι συμμετρίαν, καὶ ἄνευ τινὸς τέχνης σαφῆς ἀντιλήψεως ἐν τῇ συντάξει δυνάμεθα νὰ παραβληθῆ πρὸς ἣν ἔχει οἰοδόμημα καλῶς ἀρχιτεκτονηθέν. Ἐνῶ εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας, αἵτινες εἰσὶν ἐνδεεῖς γραμματικῶν τύπων, ἡ ἡ ἐναργῆς ἐκφρασις ζωηρῶν τῆς ψυχῆς συγκινήσεων εἶνε πεπεδημένη ἐκ βεβιασμένης καὶ ὁμοιομορφου τοποθετήσεως λέξεων ἢ ὁ ἀκούων εὐρίσκειται εἰς τὴν δυσάρεστον ἀνάγκην νὰ ἀκούσῃ κατ' ἔχνος τὴν σχέσιν τῶν ἰδιαιτέρων μερῶν τῆς προτάσεως. Καὶ ἐνῶ γενικῶς αἱ νεωτέροι γλώσσαι χωρὶς νὰ σταματήσωσιν εἰς τὸ οὗς ἀνοίγουσι πάραυτα τὴν πρὸς τὸν νοῦν ὁδόν, αἱ κλασσικαὶ τῆς ἀρχαιότητος προσπαθοῦν νὰ διαθέσωσι προηγουμένως τὰς αἰσθήσεις, βοηθοῦσαι οὕτω τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματος διὰ τῆς πληρώσεως τῶν

ἔτων ἕκ τινος οἶονεῖ μεμκρυσμένης εἰδήσεως τοῦ συλλογισμοῦ ὅστις ὀφείλει νὰ φανερωθῆ διὰ τῶν λέξεων.

Τὰ μέχρι τοῦδε ῥηθέντα ἀφορῶσι μόνον τὰς γλώσσας τῆς Ἰνδογερμανικῆς οἰκογενείας, καθ' ὅσον αὐταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων διετηρήθησαν ἡμῖν ἐν τῇ ἀκεραιότητι τῶν διὰ τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ ῥητόρων. Διὰ τῶν ἐπομένων παρατηρήσεων προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ποιότητα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀποκλειστικῶς κατὰ τοὺς γνωστούς αὐτῇ χαρακτῆρας, ἐξ ὧν διακρίνεται παραβαλλομένη πρὸς τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς. Εἰς τὰς ἐναρθρώσεις τῆς φωνῆς καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῆς παραγομένους ἤχους ἡ Ἑλληνικὴ βαδίζει τὴν ὀρθὴν ἐκείνην ὁδὸν τοῦ μέσου, ἣτις διακρίνει πᾶν διανοητικὸν προῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀφθονίας, ὅσον ἐκ τῆς ἰσχυρῆς ἐνδείας τῶν ἄλλων γλωσσῶν. Παραβάλλων τις τὴν Ἑλληνικὴν μετ' ἐκείνην ἣτις μᾶλλον πλησιάζει πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν πρὸς ἐκφράσεις ὑψηλὰς καὶ ἀνθηρὰς δεξιότητα, ἣτοι πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, εὐρίσκει ὅτι ἡ τελευταία ὑπερέχει τῆς Ἑλληνικῆς ἐπὶ ὅλην σειράν συμφώνων, ἀ ἐν μέρει ἀποδίδει ἀδύνατον νὰ ἐκφράσῃ ἡ μιμηθῆ εὐρωπαϊκὴ γλώσσα, ἐν ᾗ ἡ Ἑλληνικὴ, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ βραχέα φωνήεντα, κατ' ἴσον βαθμὸν ὑπερέχει τῆς Ἰνδικῆς, ἥς ἡ μᾶλλον μελωδικὴ ποιήσις βραδύνει, ἐὰν δυνάμεθα νὰ τὸ εἰπωμεν, τὰ ὠτά μας, ἐνεκεν τῆς μονοτόνου ἐπαναλήψεως τοῦ ἤχου τοῦ βραχέος α. Προστίθεται ἔπειτα ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς θαυμασιὰ ἀφθονία διφθόγγων καὶ ἤχων παραγομένων ἐκ τῶν συνδυασμῶν τῶν φωνηέντων, τὰ ὅποια μόνον τὸ στόμα τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ διὰ τῆς προσηκούσης λεπτότητος, ἀλλ' εἰς τὰ χεῖλη νεωτέρου τινὸς Εὐρωπαίου συγχέονται ἀνευ τινὸς διακρίσεως. Ἐν τούτοις ἂν καὶ οἱ νόμοι τῆς εὐφωνίας, οἵτινες παρεκίνησαν τοὺς ἄλλους λαοὺς ν' ἀποβάλλωσι διαφόρους συνδυασμοὺς συμφώνων καὶ φωνηέντων ὅπως δώσωσιν εἰς τὰς γλώσσας τῶν μείζον θείλητρον καὶ χάριν ἂν καὶ δι' ἐκείνων τῶν συγκαπῶν διέστρεψαν τὰς χαρακτηριστικὰς αὐτὰς καταλήξεις, ἰσχυσαν καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσας τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι, καίτοι ἀκολούθουτες τοὺς νόμους τῆς εὐφωνίας, ἀπεμακρύνθησαν ἀληθῶς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀρχικῆς γλώσσας, ὅπερ μὴ εὐρισκόμενον πλέον ἐν ἰδιαιτέρᾳ τινὶ γλώσσῃ δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων γλωσσῶν ὁμοῦ ληρθειῶν. Ἐν τούτοις, δια-

τελοῦντες ἀείποτε ἐρασαί τοῦ ὀρθοῦ μέσου, ἠδυνήθησαν δι' ἐπιτυχούς συναλλαγῆς νὰ συγκεράσωσι μετὰ τῶν φωνηέντων τὰ σύμφωνα, εἰς τρόπον ὅστε ἡ γλῶσσα αὐτῶν νὰ μὴν ἀποβάλλῃ χάριν τῆς ἠδύτητος τὴν δύναμιν αὐτῆς, οὔτε χάριν τῆς μελωδίας τὸν ἴδιον αὐτῆς γακκατῆρα, ἀλλὰ νὰ τηρήσῃ ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῆς διαλέκτοις συνάμα τὴν εὐστροφίαν ἐκείνην, ἣτις ἀνέδειξεν αὐτὴν κατάλληλον εἰς τὰ μᾶλλον διάφορα εἶδη τοῦ ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ λόγου.

Ἄν θέλωμεν διέλθει σιωπηλῶς ἑτέραν τινα σημαντικὴν ἰδιότητα τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ στενωῶς συνδεδεμένην μετὰ τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τοῦ λαλήσαντος αὐτὴν ἔθνους, καὶ ἣτις ὀφείλει νὰ προταχθῆ ὡσεὶ προγνωστικὸν ἀπάσης τῆς ἐπομένης ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς διαπλάσεως. Ὅπως ἐντελῶς ἐννοηθῶμεν ἐπιθυμοῦμεν ἕκαστος τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἐὰν κατηρτίσθῃ κλασικῶς, ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του τοὺς κόπους καὶ μόχθους οὗς ὑπέστη σπουδάζων τοὺς γραμματικὸς τῆς Ἑλληνικῆς τύπους καὶ οὗς κατέβαλε πρὸς ἀπομνημονεύειν αὐτῶν ἀγῶνας, καὶ ποσάκις ἀπηλίπισθῃ περὶ τῆς κατοχῆς τῶν ὀνοῦς αὐτῶν ἐπιθυμῶν νὰ πεισθῆ περὶ τῶν λόγων ἰδίως ὅτε ὄφειλε νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἀπομνημονεύσῃ πῶς τόσοι τύποι χρόνων παράγονται ἐκ ῥιζῶν ἀνομοιοτάτων πῶς ἐν ῥήματι σχηματίζει μόνον τὸν δευτέρου ἀόριστον καὶ πῶς αὐτὰ τὰ πρόσωπα τοῦ ἀορίστου, οἶονεῖ ἰδιοτρόπως, πηγάζουν ἐν μέρει ἐκ τῶν τύπων τοῦ πρώτου καὶ ἐν μέρει ἐκ τῶν τοῦ δευτέρου ἀορίστου πῶς προσέτι ἐκ πλήθους ῥημάτων καὶ οὐσιαστικῶν δὲν ἔμειναν ἢ εἰς μόνος ἢ ὀλίγοι τύποι, οἶονεῖ ἐρείπια καὶ λείψανα παρελθούσης ἐποχῆς. Ἐπειδὴ θεβαίως οὐ μόνον ἡ φύσις ὑπέστη ποικιλωτάτας ἀνατροπὰς καὶ κατακλυσμοὺς πρὶν ἢ λάβῃ τὴν παρούσαν αὐτῆς σταθερὰν καὶ ἤρεμον μορφήν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀργανικὴ κατασκευὴ τῶν γλωσσῶν ἐκλονίσθη εἰς ἐποχὴν προγενεστέρᾳ οἰαζθήποτε φιλολογίας ὑπὸ βιαίων ἀνατροπῶν, προξενηθειῶν ἢ ἐκ τῶν μεταναστεύσεων τῶν λαῶν, ἢ ἐξ ἐμφυλίων ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἀνέτρεψαν τὰ μέρη τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ὅπως ὀργανισθῶσιν ἄλλως καὶ εἰς νέον συντεθῶσι σῶμα. Καὶ τοῦτο μάλιστα ἰσχύει διὰ τὴν Ἑλληνικὴν, ἣτις παρὰ πᾶσαν ἄλλην παρουσιάζει τὴν ὄψιν ὑράσματος κατασκευασθέντος διὰ σοφῆς καὶ κανονικῆς σκέψεως, διαρρηχθέντος δὲ μετὰ ταῦτα ὑπὸ βιαίας χειρὸς καὶ μεταβληθέντος εἰς νήματα δι' ὧν ἔπειτα ὑφάνθη νέον ὑφασμα. Ἐντεῦθεν καὶ

ὁ λόγος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν διαλέκτων, αἵτινες εὐρίσκονται καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ παρὰ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν λαοῖς, καὶ ὧν μνημονεύουσι καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη (1). Καθὼς ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων χώρα διατέμεται ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην θαυμασιῶς ὑπὸ τῶν ζυγῶν τῶν ὀρέων καὶ τῶν θαλασσῶν, οὕτως ὡστε φυσικῶς δὲν φαίνεται ἐπιτηδεῖα, ὡς αἱ πεδιάδες τοῦ Εὐφράτου καὶ Γάγγου, νὰ περιέχῃ λαὸν ὁμοίομορφον ἐν ἐνὶ μεγάλῳ κράτει συμπεριλαμβανόμενον, καὶ καθὼς διὰ τῆς φυσικῆς ταύτης διαιρέσεως ἐξηγεῖται ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τόσας φυλὰς διαίρεσις, ὧν τινες κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους μυθικοὺς χρόνους καὶ ἕτεροι ἐν τῇ προγενεστέρᾳ ἐποχῇ προκαλοῦν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν· οὕτω καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διετηρήθη εἰς τοσαύτας ἀπ' ἀλλήλων διαφερούσας διαλέκτους, ἀναλόγως τῆς ποικιλίας τῶν φυλῶν καὶ τόπων. Εἰς τὸν ἐρωτήσαντα ποιῆται ὑπῆρχον σχέσεις μεταξὺ τῶν διαλέκτων τῶν Πελασγῶν, Δρυόπων, Ἀβάντων, Λελέγων, Ἐπειῶν καὶ τῶν ἑτέρων φυλῶν, αἵτινες ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους θὰ ἦτον τολμηρὸν ν' ἀπαντήσῃ τις· τοῦτο ὅμως φαίνεται ἐναργές, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν φυλῶν τούτων καὶ αἱ συχναὶ αὐτῶν μεταναστεύσεις, ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ διάφορος αὐτῶν σύνδεσις καὶ συγχώνευσις σχετίζονται στενωῶς μετὰ τῆς ἀκανονίστου κατασκευῆς, ἢν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα δεικνύει ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις αὐτῆς μνημείοις, ἐὰν δὲν πρέπη τις ἐνταῦθα νὰ ἀποδώσῃ τὴν πρωτίστην αἰτίαν (2).

Αἱ ἀρχαιοτάται ἐκεῖναι φυλαὶ, αἳ ἐν ἀρχῇ εὐρίσκομεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐξ ὧν ἔπειτα οἱ Πελασγοὶ καὶ Λέλεγες ὑπῆρξαν αἱ εὐρύτερον διαχυθεῖσαι, ἀναμφιβόλως πολὺ ἔπραξαν διὰ τὴν πρώτην καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους, διὰ τὴν θεμελίωσιν θρησκευτικῶν ὀργανισμῶν καὶ τὴν πρώτην διάπαξιν κοινωνικῆς καταστάσεως. Οἱ Πελασγοὶ διεσπαρμένοι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ κύριοι τῶν γονιμωτέρων χωρῶν, τῆς Θεσσαλίας, τῆς κοιλάδος τοῦ Πηνειοῦ, τῶν κατωτέρων χωρῶν

τῆς Βοιωτίας, τῶν πεδιάδων τῆς Ἀργολίδος καὶ Σικυῶνος, πρὶν ἢ περιπλανηθῶσι κατὰ στίφη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, παρουσιάζονται ἡμῖν λαὸς ἐραστής τῆς διαμονῆς του, σπουδάζων νὰ θεμελιώσῃ πόλεις, νὰ ἐξασφαλισθῇ διὰ γιγαντωδῶν τειχῶν καὶ μετὰ θερμοῦ ζήλου ν' ἀποδώσῃ λατρεῖαν εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, αἵτινες τῷ ἐγονιμοποίησαν τὰς πεδιάδας καὶ τῷ παρέσχον τὴν εὐτυχεῖαν εἰς τὰ ποιμνία του.

Αἱ μυθικαὶ γενεαλογίαι τοῦ Ἄργου ἤλθον εἰς ἀμίλλαν, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῆς Σικυῶνος, καὶ ἀμφότεραι αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήγαγον τὴν καταγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν μᾶλλον μεμκρυσμένην ἀρχαιότητα διὰ σειράς πατριαρχικῶν ἡγεμόνων, ὧν τὸ μέγιστον μέρος δὲν ὑπῆρξεν ἢ καθαρὰ προσωποποιήσεις τοῦ τόπου, τῶν ὀρέων, καὶ ποταμῶν του. Καὶ οἱ Λέλεγες μεθ' ὧν συννηθώθησαν οἱ Λοκροὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Ἐπειοὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ἔσχον ἦττον σταθερὰς κατοικίας καὶ ὑπῆρξαν ἐπιρρεπεῖς εἰς εἶδος τι πολεμικώτερον ζωῆς, ὅποιοι κατὰ τὸν Θουκυδίδην διετηρήθησαν μέχρι τῶν χρόνων του εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς ἀρκτικῆς Ἑλλάδος, οὐχ ἦττον ἐξύμνησαν τοὺς ἥρωας τῆς φυλῆς των καὶ ἰδίως τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς ἀπογόνους του ὡς θεμελιωτὰς πόλεων καὶ νεῶν τῶν θεῶν. Ἄλλ' οὐδὲν σημεῖον ἔχομεν ἀνωτέρως αὐτῶν πνευματικῆς προκοπῆς ἢ ἡσμάτων, ἐν οἷς ν' ἀναφαίνηται ὁ ἰδιάζων χαρακτῆρ τῶν φυλῶν τούτων καὶ ὑπάρχει ἀμφίβολον ἐὰν θὰ δυνηθῶμεν ποτε ν' ἀναγνωρίσωμεν τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα φυσιογνωμίας ἰδίως εἰς τὰς παραδόσεις τῶν θεῶν καὶ ἡρώων τῶν φύλων, ἅτινα κατόκησαν τὰς χώρας ταύτας. Καὶ εἶνε λυπηρότατον ὅτι μετὰ τῶν ἡμετέρων πηγῶν φαίνεται ἀδύνατον νὰ ἐκφέρωμεν βásiμόν τινα γνώμην περὶ τῶν διαλέκτων τῶν φυλῶν τούτων καὶ ἰδίως διότι ἔχομεν πολὺ ἐλλιπῆ γνῶσιν, σπριζομένην εἰς ὀλίγας ἐπιγραφὰς καὶ χωρὶς γραμματικῶν ἀκόμη καὶ περὶ αὐτῶν ἐτι τῶν διαλέκτων, αἵτινες κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν εἰς ἐκείνην ἐλαλοῦντο πόλιν, καθ' ὃν χρόνον δὲν εἶχον λάθει φιλολογικὴν τινα ἀνάπτυξιν ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Ἄλλ' ἐτι μᾶλλον ἀξιολογώτερον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς διανοητικῆς καλλιέργειας τῶν Ἑλλήνων εἶνε διάκρισις τις τῶν φυλῶν καὶ τῶν διαλέκτων, αἵτινες ἐσχηματίσθησαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, εἰς ἣν ἡ ὑπεροχὴ τῶν φυλῶν καὶ τῶν πολεμικῶν λαῶν καὶ ἔρως τις περιπετειῶν ἔδωκε τὸ ὄνομα

(1) Ἐν Ἰλιάδι (B, 804, Δ, 437) ἀναφέρεται ἡ διαφορὰ τῆς διαλέκτου μεταξὺ τῶν συμμάχων τῶν Τρώων, καὶ ἐν Ὀδυσσεῖ (10, 175) μεταξὺ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἑλληνικῶν φυλῶν.

(2) Τὰς ἐνταῦθα ἐκτιθεμένας ἰδέας ἀνεσκεύασεν ὁ Hartung, εἰς ἣν ἔγραψε περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐπὶ κρισιν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῆς Ἐπιστημονικῆς κριτικῆς (Annali di critica scientifica) 1844, μηνὶ Μαρτίῳ σ. 366.

της ηρωϊκής. Ἐκ τοῦ χρόνου τούτου βεβαίως ἤρξατο ἡ μεταξὺ τῶν φυλῶν καὶ διαλέκτων τῆς Ἑλλάδος ἀμιλλα, ἣτις ὑπῆρξε μεγίστης σημασίας διὰ τε τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς πνευματικῆς, διὰ τὴν ποίησιν, τὴν τέχνην καὶ φιλολογίαν. Σπουδάζων τις βαθύτερον τὰς διαλέκτους τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, αἰτίνες μανθάνονται εὐκολώτερον διὰ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διακρίνει ἐναργῶς ὅτι αὐταὶ διαίρουσιν εἰς δύο μεγάλα συμπλέγματα, ὧν τὸ ἐν εἶναι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ ἄλλου. Τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν σχηματίζει τὴν λεγομένην *Αἰολικὴν* διάλεκτον διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ Ἕλληνες γραμματικοὶ ἀναμφιβόλως ἐνόησαν διαλέκτους λίαν διαφερούσας μεταξὺ τῶν, ἀφοῦ διὰ τούτου ἐσήμαινον τὴν μὴ ἰωνικὴν, τὴν μὴ Ἀττικὴν καὶ τὴν μὴ Δωρικὴν. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τρία τέταρτα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους συνέκειντο ἐξ Αἰολέων, καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς αἰολικαὶ ἅπασαι αἱ διαλέκτοι, αἰτίνες, ὡς φαίνεται ἐξ ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν, ἀπαίχον ἀπ' ἀλλήλων πολὺ πλέον ἢ ὅσον ἐκ τῆς Δωρικῆς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι αἱ διαλέκτοι τῆς Θεσσαλίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Βοιωτίας καὶ Ἡλίδος. Ἄλλ' οἱ ἰδίως καλούμενοι Αἰολεῖς, οἵτινες ἐν τῇ μυθολογίᾳ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐκατοίκησαν κατ' αὐτὸν τὸν ἀρχαιότατον χρόνον πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἠννειοῦ εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, κληθεῖσαν βραδύτερον Θεσσαλιώτιδα, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν μυθικὸν χρόνον εὐρίσκομεν κλάδον τινὰ τῆς αὐτῆς Αἰολίδος φυλῆς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Αἰτωλίαν κατέχουσιν τὴν Καλυδῶνα· ἀλλ' ἡ μερὶς αὐτῆς τῶν Αἰτωλῶν ἠφανίσθη βραδύτερον ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐνῶ οἱ Αἰολεῖς τῆς Θεσσαλίας, οἵτινες ὠνομάζοντο καὶ Βοιωτοὶ, δύο γενεάς μετὰ τὰ Τρωϊκὰ, μετηνάστευσαν εἰς τὴν χώραν, ἣτις παρ' αὐτῶν ὠνομάσθη Βοιωτία καὶ ἐκεῖθεν ὀλίγον ὕστερον, συμμιχθέντες μετ' ἄλλων φυλῶν, εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἰτίνες ἕκτοτε ἔλαβον τὸ ὄνομα τῆς Ἀσιατικῆς (1) Αἰολίας. Μό-

(1) Ἡμεῖς ἐνταῦθα θεωροῦμεν Αἰολεῖς μόνον ἐκεῖνους, οἵτινες ἐθεωροῦντο πραγματικῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν Αἰολικὴν φυλὴν, καὶ οὐχὶ πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν ἠρώων διευθυνόμενους οὐδ' ὁ Ἡσίοδος ἐν τῷ ἀποσπάσματι τῶν ἠοιῶν του καλεῖ τέκνα τοῦ Αἰόλου, καίτοι ἡ γενεαλογία αὐτῆς μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρξε στενὴ σχέσις, ἐπιβεβαιωμένη προσέτι καὶ ὑπὸ ἄλλων μαρτυριῶν, μεταξὺ τῶν φυλῶν τούτων. Κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν οἱ Μήνοιες τῶν

νον εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν Αἰολίαν γνωρίζομεν τὴν ὁμώνυμον διάλεκτον, διὰ τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῆς Λεσβιακῆς σχολῆς περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὁποίας θέλομεν διμυλήσει εἰς ἐν τῶν ἐπομένων κεφαλαίων. Περὶ τῆς διαλέκτου ταύτης, καθὼς καὶ περὶ τῆς Βοιωτικῆς θεωρουμένης ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς μορφῇ, δυνάμεθα γενικῶς νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἔχει ἀρχαῖον τινὰ τύπον, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πλησιάζει πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην πηγὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Τούτου ἕνεκα ἡ Λατινικὴ, ἣτις ἔχει τοσαύτην σχέσιν μετὰ τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλληνικῆς φαίνεται τοσοῦτον συγγενῆς μετὰ τῆς Αἰολικῆς διαλέκτου καθὼς ἐπίσης εἰς τὴν Αἰολικὴν κατὰ γενικὸν κανόνα διακρίνεται ἡ μεγίστη σχέσις ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν γλωσσῶν τῆς Ἰνδογερμανικῆς οἰκογενείας. Μόνον ἀπλῆ τις τροποποίησις τῆς Αἰολικῆς ἦτο ἡ διάλεκτος τῶν Δωριέων ἣτις ἐν ἀρχῇ μὲν ἔσχε τὴν ἔδραν τῆς εἰς μικρότατον τι μέρος τῆς ἀρκτικῆς Ἑλλάδος, ἐφεξῆς ὅμως διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἐκείνης κινήσεως τῶν λαῶν, ἣτις ἐκλήθη ἡ κἀθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν, διεχύθη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ διάλεκτος αὕτη διακρίνεται διὰ τινὰ τάσιν πρὸς τοὺς ἀνοικτούς καὶ πλήρεις [ἦχους τοῦ Α καὶ Ο, ὡς καὶ διὰ τινὰ προσπάθειαν τοῦ ν' ἀποφεύγη τὸ Σ εἰς β ὑπεισήληθεν ὀνομαστικῶς παρὰ τοῖς Σπαρτιαταῖς τὸ Π. Λίαν ἀπομεμακρυσμένη ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου εἶνε ἡ δευτέρα καὶ κυρίως διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς, ἡ ἰωνικὴ, ἀναπτυσθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὴν κυρίως λεγομένην Ἑλλάδα, καὶ ἐκεῖθεν μετενεχθεῖσα εἰς τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας διὰ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν μεταναστευσασῶν ἰωνικῶν ἀποικίων καὶ παρ' οἷς ὑπέστη μικρὰν τινὰ μεταβολήν. Εἰσι δὲ διακριτικαὶ αὐτῆς ιδιότητες ἡδύτης τις καὶ εὐκολία, παραγόμεναι ἰδίως ἐκ τῆς συναντήσεως πολλῶν φωνηέντων, ἐν οἷς προξέχουσιν οὐχὶ πλέον οἱ μακροὶ ἦχοι τοῦ Α καὶ Ο ἀλλὰ τούναντίον οἱ λεπτοὶ ἐκεῖνοι τοῦ Ε καὶ Υ, ὡς μεταξὺ τῶν συμφώνων ὑπερισχύει τὸ Σ. Ὅπου δὴποτε ἡ ἰωνικὴ ἐν τοῖς φωνηέντοις καὶ συμφώ-

ῶργοι καὶ τῆς Ἰωλκοῦ, οἵτινες ἐδεσπόζοντο ὑπὸ τοῦ Ἀθάμαντος καὶ Κρητέως, Αἰολέων, ἦσαν αἰολικῆς καταγωγῆς· καὶ οὗτος εἶνε λαὸς κατέχων ἐπίσημον θέσιν μεταξὺ τῶν μυθικῶν ἐκεῖνων χρόνων τῆς Ἑλλάδος διὰ τε τὸ εὐσταθὲς τῶν πολιτικῶν του ὀργανισμῶν, τὸ εὐγενὲς θάρρος μεθ' οὗ ἀνέλαβε θαλασσίους ἐκστρατείας, καὶ τὰ κολοσσικὰ κμημετά του. Ὁρα Ἡσίοδ. τέμ. 28 ἐκδ. Gaisford 28 παρὰ Gottling,

νοὶ ἀπομακρύνεται τῆς Αἰολικῆς, παρατηρήθη ὅτι προσέτι ἀπομακρύνεται καὶ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου· καὶ τοῦτο ἰδίως δηλοῦται ἐκ τῆς μετὰ τῶν συγγενῶν γλωσσῶν συμπαροβολῆς αὐτῆς ὑπερπρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἰδία τις μεταμόρφωσις ἐπιβληθεῖσα βαθμηδὸν εἰς τὴν γλώσσαν ἐν αὐτῷ τῷ ἐδάφει τῆς Ἑλλάδος. Πιθανὸν ἡ διάλεκτος αὕτη νὰ ἐκλήθη οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἰώνων, ἀλλὰ προσέτι καὶ ὀλίγον διαφόρως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀχαιῶν, οὓς εἰ γενεαλογικαὶ παραδόσεις τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἑλλήνος μᾶς παριστάνουσιν ὡς ἀδελφοὺς τῶν ἰώνων (1). Διὰ τοῦ τρόπου τούτου δύναται τις εὐχερέστερον νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τί διὰ τὴν ἐποποιίαν, ἣτις ἐξυμνεῖ τὰς πράξεις τῶν ἠρώων τῆς Ἀχαικῆς φυλῆς ὠρίσθη διάλεκτος, ἣτις ὅσον καὶ ἂν διαφέρῃ ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς τῶν ἰώνων, εἶνε ἐν τούτοις γενικῶς καὶ τὰ μάλιστα αὐτῆ συγγενῆς.

Ἐκ τῶν βραχέων τούτων ἱστορικῶν παρατηρήσεων περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων εἶν' εὐκόλον νὰ προδῶμεν ὁποία οὐσιώδη στοιχεῖα θέλομεν εὐρεῖ ἀναπτυσσόμενα εἰς τοὺς πολιτικούς ὀργανισμούς καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς μεταγενεστέρως ἱστορίας. Εἰς τοὺς Αἰολικούς καὶ Δωρικούς λαοὺς δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν νὰ εὐρωμεν τὰ ἦθη καὶ τὰς θεομοθεσίας κανονισμένα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκεῖνων συνθησιῶν καὶ ἀρχῶν, αἰτίνες ἰσχυρῶς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τούλάχιστον αἱ διαλέκτοι αὐτῶν ἀποδεικνύουν ὅτι κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια πρὸς διατήρησιν τῶν ἀρχαίων τύπων, ἀλλ' οὐδεμίαν οὐσιώδη φροντίδα πρὸς τελειοποίησιν αὐτῶν. Καὶ καθὼς πάντα παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν ἀναθρώσκουσι μετὰ ζωηρότητος καὶ μᾶς παρουσιάζονται διὰ λάμπειν πολὺ λαμπρότερας ἢ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσιν, καθὼς ἡ διάλεκτός των πάντοτε προτιμᾷ τοὺς μακροὺς, ἰσχυροὺς καὶ τραχεῖς φθόγγους, διατηροῦσα αὐτοὺς μετ' ἀκρίπτου ἐπιμονῆς, οὕτω δικαίω τῷ λόγῳ δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν ν' ἀνεύρωμεν εἰς αὐτοὺς φυσικὴν τινὰ τάσιν ὅπως ὑπερισχύσῃ ἐν παντὶ τῷ οἰκοδομηματικῷ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν καὶ οἰκιακοῦ διοργανισμοῦ πνεῦμα αὐστηρᾶς εὐλαβείας διὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Ἀπεναντίας οἱ Ἴωνες δεικνύουσιν ἐν τῇ διαλέκτῳ αὐτῶν τὴν κλίσιν ὅπως μεταβάλλωσι τοὺς

(1) Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ Ἴων ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἐάνθου, ἀδελφοῦ τοῦ Δώρου καὶ Αἰόλου καὶ υἱοῦ τοῦ Ἑλλήνος. Μ.

ἀρχαίους τύπους ἀναλόγως τῆς φιλοκαλίας καὶ ἰδιοτροπίας των, καὶ ἐτι μᾶλλον καθαρὰν τινὰ τάσιν πρὸς καλλωπισμὸν καὶ τελειοποίησιν, εἰς ἣν ὀφείλει ἀναμφιβόλως ἡ διάλεκτος αὕτη καίτοι παράγωγος καὶ νεωτέρα, τὴν τιμὴν τοῦ ὅτι ἐφάνη ἡ πρώτη ἐν τῇ περιφύμφῳ γλώσσῃ τῆς ποιήσεως.

Π. Μ.

ὍΠΟΙΑ ΤΙΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΗ

ἡ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ ΜΠΙΟΝΩ. (1)

Ἐν τούτοις ἀνέτειλε καὶ ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου, ἡ δὲ θάλασσα ἦτο πάλιν τεταραγμένη καὶ ὁ δυστυχὴς συνταξιδιώτης μου νήστης ἀφ' ἧς ὥρας ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Λίβερπούλης. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀσιτίας καὶ τοῦ ἐμετοῦ εἶχε καταστήσει οἰκτρὸς καὶ ἀγνωρίστος· τόσον ἔγεινεν ἰσχνὸς, ὡχρὸς καὶ ἀδύνατος. Νεκροῦ ὄψιν εἶχε καὶ τοιαύτον ἤθελέ τις τὸν ὑπολάβει ἂν δὲν παρείχε συνεχῶς σημεῖα ζωῆς ὡς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ναυτίας! Μάταια ἀπέβησαν ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀρχιτρικλίνου αἱ πολλαὶ περιθάλψεις καὶ εἰς οὐδὲν ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ ὀλεθρίου θαλασσοῦ πάθους, τὸ ὅποσον ἤθελε φέροι εἰς αὐτὸν θάνατον ἂν παρετεινέτο ὀλίγας ἐτι ἡμέρας ὁ πλοῦς.

— Θαρσεῖτε, ταγματάρχα, ἔλεγον αὐτῷ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν, ἰδοὺ φθάνομεν.

Καὶ ἔλεγον ταῦτα μὴ συλλογιζόμενος, ὅτι ἡ εἰς Ἀμερικὴν ἄφιξις ἦτο ἀγγελία θανάτου εἰς τὸν δυστυχῆ φίλον μου.

Ἀπὸ τῆς ὀγδῆς ἐκεῖνης ἡμέρας ὄλων τῶν ἐπιβατῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ἠτένιζον μακρὰν εἰς τὸν ὀρίζοντα προσπαθοῦντες νὰ διακρίνωσι τὸ πλοιαρίον ὅπερ ἔμελλε νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ διὰ ναυηγίου. Ἄλλ' ἐπῆλθεν ἡ νύξ τὸ δὲ πλοιαρίον δὲν ἐφάνη.

Περὶ τῆς ἐνδεκάτης ὥραν οἱ πλείονες τῶν ἐπιβατῶν ἀπεσῦρθησαν κατὰ τὸ σύνθημα εἰς τοὺς κοιτῶνάς των, ἐγὼ ὅμως ἀνέμεινα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐλπίζων νὰ ἴδω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ναυηγίου καὶ τὴν περίεργον ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἐπιβίβασιν του. Δὲν ἀνέμεινα δὲ ἐπὶ ματαίῳ, διότι περὶ τὸ μεσονύκτιον ὁ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου ἰστοῦ παραφυλάττων σκοπὸς ἀνέκραξε «Φῶς!» (Light oh!) καὶ πάραυτα ἠσθάνθη ὅτι ἡ ταχύτης τοῦ ἀτμοπλοίου ἠλαττώθη. Ἐδραμον ἐπὶ τὰ πρόσω,

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδίου 66.

ἀλλ' οὐδὲν διέκρινα, ἐνῶ οἱ τοῦ πληρώματος μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι ἀμυδρὸν φῶς ἐφαίνετο καὶ εἴκαζον ὅτι τὸ φῶς ἐκεῖνο ἦν τοῦ κομιζόντος τὸν ναυηγὸν πλοίου· τέλος πάντων μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς τετάρτου τὸ διέκρινα καὶ ἐγώ. Τότε ἠρώτητα ἔνα τῶν παρισταμένων ἀξιωματικῶν πόσον ἀπείχομεν τῆς ξηρᾶς.

— Ὀγδοήκοντα μίλλια ἀπὸ τοῦ ἐγγυτάτου Ἀμερικανικοῦ ἀκρωτηρίου.

Ἐκ τούτου ἄς φαντασθῆ τις τὸ παράτολμον τῶν ἀμερικανῶν ναυηγῶν, οἵτινες ἐπὶ μικροτάτων πλοιαρίων, ἐξ ἐκεῖνων μὲ τὰ ὁποῖα διαπλέουσι τοὺς ποταμούς, παραδίδονται εἰς τὰ ἀφρίζοντα κύματα τοῦ ὠκεανοῦ, διατρέχοντες καὶ ἕτερον μέγιστον κίνδυνον, τὸν κίνδυνον νὰ συγκρουσθῶσι μετὰ τῶν τρισεγγίστων ἀτμοπλοίων, καθ' ἣν ὥραν προσπελάζουσι διὰ νὰ μεταβιβάσωσι τὸν ναυηγόν.

Ἐπομένως ἐφοβήθη καὶ ἐγώ ὅχι ὀλίγον ὅτε εἶδον τὸ εὐθραστον ἐκεῖνο ἀκάτιον διευθυνόμενον πλησίον πρὸς ἡμᾶς. Καὶ ὅτε μὲν ἀναρπαζόμενον ὑπὸ τοῦ κύματος, ἀνῆρχετο εἰς τὰ ὕψη καὶ ἐφαίνετο ὡς ἡ κορυφή ὑδροῦ ὀβελίσκου, ὅτε δὲ κατερχόμενον μεθ' ὀρμῆς κατεβυθίζετο εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ δύο ἀφρίζοντων κυμάτων. Ὅσα δὲ ἐπλησίαζε τόσῳ φοβερώτερον καθίστατο τὸ θέαμα, ἀπαξ μάλιστα ἐπὶ τοιαύτην ἀκμὴν ἦλθε τὸ πλοιαρίον, ὥστε ἐφοβήθη μὴ καταπέση ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἀτμοπλοίου ἢ συντριβῆ κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ.

Τέλος πάντων ἡ ἀγωνία ἔληξεν εὐτυχῶς διότι ὁ ναυηγὸς ἐπωφελήθει ἐν μιᾷ τῶν ἀνυψώσεων ἐκεῖνων, ἐβρίθθη, ἀνιπτάμενος οὕτως εἶπεν, καὶ ἔδραξε τὰ σχοινία τοῦ ἀτμοπλοίου· ἀμέσως δὲ τὸ πλοιαρίον ἀπεμακρύνθη μεταβαίνον εἰς ἀναζήτησιν ἄλλων ἀτμοπλοίων, διότι τὰ τοιαῦτα πλοιαρία φέρουσι πολλοὺς ναυηγούς τοὺς ὁποῖους ἅμα διανείμωσιν εἰς τὰ ἀτμόπλοια ἐπανέρχονται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐφοδιάζονται μὲ ἄλλους.

Τὴν δ' ἐπαύριον ἀπὸ πρωῒας ἐκυκλοφόρησεν ἡ εἰδησις ὅτι εἶχομεν ναυηγὸν καὶ παρευθὺς οἱ πλείστοι τῶν ἐπιβατῶν, κεντηθέντες ὑπὸ περιεργείας ἔτρεξαν νὰ ἴδωσι τὸ πρόσωπον τοῦ πρωτοφανέντος τούτου Ἀμερικανοῦ· καὶ ἄλλοι μὲν τὸν ἠρώτων πολλά περὶ Νεοβοράκου, ἄλλοι δὲ τῷ ἐζήτουν τὰς τελευταίας ἐφημερίδας, διὰ νὰ μάθωσι βεβαίως τὰς ἐμπορικὰς τιμὰς. Ὁ δὲ πλοίαρχος τὴν ἡμέραν ἐκείνην μᾶς ἀνήγγειλεν ὅτι, ἂν τι ἀπευκταῖον δὲν συμβῆ, τὴν ἐπαύριον θὰ προγευμα-

τίσωμεν εἰς Νεοβοράκον. Ἐπομένως μᾶς προσέφερε τὸ ἀποχαιρετιστήριο γεῦμα, ὡς ὑπάρχει παραδεδεγμένη συνήθεια εἰς τὰ τοιαῦτα ταξείδια, συνοδευόμενον μετὰ καμπανίτου οἴνου. Ὅτε παρετέθησαν τὰ τραγήματα, εἰς τῶν ἐπιβατῶν ἀναστὰς προέτεινε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ πλοίαρχου. Ὁθεν ὁ οἶνος ἐβρέυσσε πάλιν εἰς τὰ ποτήρια τῶν συνδαιτημόνων καὶ κατὰ τὴν περὶ προπόσεων Ἀμερικανικὴν ἐθιμοταξίαν, ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ στόματα ὄλων ὡς ἐν χορῷ, αἱ ἐξῆς ἐπιφωνήσεις.

(ἡμιφώνως) *Χίπ, χίπ, χίπ, οὐβρά!*

(ὑψιφώνως) *Χίπ, χίπ, χίπ, οὐβρά!*

(στενωρῶς τῆ φωνῆ) *Χίπ, χίπ, χίπ, οὐβρά! ! !*

Ὁ πλοίαρχος ἀνταπεκρίθη εὐχαριστῶν διὰ πομπόδους ἀγορεύσεως, καὶ ἰδοὺ πάλιν τὰ χίπ καὶ τὰ οὐβρά ἐπανελήφθησαν ἀπαραλλάκτως ὡς ἀνωτέρω.

Τὴν δὲ ἐπαύριον ἀπὸ πρωῒας εἶδομεν μακρὰν εἰς τὸν ὀρίζοντα τὴν γῆν, ἢ μᾶλλον τὴν σκιὰν αὐτῆς, παραλλάσσουσαν πρὸς νέφος ἰόχρου· χάρις ὅμως εἰς τὴν ταχύτητα τῆς *Περσίας*, ἣτις διήνυσεν τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἴκοσι μίλλια καθ' ὥραν, τὸ νέφος βαθμηδὸν ἔλαβε μορφήν καθαρωτέραν, ὥστε διεκρίναμεν ἄνευ τηλεσκοπίου χλοερὰς νομάς, τὰς ὁποίας ἐνέμοντο πανταδαπῶν ζῶων ἀγγέλαι, λευκάς οἰκίας γραφικώτατα διεσπαρμένας ἐπὶ τῶν λόφων καὶ ὠσφράνθημεν τῆς γῆς τὴν ἀρωματικὴν καὶ ἰσχυρὰν ἐκείνην ὄσμην, τὴν ὁποίαν μόνοι οἱ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θαλασσοποροῦντες αἰσθάνονται.

Προσεκάλεσα τότε καὶ τὸν σὺρ Ἰωάννην Κλίντον νὰ ἴδῃ τὸ ὠραῖον αὐτὸ θέαμα, ἀλλὰ τόσον ἦτο ἐξησθενημένος, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ θαλαμηπόλου διὰ νὰ τὸν ἐνδύσω καὶ ἀναβιβάσω ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ὅταν ὅμως εἶδε τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ γοητευτικὸν ἐκεῖνο τῆς φύσεως πανόραμα δὲν ἠδυνήθη νὰ περιστείλῃ τὴν χαρὰν του, ἀλλ' ἤρχισε νὰ γελᾷ ὡς παιδίον, καὶ θλίψας μου τὴν χεῖρα μετὰ κατανύξεως,

— Ἦμην τρελλὸς, εἶπε, ζητῶν ν' ἀποθάνω! σὺ εἶσαι ὁ σωτήρ μου, εἰς σὲ ὀφείλω τὴν ζωὴν μου.

— Ἦ ταγματάρχῃ, ἀπεκρίθη ἐν συγκινήσει, πόσον οἱ λόγοι σου οὗτοι μὲ χαραιοιοῦν. Δὲν θὰ ὑπάγωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ Νιαγάρα;

— Διατί ὅχι; θὰ ὑπάγωμεν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ τοὺς θαυμάσωμεν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι μετὰ προ-

σοχῆς θὰ ἀπέλωμεν εἰς τὰς ὄχθας, διότι τὸ μέρος εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον.

Ὁ ταγματάρχης ἐθεραπεύθη ἐντελῶς καὶ ριζικῶς ἀπὸ τῆς σπληνὸς ἀφοῦ ἐξήχθη ἡ πολλὴ χολή ἐκ τοῦ σώματός του, τὸ ὁποῖον ἀνεκινήθη ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας ὡς καθαριζομένη φιάλη. Ἀφορμὴ λοιπὸν τῆς θανατηφόρου ἀθυμίας του ἦτο ἡ χολή· ἐπομένως ἅμα ἐξέλιπε τὸ αἷτιον συνεξέλιπε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα· ὁ δὲ ταγματάρχης παρατηρήσας τὴν ἐκπληξίν μου, εἶπε·

— Ἴδου τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, φίλε μου! Ἐν ἀπλοῦν ἐμετικὸν μεταβάλλει τὰς ψυχικάς διαθέσεις μᾶς· χάνομεν τὴν τόλμην διὰ μιᾶς ἀφαιμάξεως καὶ πολλάκις ἐν καθάρσει κατευνάζει τὴν ἐξημμένην ἡμῶν φαντασίαν καὶ θεραπεύει τὴν παραφρονοῦσαν κεφαλὴν μας. Πῶς λοιπὸν μετὰ τοιαῦτα ἐξευτελιστικὰ πράγματα τολμᾷ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀλαζονεύηται καὶ νὰ ματαιοφρονη!...

Ἀντί ν' ἀποκριθῶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην παρέκβασιν τοῦ ταγματάρχου τὸν ἐνηγκαλίσθη μετὰ τρυφερότητος, διότι μοι ἐφαίνετο ὅτι ἀφ' ἧς ὥρας, χάρις εἰς τὴν ναυτίαν, παρητήθη τῶν ἀπαισιῶν σχεδίων του, εἶχον ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα κυριότητος. Τὸν ἠγάπων ὡς ἀγαπᾷ ὁ πατήρ τὸν υἱόν του.

Μετά τινος στιγμᾶς τὸ ἀτμόπλοιον ἠγγυροβόλησεν.

Εἶχομεν φθάσει εἰς Νεοβοράκον.

Γ'.

Ὁλίγα τινα περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Νεοβοράκου.

— *Ἀποψὺς τῆς πόλεως.*— *Περὶ τοῦ Castle-Garden καὶ τῶν μεταρραστῶν.*

Πρῶτος τῶν θαλασσοπόρων ὁ ἄγγλος Ἐρρίκος Οὐδσων κατέπλευσεν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Νεοβοράκου τῆ 3 Σεπτεμβρίου 1609. Οἱ δὲ ἄγγροι αὐτόχθονες ἰδόντες τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο πλοῖον καὶ τὸν Οὐδσωνα ἐν μεγαλοπρεπεῖ ἐρυθρᾷ στολῇ ἰστάμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἦτο ὁ Θεὸς *Μαριτοῦ* ἐρχόμενος πρὸς ἐπίσκεψίν των. Ὅθεν προσέπεσον πρηνεῖς καὶ ἤρχισαν ν' ἀναπέμπωσι κραυγὰς ἀγαλλιᾶσεως καὶ φόβου.

Ὁ Οὐδσων λοιπὸν ἀπέβη εἰς τὴν ξηρὰν, οἱ δὲ Ἴνδοι τὸν ἐλάτρευσαν ἐπὶ τινὰ καιρὸν καὶ προσεφέρθησαν πρὸς αὐτὸν ὡς προσεφέροντο εἰς τοὺς ξυλίνοὺς καὶ λιθίνοὺς αὐτῶν θεοὺς τοὺς *Μαριτοῦ*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ θαλασσοπόρος ἐδέχθη ἐν

ὑπομονῇ τὴν ὀχληρὰν λατρείαν, κατόπιν δὲ ἐπιθυμῶν ν' ἀποδείξῃ τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐνοϊκὰς διαθέσεις του, καὶ νὰ καταπέσῃ αὐτοὺς ὅτι ὁ *Μαριτοῦ* εἶναι ὅχι μόνον καλὸς θεὸς, ἀλλὰ καὶ καλὸς ἡγεμὼν ἔφερον ἐκ τοῦ πλοίου βαρέλιον πλήρες βακίου καὶ τὸ διένειμεν εἰς τὸ παριστάμενον πλῆθος τὸ συνιστάμενον ἐξ ἀνδρῶν, γυναικῶν, γερόντων καὶ παιδίων.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ποτόν ἦν ἐξαισιον καὶ ὁ προσφέρων αὐτὸ ὁ *Μαριτοῦ*, οἱ Ἴνδοι κατενθουσιάσθησαν καὶ ἐπιον τόσον, ὥστε κατέπεσον ὅλοι ὀνοθερεῖς. Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ἡ νῆσος ἐφ' ἧς κεῖται νῦν τὸ Νεοβοράκον ἐκλήθη *Μαναχαγνικᾶξ* ἢ κατὰ παραφθορὰν *Μαναχάτταν*, ὅπερ μεθερμηνευόμενον σημαίνει «τόπος ἐνθα ἅπαντες ἐμεθύθησαν».

Ταχέως ὅμως οἱ Ἴνδοι ἐνόησαν ὅτι ἠπατήθησαν καὶ ὅτι Ὁὐδσων θεὸς δὲν ἦτο, διὸ καὶ ἐτρέπησαν πάλιν ἐπὶ τοὺς ἐκ ξύλου καὶ λίθου ἀληθεῖς *Μαριτοῦ*. Οὐχ ἦττον καὶ μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς λυπηρὰν ταύτην ἀνακάλυψιν προσεφέρθησαν πάντοτε πρὸς αὐτὸν μεθ' ὑπακοῆς καὶ πρᾶότητος.

Ὁ Οὐδσων, ἐξ οὗ καὶ ὁ φερώνυμος ποταμὸς ἐκλήθη, ἀφοῦ περιῆλθε διάφορα μέρη τῆς Ἀμερικῆς καὶ πανταχοῦ ἔτυχε φιλικῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν Ἰνδῶν, ἐπέστρεψεν εἰς Εὐρώπην καὶ διεκοίωσεν εἰς τὴν Ὀλλανδικὴν κυβέρνησιν, ἣν ἀπὸ τινος χρόνου ὑπηρετεῖ, τὴν σπουδαίαν ἀνακάλυψίν του. Ἡ δὲ Ὀλλανδία ἦτις τότε ἐθαλασσοκράτει ἔχουσα εἴκοσι χιλιάδας πλοῖα καὶ ἑκατὸν χιλιάδας αὐτάς, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία οὐδὲ ναυτικὸν οὐδ' ἐμπόριον εἶχεν, ἀπέσειλε τῷ 1614 δύο πολεμικὰ πλοῖα διευθυνόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ Μπλόκ καὶ Ἐνδρικτῶνος Χριστιανοῦ.

ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν λοιπὸν τῶν δύο τούτων πλοιαρχῶν ἐκτίσθησαν αἱ πρῶται ἐν Νεοβοράκῳ εὐρωπαϊκαὶ οἰκοδομαὶ ἐν ὅλῳ τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν καὶ εἰς προμαχῶν ἀνεγερθεῖς τὸ ἐπόμενον ἔτος πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀγγρίων. Ἐνομάσθη δὲ ἡ μικρὰ αὕτη ἀποικία «*Νέον Ἀμστελλόδαμον*» καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς Ὀλλανδοὺς ὡς στρατιωτικὸς καὶ ἐμπορικὸς σταθμὸς, ὅθεν ἐγένετο ἐξαγωγή κυρίως μηλωτῶν.

Καὶ παρὰ πᾶσι μὲν γνωστὸν εἶναι ἐν πόσῳ βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι ὁ μηδαμινὸς ἐκεῖνος Ὀλλανδικὸς σταθμὸς μετετρέπη εἰς πόλιν ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ πλουσιωτέρων τῆς οἰκουμένης, οἱ πλείστοι ὅμως ἀγνοοῦσιν ὁποῖας σειρὰς γεγο-

νότων διελοῦσα ἡ θαυμασία αὐτὴ μετατροπὴ ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἡμεῖς ἐν συντόμῳ θέλομεν ἐφεξῆς διηγηθῆ.

Ἡ νῆσος Μανχαττὰν δὲν ἦτο ἀνεπίφθονον εὐρημα, διὸ πολλοὺς ἔσχε τοὺς ἐραστὰς καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες καιροφυλακῆσαν τὰς καὶ εὐρόντες ἀρμοδίαν περίστασιν ἀφῆρπασαν αὐτὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ὀλλανδῶν τῷ 1664. Οἱ Ὀλλανδοὶ ἀφῆρσαν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1673 καὶ οἱ Ἄγγλοι πάλιν τὴν κατέσχον ἐν ἔτος ὕστερον, ἐπαληθεύσαντες οὕτω μετ' ἀξιοσημειώτου ἐπιμονῆς τὸν κατακτητικὸν νόμον «*Φύγε ἐκείθεν σὺ, διὰ τὰ καθήσω ἐγώ.*» Τότε δὲ μόνον οἱ Ἄγγλοι μετωνόμασαν τὸ Νέον Ἀμστελλόδαμον *Νέαν ὸρκην* (ἢ *Νεοβόρακον*) πρὸς τιμὴν Ἰωάννου Δουκὸς τῆς ὸρκης εἰς ὃν ἐδώρησατο αὐτὴν Κάρολος ὁ Β΄.

Πολλὰ ἔχει τις εἰπεῖν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τεραστίαις αὐτῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος· λέγομεν δὲ μόνον ὅτι μεγάλας ὑπέστη δοκιμασίας ἕως οὗ μεγαλυνθῆ, ὅτε μὲν πιεζομένη ὑπὸ δεσποτικῶν κυβερνήσεων ὑπηρεσῶν εἰς τὰ νεύματα προληπτικῶν καὶ τυραννικῶν βασιλείων τῆς Ἀγγλίας, ὅτε δὲ σπαραττομένη ἀπὸ ἐσωτερικῆς διαμάχας καὶ ἐπιδρομῆς τῶν ἐν τῇ Καναδικῇ Γάλλων καὶ τοιαῦτα παραπλήσια πάσχουσα ἕως οὗ ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Διότι ἀπ' αὐτῆς τῶντι ἀρχεται ἡ τε ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ πρόοδος καὶ ἀκμὴ τοῦ Νεοβόρακου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Οὐχ ἦν δὲν πρέπει νὰ ἀποσιωπήσωμεν καὶ τινὰς γενναίας πράξεις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως δι' ὧν εὐηργετήθη ὁ τόπος. Οὕτω λόγου χάριν ἡ πρώτη θάπνη τῆς κυβερνήσεως συντηρουμένη σχολῆ ἰδρύθη ἐν Νεοβόρακῳ τῷ 1702· ἡ πρώτη ἐφημερὶς ἐξεδόθη τῷ 1725· ἡ πρώτη δημοσία βιβλιοθήκη συνεκροτήθη τῷ 1729, κομισθέντων ἐπὶ τούτου κατ' εὐθεῖαν ἐκ Λονδίνου χιλίων ἐξακοσίων ὀγδοήκοντα τεσσάρων τόμων καὶ ἐν τέλει ἡ πρώτη ἀκαδημία συνέστη τῷ 1732.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀποικία βαθμηδὸν μεγαλυνομένη καὶ ἐνισχυομένη, ἠθέλησε κατὰ φυσικὸν λόγον ν' ἀπαλλαγθῆ τῶν ὀχληρῶν δεσμῶν τῆς προστασίας καὶ νὰ ἐξασκήσῃ ἐλευθέρως καὶ ἀνεξαρτητῶς τὰ δικαιώματά της. Ὅθεν τῷ 1765 συνεκροτήθη ἐν Νεοβόρακῳ συνέλευσις, ἣτις ὑπέγραψεν ἀναφορὰν περιέχουσαν παράπονα κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ ἀπαίτησιν ταχέως θεραπείας. Τελευταῖον δὲ νέος

τις περὶ φόρου νόμος, βαρὺς μὲν εἰς τοὺς ἀποίκους, ὄχι δὲ καὶ πολὺ ὀφέλιμος εἰς τοὺς Ἄγγλους παρέσχε ἀφορμὴν γενικῆς τοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, ἣτις ἐληξιν, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν ἀνακλήρυσιν τῆς δημοκρατίας τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν τῇ 4 Ἰουλίου 1776.

Δέκα ἔτη μετὰ τὸ ἀξιωματικὸν τοῦτο γεγονός ὁ πληθυσμὸς τοῦ Νεοβόρακου ἐδιπλασιάσθη, ἂν καὶ κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάλειμμα ὁ ἰκτερικὸς πυρετὸς ἐθέρισε μέγα μέρος τῶν κατοίκων. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ ὑπέφερον ἡ πόλις μεταταῦτα. Ἐν ἔτει δηλαδὴ 1832 ἡ ἀσιατικὴ χόλερα περιελθοῦσα τὴν οἰκουμένην καὶ παντοῦ φέρουσα τὸν θάνατον καὶ τὸ πένθος κατεκλίνθη ἐν Νεοβόρακῳ ἐπὶ στρωμνῆς τεσσάρων χιλιάδων καὶ τετρακοσίων πτωμάτων. Παρελθούσης τῆς θεομηνίας ταύτης ἦλθεν ἡ πυρκαϊὰ καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πλέον τῶν ἑξακοσίων οἰκιῶν ἀπετεφρώθησαν ὑπὸ τῶν φλογῶν καὶ ἡ μὲν ἐκ ταύτης ὕλικὴ ζημία ὑπελογίσθη εἰς ἑκατὸν ἑκκομμύρια φράγκα, πόσοι δὲ ἄνθρωποι ἐχάθησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οὐδέποτε ἐγένετο γνωστὸν. Αἱ φλόγες πανταχόθεν καὶ διαμιᾶς ἐκραγεῖσαι ἠπέλουν πανταχῆ καταστροφῆν, ἐπομένως διὰ νὰ περισταλῆ ὅσα τὸ δυνατὸν ἐν τῇ ἐστία της ἡ γιγάντιος αὐτῆ πυρκαϊὰ κατέφυγον εἰς τὸ κρήμισμα, καὶ δι' ὑπονόμων ἀνέτρεψαν παμπόλλους ἀνεπάφους οἰκίας.

Μετὰ τὴν χόλεραν καὶ τὴν πυρκαϊὰν ἐπῆλθεν εἰς ἐπίμετρον τῆς δυστυχίας ἡ ἐμπορικὴ κρίσις τοῦ 1836 καὶ 1837 διασειάσα ἐκ θεμελίων τὴν δημοσίαν πίστιν. Τὸ δὲ 1845 ἄλλη πάλιν πυρκαϊὰ ἐξεφράγη μικροτέρα μὲν τῆς πρώτης, ἀλλ' οὐχ ἦτον ἐπενεγκοῦσα 35 ἑκατομμυρίων φράγκων ζημίαν. Τοιαῦτα δυστυχήματα ἤθελον καταστρέψαι οἰονδήποτε ἄλλον λαὸν ἔχοντα ὀλιγώτερα ζωτικὰ στοιχεῖα, παρ' ὅσον ὁ ἀμερικανικὸς.

Ἀλλ' αἱ χρηματικαὶ ζημίαι δὲν ἀπελπίζουσι νεαρὸν καὶ γενναῖον ἔθνος, παρατόλμως ἐπιχειρηματικὸν καὶ ἐργατικώτατον, κυβερνώμενον δὲ καὶ ἐμψυχούμενον ὑπὸ θεσμῶν φιλελευθέρων καὶ εὐεργετικωτάτων εἰς τοὺς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προσερχομένους ξένους! Διὸ τὸ κακὸν ἐν βραχεὶ δικστήματι ἐθεραπεύθη μὲ τοιαύτην ἐντέλειαν, ὡς μετὰ τινὰς μῆνας αἱ ζημίαι ἐκαλύφθησαν μὲ κέρδη καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ εἰσήλθον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐτυχίας.

Διεξελθόντες ἤδη ἐν συνόψει τὴν ἱστορίαν τοῦ Νεοβόρακου, ἃς ἐξετάσωμεν τώρα αὐτὸ ὅπως ἐπαρουσιάσθη ἡμῖν καθ' ἡν στιγμὴν γράφομεν τὴν ἀνὰ χεῖρας περιγραφῆν.

Τὸ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκπλήττον τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἡγεμόνα ταύτην πόλιν (empire city) ὡς ἀποκαλοῦσιν αὐτὴν ἐγκαυχώμενοι οἱ Ἀμερικανοὶ, εἶναι ἡ ἐμπορικὴ κίνησις, ἡ διαδηλουμένη ἐκ τῆς πυρετώδους ταραχῆς τῶν κατοικούντων τὸ κάτω ἄστν.

Θεέ μου, ὅποια κίνησις! φαίνεται ὡς ἂν ἡ πόλις ὀλόκληρος μετεκομίζετο, ἢ ὡς ἂν ὑπῆρχεν ἐμπορικὴ πανήγυρις.

Ὅστις πατήσῃ τὴν γῆν τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικῆς ταύτης πόλεως ἐννοεῖ ἀμέσως πόθεν πηγάζει ἡ εὐδαιμονία τῶν φιλέργων Ἀμερικανῶν. Ὁ χρόνος εἶναι χρυσὸς λέγουσι (Time is money) καὶ ἐπειδὴ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπιδιώκουσι τὸν πλοῦτον, δὲν ἀφίνουσιν οὐδὲ λεπτὸν τῆς ὥρας νὰ παρέλθῃ ἐπὶ ματαίῳ. Ἐν Νεοβόρακῳ τῶντι δὲν βλέπεις οὐδὲ ἓνα ἄνθρωπον καθήμενον εἰς τὸ καφενεῖον, ἢ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἱστάμενον καὶ χάσκοντα, ὄχι ἡ ἀργία εἶναι ὄνειδος οὐ τις εἶναι ἀπηλλαγμένοι οἱ Ἀμερικανοὶ. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα βλέπεις δωδεκαετῆ παιδιὰ ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμά των μετὰ διπλωματικῆς ὄλης σοβαρότητος, ἀναλαμβάνοντα σπουδαίας ἐπιχειρήσεις καὶ διαχειριζόμενα μεγίστας χρηματικὰς ποσότητας.

Τοιαῦτα ὑπῆρχαν αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ὅσας μοὶ ἐπροξένησεν ἡ θεὰ τοῦ Νεοβόρακου, καὶ τὰς κοινοποιῶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου, διὰ νὰ τοὺς παρασύρω οὕτως εἰπεῖν μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα τοῦ νέου κόσμου συνταξιδεύοντες.

Οἱ περιηγηταὶ εἶναι συνήθως περίεργοι καὶ εὐλόγως, διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ταξιδεύσῃ τις ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἡμισφαίριον καὶ νὰ μὴ ἴδῃ ἢ ἀκούσῃ πᾶν ὅ,τι κινεῖ τὴν περιέργειαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ πνεύματος; Ἐν τούτοις ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι διατρίψαντες δεκαετίαν ὅλην εἰς ξένον τόπον καὶ ὅμως οὐδὲν ἰδόντες, οὐδὲν ἀκούσαντες τῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ συμβαινόντων· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι περιηγηταὶ εἶναι ἀνθρώπινα κινώτια.

Παρατηρήσας λοιπὸν, ἐνῶ ἔτι εὐρισκόμην ἐπὶ τοῦ ἀτοπλοῦ, γιγάντιόν τινα πύργον ἀλλοκότου κατασκευῆς, κείμενον παρὰ τὸν αἰγιαλὸν καὶ εἰς τὸ ἀπώτατον ἄκρον τοῦ Νεοβόρακου, ἠρώτησα Ἰρλανδὸν τινα ἐξαμερικανισθέντα, ὑπάλληλον τοῦ λεμεναρχεῖου, τὸ ὄνομα καὶ τὴν χρῆσιν τῆς παραδόξου ταύτης οἰκοδομῆς.

— Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη, μοὶ ἀπεκρίθη, ὀνομάζε-

ται *Πυργοφυλακεῖον* (Castle-Garden) καὶ ἐχρησίμευε παλαιόθεν ἀντὶ φρουρίου. Κατόπι δὲ ὑπέστη διαδοχικῶς πολλὰ μεταβολὰς, ἀπὸ φροερίου δηλαδὴ μετετρέπη εἰς κατάστημα δημοσίας ἐκθέσεως, ἀπὸ κατάστημα ἐκθέσεως εἰς λυρικὸν θέατρον, ἀπὸ θεάτρου εἰς μουσουργεῖον, καὶ ἀπὸ μουσουργεῖου εἰς ἀποβατήριον διὰ τοὺς παμπληθεῖς μετανάστας, οἵτινες ἐρχόμενοι εἰς Νεοβόρακον, μεταβαίνουν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀμερικῆς.

— Λοιπὸν σήμερον τὸ Πυργοφυλακεῖον κατήντησε ξενοδοχεῖον; ἠρώτησα.

— Δὲν εἶναι ξενοδοχεῖον, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλὰ κατάστημα ἀνήκον εἰς τὴν δημαρχίαν, ἐν τῷ ὀπίῳ οἱ μετανάσται φιλοξενοῦνται δωρεάν. Διότι σημειώσατε ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μεταναστῶν ἀποβαίνουν κατὰ προτίμησιν εἰς Νεοβόρακον· ἔρχονται δὲ κατὰ μέσον ὄρον δωδεκάμηνος χιλιοὶ κατὰ μῆνα, τουτέστιν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσαρὰς χιλιάδες ἀνὰ ἕκαστον ἔτος, μὴ ὑπολογίζομένων τῶν εὐπορωτέρων ταξιδιωτῶν τῶν δι' ἀτμοπλοίων ἐρχομένων, οἵτινες συμποσοῦνται εἰς χιλίους πεντακοσίους κατὰ μῆνα. Τῶν μεταναστῶν τούτων τὰ τρία τέταρτα εἶναι συνήθως Γερμανοὶ τὸ γένος, τὸ δ' ἐν τέταρτον ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον Ἰρλανδοὶ. Οἱ Γερμανοὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ζωτικώτερον στοιχεῖον τῶν δυτικῶν Ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, ἔνθα ὅλοι σχεδὸν συσσωρεύονται, διακρίνονται δὲ ἐπὶ ἐγκρατεῖα, φιλεργεία καὶ σωματικὴ βῶμη, διότι οὗτοι ἀντέχουσι μᾶλλον τῶν ἄλλων κατὰ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἐκχερῶσεως τῶν δασῶν· εἶναι δὲ καὶ μονιμώτατοι, ἐρχόμενοι μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ γίνωσι πολῖται Ἀμερικανοὶ, νὰ ζήσωσι διὰ τῆς ἐργασίας των, ἐκεῖ δὲ καὶ νὰ ταφῶσι μετὰ θάνατον· διὸ ἀποχωριζόμενοι διὰ παντὸς τῆς πατρίδος των, οὐδέποτε πάσχουσιν ὑπὸ νοσταλγίας. Εἶναι ὁμῶς ἀληθῆς, ὅτι οἱ Γερμανοὶ μεταναστεύοντες, μετακομίζουσι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰς οἰκογενεῖας των καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀγαθὸν ἔχουσι. Διότι πρέπει νὰ ἠξέυρετε ὅτι ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις, ἂν καὶ λίαν φιλόξενος, ἀπηγόρευεν ὅμως αὐστηρῶς τὴν εἰς τὸ κράτος εἰσοδὸν τῶν μεταναστῶν ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἔχουσι τόσα χρήματα, ὥστε νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἐξόδα τῆς μετοικεσίας καὶ τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως. Συνεπεία δὲ τοῦ μέτρου τούτου, πλείστοι μετανάσται ἀνήκοντες εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πάντη ἀπόρων, ἀπεπέμφθησαν εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας διὰ μέσου τῶν προξένων των.

— Ά! είπεν ό σίρ Ιάκωβος άκούσας τούς τελευταίους τούτους λόγους. Ίδού κατά πόσον άληθεύουσιν οι ήθικολόγοι διαβεβαιούντες ότι τό άργύριον δέν είναι μία τών άρετών! Έγώ τούναντίον νομίζω ότι τόσφ στενός συνδέεται μετ' αὐτών, ώστε πολλάκις είναι δύσκολον νά διαγνώση τις άν πολὺ ή όλίγον συντείνη εϊς τήν ύπόληψιν τών ανθρώπων έν τή κοινωνία.

— Όπως άν έχη, υπέλαβον γελών, καλόν είναι εϊς τόν επιθυμούντα ν' άποκτήσῃ τήν ύπόληψιν τών άλλων, νά συνενώνη εϊς τās πολλās του άρετάς και πολλά χρήματα.

— Πρὸ τοῦ 1855, εξηκολούθησε λέγων ό ύπάλληλος τοῦ λιμεναρχείου, πρίν δηλαδή ή δημοαρχία τοῦ Νεοβοράκου μετατρέψῃ τό Πυργοφυλακείον εϊς άποβατήριον, χάριν τών μεταναστῶν, οι ταλαίπωροι Γερμανοί, πολυειδῶς και πολυτρόπως έμαστιζόντο υπό τών κακοήθων ανθρώπων τής πόλεως' και επειδή οὐδέ τόν τόπον εγνώριζον οὐδέ τήν γλώσσαν, ενεπαίζοντο και εληστεύοντο έλεσινῶς' πολλάκις μάλιστα τοίς ελευσιπτιον και τόν τελευταίον αὐτῶν όβολόν και αὐτά τὰ ένδύματά των. Σήμερον όμως χάρις εϊς τό Πυργοφυλακείον, τό όποίον δύναται νά περιλάβῃ δέκα χιλιάδας περίπου ανθρώπους, και εϊς τās όδηγίαις και τήν παρά τής κυβερνήσεως χορηγούμενην ύποστήριξιν, οι μετανάσται κερδίζουσιν όσα άλλοτε τοίς διηρηάζοντο υπό τών άγυρτών. Σήμερον ό μετανάστης από τοῦ πλοίου τοῦ κημισαντος αὐτῶν εζ Εὐρώπης μεταβαίνει κατ' εὐθειαν εϊς τό Πυργοφυλακείον, όπου δηλοποιεϊ τήν ηλικίαν, τό επάγγελμα, τούς χρηματικούς πόρους του και τό μέρος ένθα επιθυμεϊ νά εγκατασταθῇ. Μέχρις οὐ δέ άποσταλῇ εϊς τό προσδιορισθέν μέρος, υποβάλλεται εϊς Ιατρικήν έπίσκεψιν και εϊς θερμολουσίαν.

— Η τελευταία αὐτη διατύπωση, υπέλαβον τότε, δέν θά είναι βεβαίως πολλῆς δυσαρσεκείας πρόξενος εϊς τούς έντός τών πλοίων δίκην σαρδελλών ετιθασμένους μετανάστας.

— Όχι πάντοτε, άπεκρίθη ό Ιρλανδός' εσχάτως μάλιστα εκίνησε τήν Ιλαρότητα όλοκλήρου τής πόλεως ό τρόμος γραίας τινός γερμανίδος, ήτις ένόμισεν ότι εφθασεν ή τελευταία αὐτης ώρα ότε τήν εβίασαν νά εισέλθῃ εϊς τό υπό τοῦ κανονισμού επιβαλλόμενον λουτρόν. Η ταλαίπωρος δέν είχε, φαίνεται, ποτέ λουστῇ, διότι άμκ τήν διάταξιν νά έκδυθῇ ήκουσε δέ και τόν πάταγον τοῦ καταβρέοντος ὕδατος, εξέβαλε φοβεράς κραυγάς,

επικαλούμενη τήν αντίληψιν όλων τών άγίων τοῦ παραδείσου και πεσοῦσα κατά γῆς παρεκάλε τούς παραστῶτας νά μή τήν θανατώσωσι. Τήν διεβεβαίωσαν επανειλημμένως ότι δέν επεβουλεύοντο τήν ζώην της, αλλά μόνον τήν ακαθαρσίαν της' όλα όμως απέβησαν επί ματαίω και εκείνη τρέμουσα, οὐδέ καν ήκουσε τούς λόγους των, έωσού τελευταίον εξητήσατο και τήν επέμβασιν τοῦ προξένου της. Άλλ' έννοεϊται οίκοθεν ότι ό πρόξενος δέν προσεκλήθη, ή δέ γραία εβλήθη διά τής βίας έντός τοῦ φοβερού λουτροῦ.

— Επομένως είναι περιττόν νά ερωτήσωμεν, είπεν ό σίρ Ιάκωβος, εϊς τόν όποίον ή ναυτία εϊχεν άποδώσει άπασαν τήν χαρακτηρίζουσαν αὐτόν εὐθυμίαν, εάν ή γυνή αὐτη ήξενε νά κλυμθῇ.

— Άς επανέλθωμεν έν τούτοις εϊς τούς μετανάστας, είπεν ό ύπάλληλος, οὔτοι διαμένουσι δύο ήμέρας εϊς τό Πυργοφυλακείον διατρεφόμενοι δωρεάν, μετά τās δύο όμως ήμέρας είναι υπόχρεοι νά παραχωρήσωσι τήν θέσιν των εϊς άλλους.

— Άλλ' αὐτό τό όποίον μοι λέγετε, είπεν, άποδεικνύει άφιλοκέρδειαν πρωτοφανῆ, όποίαν εϊχον οι παλαιοί πατριάρχαι.

— Ω! οι σημερινοί πατριάρχαι, κύριε, δέν μοιιάζουν τούς παλαιούς, τών όποιών είναι μὲν όλιγώτερον άφελείς, πολλῶ δέ φιλοκέρδестεροι. Και διά νά κατανοήσητε όποία τις είναι ή παρά τής πόλεως τοῦ Νεοβοράκου χορηγούμενη φιλοξενεία, άνάγκη νά μάθητε πόσον είναι θαθεϊς εϊς τούς ύπολογισμούς των οι Αμερικανοί οι δεινότεροι λογισται τής οικουμένης, πράγμα τό όποίον όφθαλμοφανῶς θέλετε πληροφορηθῇ, άμκ συναναστραφῆτε μετ' αὐτῶν επ' όλίγας ήμέρας.

— Και όποιος είναι ό περί μεταναστῶν ύπολογισμός;

— Έσταθμισῃ ή άτομική εργασία αὐτῶν και εύρέθη ότι εκασος αὐτῶν αξίζει κατά μέσον όρον χίλια πεντακόσια δολλάρια.

— Τώρα έννοῦ, είπεν ειρωνικῶς ό σίρ Ιάκωβος Κλίντων, τόν φιλόανθρωπον σκοπόν τοῦ Πυργοφυλακείου, τό όποίον, ως εκ τής καταφανούς θέσεως του, προβάλλεται ως γρίφος εϊς τούς νεήλυδας οίτινες γινώσκουσιν εκ παραδόσεως ότι οι Αμερικανοί δέν είναι τόσο άγιοί!

Ό σίρ Ιάκωβος εκρινεν, ως βλέπετε, τόν άμερικανικόν λαόν, τόν όποίον εισέτι δέν εγνώριζε, μετά τής εμφύτου έλείνης εχθρικῆς αντιπαθείας, τήν όποίαν οι Άγγλοι διατρέφουσι κατὰ τών

Αμερικανῶν, οίτινες αφ' ετέρου τήν ανταποδίδουσιν εϊς αὐτούς μετά τόκου μάλιστα.

Έν τῷ μεταξὺ τούτῳ, επιθεωρηθέντων τών πραγμάτων μας μετά μεγίστης ταχύτητος υπό τών άρμοδίων τελωνιακῶν υπαλλήλων, εξήλωμεν εϊς τήν ζηράν και μετεκομίσθημεν άστραπηδόν επί μεγίστης άμάξης περιεχοῦσης δέκα θέσεις εϊς τό ξενοδοχείον ό Άγιος Νικόλαος.

(Επεται συνέχεια.)

ΑΣΜΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ.

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΟΣ.

Οὕτως επιγράφεται τό παραπόδας Κυπριακόν δημοτικόν άσμα, όπερ πάνυ φιλοτίμως παρέσχεν ήμιν εϊς δημοσίευσιν ό περί τὰ καλά ζηλωτής κύριος Γ. Λουκάς ό Κύπριος. Ημεις δ' έννομίσαμεν καλόν νά προτάξωμεν σύντομον άνάλυσιν τής ύποθέσεως τοῦ άσματος τούτου πρὸς ευχερεστέραν κατάληψιν τών στριφνοτέρων αὐτοῦ χωρίων.

Έν Κύπρῳ διασώζεται έναχού ετι και σήμερον έν τών ήμετέρων προπατορικῶν έθίμων, ή πάλη. Οι άθληται παρουσιάζονται συνήθως εϊς τās πανηγύρεις και πολλάκις ό εϊς τών αντιπάλων είναι όθωμανός ή Άραψ, ίνα ή λαμπρότερος ό άγών και περιφανεστέρα ή νίκη. Εϊς δέ τούς γυμνικούς τούτους άγῶνας άδεται και τό περί οὐ ό λόγος άσμα.

«Ό Χάρων άπαισίαις τήν ψιν και μελανά ένδεδυμένος ερχεται εϊς τήν πανήγυριν ζητῶν συμβουλήν παρά τής μητρὸς αὐτοῦ. Εκείνη δέ τόν προτρέπει νά φείδεται τών ώραίων νεανίδων, τών βρεφῶν και τών γραιῶν, (φοβουμένη ίσως και περί εαυτης. Ό Χάρων τότε δυσαρσεστηθείς και βαρυθυμῶν κεντᾶ τόν ίππον του και φθάνει εϊς κήπον, ένθα πολλοί άρχοντες ετυμποσίαζον, εὐθυμοῦντες. Οι ταλαίπωροι τόν προσκαλοῦσι νά παρακαθήσῃ και αὐτός εϊς τήν τράπεζαν, άλλ' ό άμείλικτος Χάρων άρνεϊται, λέγων ότι ήλθεν εκεί όχι διά νά φάγῃ, αλλά διά νά άπαγάγῃ τόν άριστον αὐτῶν. — Και τίς ό άριστος; ερωτοῦσιν— Ό έχων μακρούς δακτύλους και άραιούς δόνοντας, άποκρίνεται ύβριστικῶς ό Χάρων.

Τότε ό Διγενής, ό διαβόητος άθλητής, μανείς υπό τής όργῆς και πᾶν τό προστυχόν ανατρέψας άναβοᾶ πρὸς τόν Χάρωνα ότι είναι έτοιμος νά παλαίσῃ και εάν νικηθῇ νά λάβῃ ό Χάρων τήν ζώην αὐτοῦ, άν όμως νικήσῃ νά τῷ χαρισθῇ ή ζωή.»

» Κατέρχονται λοιπόν εϊς τήν παλαίστραν και μετά τριήμερον πάλην ό Διγενής άναδείκνυται νικητής και δοξολογίας άναπέμπει πρὸς τόν Ίψιστον, ότι υπέρισχυσε και τοι έχων άνδρειωμένον αντίπαλον. Άλλ' ίδού φωνή εζ οὐρανοῦ επιπλήττει τόν Χάρωνα ως άμελοῦντα τών χρεῶν του και παλαίοντα άντι νά λαμβάνῃ ψυχάς».

Ό Χάρων τήν επίπληξιν άκούσας μεταμορφόνηται πάραυτα εϊς χρυσόν άετόν και καθήσας επί τής κεφαλῆς τοῦ Διγενῆ σκάπτει αὐτήν διά τών όνύχων »

Ό Διγενής ψυχορράγει, και τριακόσια παλληκάρια ερχονται πρὸς έπίσκεψιν του, άλλ' ό φόβος τούς κρατεϊ άμφίβηπεϊς πρὸ τής θύρας. Τέλος πάντων εισέρχονται, και τότε ό Διγενής ένδίδων εϊς τās παρακλήσεις των διηγείται τὰ παλαιά του κατορθώματα' διηγείται ότι άφου έφένευσε πληθύν όλην δρακόντων και λεόντων εϊς τόν άγροκαλαμιῶνα και εγέμισεν έννέα βοείους σάκκους εκ τών ρίνων και τών γλωσσῶν αὐτῶν, εδϊψησεν αὐτός τε και ό ίππος του, και ύπήγε νά τόν ποτίσῃ εϊς τόν Εὐφράτην ποταμόν. Εκεί βλέπει Ιστάμενον γιγαντόςωμον Σαρακινόν και επειδή ήξενερεν ότι οι άλλόφυλλοι αίτίαν εζήτουν άείποτε ίνα επιτεθῶσι κατά τών χριστιανῶν, παρεξηγούντες και τούς άθωοτέρους λόγους των, τόν χαιρετᾶ προσαγορεύων αὐτόν άριστον τών άνδρειωμένων' άλλ' ό άγριος Σαρακινός εϊς ανταπόδοσιν τοῦ χαιρετισμοῦ αρχίζει νά τόν κτυπᾶ. Τότε δέ ό άθλητής Διγενής ύψώνει τήν φοβεράν χεϊρά του και τήν καταβιβάζει επί τής κεφαλῆς τοῦ Σαρακινοῦ, όστις ήν τόσφ μέγας ώστε οι βρώονές του ήδύναντο νά χρησιμεύσωσιν άντι ίπποστασιῶν' ως κεραυνός άντήχησε μακράν τό κτύπημα, και τις γέρον προεβήκως άκούσας τόν πάταγον δέν ήπατήθη άλλ' έννόησε πάραυτα ότι ό Διγενής διέπραξε και έτερον άθλον. Μετ' οὐ πολὺ τῶνόντι φθάνει ασθμαίνων ό Σαρακινός και έπιδεικνύει τήν πληγήν του, ζητῶν βοήθειαν' άλλ' ήτο άργά πλέον, ό κύκλωψ έπεσε κατά γῆς σωρός άψυχος. »

Ό Χάρος' μαυροφόρησε μαῦρα καθλικεύει Χρυσὸ σταθιν εζώσθηκε και πᾶ' ες τό πανα(γ)ύρι Για νά ᾤρη και τήν μάξαν του για νά του παραγγείλῃ: «Γυε μου μήν πέρνης όμορφαις μήν πέρνης ταίς γριάδες, Μήν πέρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ νά κλαίουν ή μανάδες.» Και λέ(ε)ι της ό Χάρωντας *Αν δέν πέρνω ταίς όμορφαις, άν δέν πέρνω γριάδες *Αν δέν πέρνω μικρὰ παιδιὰ, τί Χάρωντας λογοῦμαι;

πολιτικῶν σοφισμάτων και προσωποποιήτων. Εἰς τὸν μῦθον 23, λόγου χάριν δὲν ἐννοοῦμεν πρὸς τί παρενδύει τὸν ναύαρχον Κανάρην και παριστᾶ τοὺς Ἕλληνας ἀγνωμονοῦντας πρὸς αὐτόν· οὐδόλως πιστεύομεν ὅτι ὁ ἐνδοξος ναύαρχος ὁ δι' ὑψίστων τιμῶν και ὑψίστων ἀξιομάτων ὑπὸ τῆς μικρᾶς και πτωχῆς πατρίδος αὐτοῦ τιμηθεὶς ἐν γνώσει ἀνέχεται τοιαύτην στυγεράν συκοφαντίαν κατὰ τοῦ Ἑλλ. ἔθνους.

Ἄλλ' ὁ ποιητὴς ἀγάλλεται, φαίνεται, στιγματίζων τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, ὅθεν εἰς τὸν 85 μῦθον λέγει.

Πρώτιστον ἐλάττωμά σου
Ἑλλήν! ἡ ἀγνωμοσύνη.

Και εἰς τὸν 33

τῆς μικρᾶς αὐτῆς Ἑλλάδος χωρεῖ Ἑλληνα ἡ γῆ;
ἐξ αὐτοῦ ἡ τόση ἔρις, ἡ πολλὴ πυργοποιία
και πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ἡ τυφλὴ ἀχαριστία.

Εἰς τὸν πρῶτον μῦθον τὸν ἐπιγραφόμενον
γάτα και ποτικὸς, ἡ γαλῆ

Θέλουσα ἡ πονηρῆ
να τοὺς παιζῆ τὸ λαῖρι,

Ἐκρεμάσθη ἀπὸ μίαν τοῦ οἰκήματος δοκὸν,
κ' ἐκαμῶθη, ὅτι τέλος εἶχε λάθει τραγικόν·
νέκρωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς τοῦ Βελζεβουὺλ ἡ
κάρη
νακρὸν ἔκαμε τὸ γύρω κίτρινον τῶν περιθώρι·
ἐσφιγξέ τοὺς ὄνυχας τῆς και τοὺς κράτησε κλει-
σμένους·
ἄφησε τοὺς μύστακας τῆς ἀκινήτους και πεσμέ-
νους·

κ' ἔλεγες ἐπιτραχήλι ἐφημέριος θὰ θάλῃ
τ' ἀλληλοῦσία να ψάλῃ.

Και ἐνταῦθα δὲν βλέπομεν ποία ἡ ποιητικὴ
ἀνάγκη ἡ βιάσασα τὸν ποιητὴν ν' ἀναμίξῃ τὴν
θηρησκείαν μετὰ τῶν ποτικῶν, και να παραστή-
σῃ τὸν ἱερέα τοῦ ὑψίστου ἱερουργοῦντα εἰς τὴν
κηδείαν μιᾶς γάτας.

Τοιαῦτα ἐν συνόψει εἶναι τὰ ἐλαττώματα, τὰ
ὅποια ἀσχημίζουσι τοὺς μῦθους τοῦ Κ. Σούτσου.
Ἵπάρχουσι ὅμως ἐν αὐτοῖς και πολλαὶ ποιητι-
καὶ ἀρεταὶ τὰς ὁποίας δὲν πρέπει να παρέλθωμεν
ἐν σιωπῇ.

Οὕτω, φερ' εἰπεῖν, οἱ μῦθοι 3, 15, 18, 20,
29, και 42 δὲν στεροῦνται χάριτος· εἰς τὸν 42
μάλιστα συνήρμωσαν ὁ ποιητὴς μετὰ πολλῆς τέ-
χνης πολλα τῆς μυθολογίας κοσμήσας οὕτω τὸν
μῦθον και διττῶς αὐτὸν ὠφέλιμον καταστήσας

εἰς τοὺς παῖδας. Τὴν καλὴν ταύτην ἀρχὴν εὐχό-
μενοι να μιμηθῶσι και ἄλλοι και να ποικίλωσι
διὰ τῆς στιχουργίας τὴν ζηράν διδασκαλίαν τῆς
ἀρχαίας μυθολογίας, περατοῦμεν τὴν παροῦσαν
σύντομον κρίσιν περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Σούτσου
τὸ ὁποῖον και περ ἐνιαχοῦ ἐπιλήψιμον, οὐχ ἦντον
ὅμως εἶναι βιβλίον ὠφελιμώτατον και ὡς τοιοῦ-
τον συνιστῶμεν αὐτὸ εἰς τοὺς γονεῖς και διδα-
σκάλους.

Νομίζοντες δὲ ὅτι θέλομεν εὐχαριστήσῃ τοὺς
ἀναγνώστας τῆς Χρυσάλλιδος, δημοσιεύομεν ἕνα
ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων μῦθων τὸν τρι-
σαρακοστὸν δεύτερον.

Θ.

ΜΥΘΟΣ 42.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟΣ.

Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπάνω, Θεῶν ἦτον εὐωχία·
προσεκλήθη και ὁ μέγας Ἡρακλῆς ἀπὸ τὸν Δία,
ὡς τὸν Ἀτλαντα συντρέξας κ' εἰς τοὺς κόλπους του ἐντὸς
τὴν ἐπουρανίαν σφαιρὰν συγκρατήσας τοῦ παντός·
ὁ Ζεὺς 'ς τ' ἄνω τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ χρυσῶν κιάων
ὑπεδέχετο τὸ φθάνον πληθεὺς τῶν συνδαιτημόνων·

Πρῶτος ἔφθασεν ὁ Κρόνος· δρέπανον ἡ δεξιὰ του,
ὠρολόγιον ψαμμῶδες εἶχεν ἡ ἀριστερά του·
ἔδρευσε πλησίον τούτου ὡς ἀρχαίτατος θεός
Ἴανος ὁ γηραιός·
πρόσωπα δὲ εἶχε δύο τὸ καθὲν ἀκτίνης στέλλον
εἰς τὸ παρελθόν, ἐν βλέπον, ἄλλο βλέπον εἰς τὸ μέλλον.

Εἰς αὐτοῦ τοῦ χρυσοῦ δόφου ἀνακτόρου τοὺς κοιτώνας
ἔχουσα εἰς τ' ὄχημά της ἐξευγμένους τοὺς ταῶνας,
και κρατοῦσα εἰς τὴν χεῖρα
ἦλθε μήκωνας ἡ Ἡρα·

τὴν συνώδευεν ἡ Ἴρις, εἶχε δὲ εἰς τὰ πλευρὰ
τ' οὐρανοῦ τὸ τρίχρον τόσον θαυμαστῶς πεποικιλμένον
κ' εἰς τὸ κἀνίστρον κρατοῦσα ῥόδα κρίνα θαλαρὰ,
ἔφεραν αὐτὸ ἐπάνω ξανθῆς κόμης στηριγμένον.

Ἐφεραν τὴν Ἀφροδίτην Χάριτες τρεῖς ἱλαραί,
κ' ἔσφραν τὴν ἄμαξάν της κύκνοι και περιστεραί,
και αὐτῆς ὁ ἐπενοῦτης ὁ χρυσοῦς και γυλανός
ἐλαμπεν ὡς ἀστροφόρος τῆς Ἑλλάδος οὐρανοῦ.

Ἐφθασεν ὁ κοσμοσειστής Ποσειδὸν τριαινοφόρος
ἔχων κράνος τοῦ ἀστράπτου ὡς τὸν ἥλιον, ἐν ὄρος·
μετ' αὐτὸν και θεὸς ἄλλος παμμεγέθης πλην γυλαίνων
ἔφθασεν ἀπὸ τῆς Αἴτης τοὺς κρατῆρας ἀναδαίνων·
ἦτον Ἡφαίστος ὁ κτίσας μέγαρον εἰς οὐρανὸν
κ' εἰς πᾶν ὄροφος κοιτώνας θεῖς ἐν ἄστρον φαινόν.

Και ὁ Ἡρακλῆς πρὸς πάντας τοὺς θεοὺς μετ' εὐλαθείας
προσπεφέρετο και μέχρις εὐγενούς γονυκλισίας.

Ἄλλὰ και τυφλὸς θεὸς τις ἔφθασεν εἰς σάκκον κλείων
κάρυα ἐξ ἀδαμάντων μαργαρίτας και χρυσίον,
ὁ θεὸς δὲ ἦτον οὗτος
ὁ τὴν γῆν δεσπόζων Πλούτος·
γέροντος τὴν βακτηρίαν ἔφερον ἡ δεξιὰ του,
και τριμεγέστα ὑπῆρχον εἰς τοὺς πόδας τὰ πτερά του,
σύμβολα τοῦ ἐρχομοῦ του τοῦ συνήθως βραδυτάτου
και τοῦ ἀπομακρυσμοῦ του τοῦ συνήθως ταχυτάτου.

Ὁ ἡμίθεος τῆς Οἴτης ἀπεστράφη πρὸς τὸν Πλούτον·
δὲν γνωρίζεις, ὁ Ζεὺς εἶπεν, Ἡρακλῆ! τὸν θεὸν τοῦτον;
τὸν γνωρίζω εἶπ' ὁ ἥρωας μετὰ γλώσσης θαυρατάτης·
ἦτον ὄλων τῶν κακοῦργων, ὅσους ἔσασα προσατίης.
Ἐὰ τοῦτο οὐδὲν σέβας ἐγὼ φέρω τρὶς αὐτόν·
ἡ διαφθορὸς ὑπάρχει αὐτὸς ὄλων τῶν θνητῶν.

Ἐπιμύθιον.

Τῶν ἀνθρώπων ἡ μανία
πρὸς τὸν πλοῦτον, εἶν' αἰτία
τῶν τραγῶν κλοπῶν και δολῶν,
και πηγὴ τῶν κακῶν ὄλων.

Η ΕΡΥΘΡΑ ΤΑΙΝΙΑ.

(Ἐκ τοῦ Ἱταλικοῦ).

Ἡ νέα Ἀρχιδούκισσα τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνη
κεκυφύια περιήρχετο ποτε διὰ τῶν διόδων τοῦ
μεγάρου της, πλησίον δ' αὐτῆς ἴστατο ἡ ὠραία
πριγκηπέσσα Δασκῶφ (1) ἀκόλουθος και μυστικο-
σύμβουλος της.

Ἡ Αἰκατερίνη ἐκράτει ἐν χερσὶν ἐπιστολὴν και
ἐφαίνετο συγκεκινημένη λίαν. Ἀμφότεραι ἔμενον
ἔφωνοι. Ἡ πριγκηπέσσα ἀναγνοῦσα και αὐτὴ ἀ-
κολούθως τὴν ἐπιστολὴν, ἐφάνη ἐπίσης τεταραγ-
μένη, στραφείσα δὲ πρὸς τὴν Αἰκατερίνην εἶπε·

— Παράδοξον! και τίς εἶναι τόσον τολμηρὸς,
ὥστε να σοὶ ἀπευθύνῃ τοιαῦτα;

— Ὁ Γρηγόριος, ἀπεκρίθη ἡ Αἰκατερίνη ὑψοῦ-
σα τοὺς ὤμους.

— Ὁ ἀνόητος! προσέθηκεν ἡ πριγκηπέσσα Δα-
σκῶφ· μόλις δυνάμεθα να κρύψωμεν τὸν ἕνα, προ-
στίθεται ἤδη και ἄλλος! Εἶναι ὅμως ἀδύνατον!
Κατήγκω. Ἡμεῖς, ὡς βλέπεις, διακινδυνεύομεν και
τὴν ἐλευθερίαν και αὐτὴν τὴν ζωὴν μας.

— Τὸ γνωρίζω, ἀπεκρίθη ἡ ἀρχιδούκισσα· ἀλλ'

(1) Περὶ τοῦ βίου τῆς πριγκηπέσσης Δασκῶφ, ἐνός τῶν
κυριωτέρων προσώπων τοῦ παρόντος διηγήματος, ἴδε ἐκτε-
νέστερον τὸ σύγγραμμα τῆς κομήσσης Δώρας Ἰστριάδος
«Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ Ἀνατολῇ» Τομ. Β. βιβλ. Α. ἐπιστολὴν
B' σελ. 59—64. Σ. Μ.

ὅμως πρέπει να γείνη. Ἐὰν και ἕτερον προστεθῇ,
τί σημαίνει; Ὅπωςδὴποτε ἡμεῖς εὐρισκόμεθα εἰς
κίνδυνον.

— Μὴ πρὸς Θεοῦ, μὴ τόσον με ἀποθαρήνῃς!
ἔχομεν εἰσέτι ἐλπίδας, δυνάμεθα να σωθῶμεν, ἀν
θέλωμεν ἅπασαι ἡμῶν αἰ ἐλπίδες δὲν κατεστρά-
φισαν.

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν ἡ Αἰκατερίνη ἔσχισε τὴν
ἐπιστολὴν, τὰ δὲ τεμάχια αὐτῆς ἔβριψεν ἐντὸς
πάρακειμένου λιθίνου τρύτωνος.

— Τί κάμνεις; ὑπέλαβεν ἡ πριγκηπέσσα ἐ-
ξάγουσα κατεπειγόντως τὰ βιβλιότα ἐκεῖνα τε-
μάχια ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Τρύτωνος· δὲν γνωρί-
ζεις ὅτι ἐνταῦθα ἐρευνῶνται τὰ πάντα; Καλλιτε-
ρον να τὰ καύσωμεν, και τότε μόνον δυνάμεθα
να ἤμεθα ἡσυχιοι.

— Ἀνυπόφορος κατήντησεν ὁ βίος μου! προσέ-
θηκεν ἡ Αἰκατερίνη.

— Τὸ βλέπω, Κατήγκω! θὰ παύσῃ ὅμως, μὴ
ἀμφιδάλλῃς.

— Ὅχι! δὲν θ' ἀποθάνωμεν ἡμεῖς, ἀλλ' οἱ
ἔχθροί μας· χρειάζεται μόνον φρόνησις, πρόνοια
και ὑπόκρισις προσέτι, ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ. ἄς παύ-
σωσι πλέον οἱ ἔρωτες. Ἄκουσον λοιπὸν τί τρέχει.

Χθὲς τὸ ἑσπέρας ἡ αὐτοκράτειρα προσεβλήθη εἰς
τὸ στήθος, ὡς μοι εἶπεν ὁ Ἰβάν Πλατώφ, σφοδρῶς.
— Μὲ προσεκάλεσε μάλιστα να ὑπάγω τὸ ἑ-
σπέρας πρὸς αὐτὴν, ἀπήντησεν ἡ Αἰκατερίνη.

— Νέον τι τρέχει. Τίς οἶδε, ἀν σήμερον εἶναι
ἡ τελευταία ἡμέρα, καθ' ἣν σε καλῶ ἀρχιδούκισ-
σαν! Σὺ ὅμως οὐδόλως περὶ τούτου σκέπτεσαι.
Τὸ πᾶν ἀν χαλάσῃ σοῦ εἶναι ἀδιάφορον.

— Εἶναι ἀληθές! ἀπεκρίθη ἡ Αἰκατερίνη, κι-
νοῦσα τὴν κεφαλὴν.

— Λοιπὸν, οὐδὲν δύναται να σε παρηγορήσῃ.
Δυστυχής!

— Μὴ σε μέλη, καλὴ μου φίλη, δὲν θέλω τὸν
ἰδεῖ πλέον, σοὶ τὸ ὑπόσχομαι, θέλω τὸν λησμο-
νήσει διὰ παντός.

— Εἶθε, ὑπέλαβεν ἡ πριγκηπέσσα. Ἐπειτα,
αἴφνης στραφείσα εἶπε, νάποιοις ἔρχεται! στρα-
τωτικὴν στολὴν βλέπω εἰς τὸ θάθος τῆς διόδου
Σὰς χαιρετᾶ μάλιστα ὁ ἀξιωματικός. Ἄ! τί βλέ-
πω, εἶπεν, εἶναι ὁ Ἀρχιδούξ.

— Ἄ! αὐτὸς εἶναι, ἄφες με να εἰσέλθω λοι-
πὸν εἰς τὸν πύργον, ἐφώνησεν ἡ Αἰκατερίνη ζη-
τοῦσα να συμπαρασύρῃ τὴν ἀκόλουθόν της.

— Όχι, δεν πρέπει πλέον να φύγωμεν! Μας είδεν, έρχεται μάλιστα πρὸς ἡμᾶς, δοῦς τὸν βραχιόνα τῆ ἀδελφῆ μου.

Ὁ Πέτρος πλησιάζων προσέφερε τὸν βραχιόνα τῆ κομήσση Βοροντζῶφ, διαλεγόμενος μετ' αὐτῆς. Μεταξὺ δὲ τῆς θεραπείας του εὕρισκετο καὶ ὁ παχὺς θαλαμηπόλος Λουβενίν. Ἐφόρει δ' οὗτος χρυσόκεστον μυλωτὴν, καὶ τοι ἐν καιρῷ θέρους, κατὰ Ἰούλιον μάλιστα, καὶ φενάκην.

Ὀλίγον μακρὰν τῆς ἀρχιδουκίσσης συζύγου του ὁ Πέτρος ἠσταιζέτο μετὰ τῆς κομήσσης Βοροντζῶφ, ἣν συνώδευεν. Διδίδεν ἡ Αἰκατερίνη ὅτι ἀντικείμενον τοῦ γέλωτος καὶ τῶν σαρκασμῶν τῶν ἦτον αὐτῆ, ἀλλ' ὅμως ἔμεινεν ἥσυχος ἡ πριγκηπέσσα Δασκῶφ ἀπέναντι τοῦ Πέτρου ἐκλινεν ἐδαφιαίως καὶ ἡ Αἰκατερίνη μόνον τὴν κεφαλὴν, μὴ ἀτενίσασα οὐδαμῶς πρὸς αὐτούς.

— Ἀγαπητέ Λουβενίν, εἶπεν ὁ Ἀρχιδούξ πρὸς τὸν θαλαμηπόλον, εἶδες ποτέ Θεοῦς καταβαίνοντας ἐπὶ τῆς γῆς;

— Όχι αὐθέντα! τοὺς εἶδον ὅμως ἀναβαίνοντας. Ἰδοῦ, μία φιὰλη Βουργονίου ἐμπεριέχει Θεὸν προσόμοιον τοῖς ἄλλοις· ὕβεν ὁ Θεὸς τῆς φιᾶλης, ὡς πολλάκις τὸ κερετῆρας, σὲ ἀνυψοὶ μετέωρον καὶ σὲ ἀναβιβάζει εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

— Εὐγε! εὐγε! εἶναι νόστιμον... Ἦδη ὅμως ὁ λόγος οὐχὶ περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ Θεᾶς. Ἵπαγε Λουβενίν— δεικνύων τὴν Αἰκατερίνην— πρόσφερε τὰ σεβάσματα σου εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, πρόσσεξον ὅμως νὰ τὰ προσφέρῃς ἐδαφιαίως, ἐνύησας;

Ἡ Αἰκατερίνη προσβληθεῖσα, προσέθηκεν εἰς τὸν προσερχόμενον γελοιοποιόν.

— Εἶπέ εἰς τὸν ἀποστειλάντᾳ σε, ὅτι οἱ Θεοὶ οἰκοῦσι πολὺ ὕψηλᾳ, ὥστε οἱ θνητοὶ δὲν δύνανται νὰ τοὺς ὑβρίζωσι.

— Βλέπετε, Ἀρχιδούξ, ἀντεῖπεν ἡ κόμησσα, δὲν ἐπιτρέπεται ποσῶς ν' ἀσταιζήται τις μετὰ τὴν τὴν κυρίαν, οὐδὲ νὰ τὴν προσβλέψῃ μάλιστα. Ἵπάγωμεν Ἀρχιδούξ· ἐνταῦθα εἶναι κάσων ἀνυπόφορος.

Στρεφομένη ἡ κόμησσα Βοροντζῶφ, — ἐφόρει δὲ αὐτὴ κατὰ πρῶτον τότε πέδιλα ὕψηλῶπτερα, καινοτομία τῆς τότε ἐποχῆς— ἀπέβηκεν ἐν τῶν πεδίων καὶ ἐκυπτεν ἵνα ὑποθέσῃ αὐτὸ, ἀλλ' ὁ Πέτρος τὴν ἐμπόδιζε λέγων·

— Όχι Μάσχυγκᾶ, ἡ εὐρωστία σου δὲν σοὶ τὸ ἐπιτρέπει· καὶ στραφεῖς πρὸς τὰς κυρίας εἶπε.

— Κυρίαί, λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ θέσητε τὸ πέδιλον τῆς καλῆς μας φίλης. Ἡ πριγκηπέ-

σα Δασκῶφ, ἠτοιμάζετο, ἀν καὶ δυσάρεστος, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν, ἀλλ' ὁ Ἀρχιδούξ τὴν ἀπόθησε, νεύσας πρὸς τὴν σύζυγον του ἵνα αὐτὴ τοῦτο πράξῃ.

— Ἄ! ὄχι, ὄχι, προσέθηκεν εἰς τὸ οὖς του ἡ κόμησσα ἐρυθρίασασα, μὴ μεταχειρίζησαι τοιούτους ἀστείμους, Πέτρε.

Ἄλλ' οὗτος χωρὶς ν' ἀποκριθῆ ποσῶς εἰς τοὺς λόγους τῆς ἐξηκολούθησε,

— Σᾶς διατάττω, κυρία, ἐγὼ ὁ Πέτρος, νὰ θέσητε τὸ πέδιλον εἰς τὴν κόμησσαν.

Ἡ Αἰκατερίνη ἐκινήθη βραδέως, παρετήρησε μὲ περιφρονητικὸν καὶ ἐνταυτῷ ἄγχιον βλέμμα τὸν σύζυγον τῆς· εἶτα δὲ λαβοῦσα τὸ πέδιλον ἐνεχείρισεν αὐτὸ εἰς τὴν κόμησσαν, ἥτις λαμβάνουσα τοῦτο μεθ' ὀσμῆς, ἐψιθύρισε. Πόσον ὁ κύριός της ἀγαπᾷ ἐνίοτε ν' ἀσταιζήται.

— Εὐχαριστήσωμεν τὴν ὠραίαν μας Κυρίαν, ὑπέλαθεν ὁ Πέτρος, καὶ ὤμεν διὰ παντὸς ἑτοιμοί, ὅπως τὸ αὐτὸ πράξωμεν δι' αὐτήν.

Ἡ Αἰκατερίνη δὲν ἀπεκρίθη.

Ἐκράτει δ' εἰς χεῖρας ἐρυθρὰν ταινίαν ἀποσπασθεῖσαν ἐκ τῶν πεδίων τῆς κομήσσης Βοροντζῶφ.

— Τὴν δὲ ταινίαν, κυρία, τὴν κρατεῖτε ὑμεῖς;

— Ἐὰν ἡ αὐτοῦ ὕψηλότης τὸ ἐπιτρέπει, προσεῖπεν ψυχρῶς ἡ Ἀρχιδουκίσσα, ἐπεθύμουν νὰ κρατήσω τὴν ταινίαν, ὡς ἐνθύμημα τῆς ὥρας ταύτης.

— Ἐμειδίασεν ὁ Πέτρος, καὶ μὴ δώσας οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἐξηκολούθησε τὸν περίπατον. Ὅτε δὲ ἔφθασε πλησίον τοῦ πύργου, ἡ κόμησσα Βοροντζῶφ εἶπε πρὸς αὐτὸν, συσφίγγουσα τὸν βραχιόνᾳ του.

— Ἀξίζεις φιλήματα, φίλε μου. Ἐπὶ τέλους ἔδωκας εἰς τὸ νήπιον ἐκεῖνο ἐν μάθημα, ὅπερ τῷ ἤρμοζε.

— Δὲν εἶναι πᾶν ὅ,τι ἀπεφάσισα νὰ πράξω.

— Τί δ' ἄλλο;

— Φυλάττω εἰσέτι ἐντὸς μυστικοῦ κιβωτίου πέπλον τινὰ μοναχικόν, κεντημένον ὑπὸ τῆς γραίας Μάρφης καὶ πεποικιμένον δι' ἐνὸς μαργαριτίνου στέμματος.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπροξένησαν τοσοῦτον γέλωτα εἰς τὴν κόμησσαν, ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀναβῆ τὰς βαθμίδας· εἶπε δὲ πρὸς τὸν φίλον τῆς.

— Καὶ πότε διανοῆσαι νὰ ἐκβάλῃς τὸν πέπλον;

— Ἔχει ὑπομονὴν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, ὑπέλαθεν ὁ Πέτρος.

— Ἐχει καλῶς, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν πύργον.

Αἱ δύο φίλοι ἐξηκολούθηον τὸν περίπατον.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο ὡχρὰ ὡς θάνατος. Στραφεῖσα ἡ πριγκηπέσσα Δασκῶφ πρὸς τὴν Ἀρχιδουκίσσαν εἶπε πρὸς ταύτην.

— Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ὕβρις δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι σοβαρωτέρα.

— Ἀληθέστατον.

— Ἀλλ' ὅμως προσέθηκεν ἡ Αἰκατερίνη, μέλλεις νὰ ἴδῃς τί θὰ πράξω· ὡς γνωρίζεις δυσκόλως ὀργίζομαι, ἀλλ' εἰς ἄπαξ ὀργισθεῖσα, πρόκειται περὶ ζωῆς καὶ θανάτου.

— Ἔστω! Οὕτω θ' ἀποστομώσῃς καὶ τοὺς ἐχθρούς σου, οἵτινες σὲ ἐνόμιζον δειλὴν, ἡ μάλλον συνετὴν σὲ ἀπεκάλουν μετριάζοντες τὴν ἐκφρασιν.

— Καὶ συμφέρει νὰ ἦναι τις συνετὸς, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ. Ἡ ἐκδικησις τόσον μάλλον εἶναι γλυκυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα, καθ' ὅσον μάλιστα προμελετᾶται καὶ ἀναβάλλεται. Ἀλλὰ διανοηθῶμεν καὶ περὶ ἡμῶν. Ἄκουσον, ἐπιφορτίζεσαι ὅπως ἐγχειρίσῃς ἐπιστολὴν πρὸς ἐκεῖνον.

— Θὰ εἶναι τῆς ὑπηρεσίας, ἀπεκρίθη ἡ πριγκηπέσσα.

— Πορεύσου εἰς τὸν στρατῶνα, ἐκεῖ εὕρησαι φίλους τινὰς τοῦ Γρηγορίου. Τούτους χαίρεισιν ἐξ ὀνόματός μου, εἶτα ὑπάγε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Καζάν καὶ δὸς ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἰδοῦ λάβε, χρήματα.

— Πῶς, ἔχεις χρήματα, φίλη μου; προσέθηκεν ἡ πριγκηπέσσα γελῶσα.

— Σιωπῆ! ἀντεῖπεν ἡ Αἰκατερίνη, παρατηρούσα εἰς τὰ πέριξ, ὁ γάλλος πρέσβυς...

— Ἐνωῶ, λοιπὸν ἡ μικρὰ ἐκδοσις τοῦ Μολιέρου· ἦν ἔλαβες χθές...

— Ἐμπεριείχε μεταξὺ τῶν φύλλων τραπεζικὰ γραμματίαι, ἀπεκρίθη ἡ Αἰκατερίνη. Ὁ Μαρκήσιος μοῦ ἔγραφεν ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ἐγνώριζεν ὅτι ἐπεθύμουν ἐκδοσὶν τινα μετὰ σημειώσεως, (α) μοὶ ἐπέμπε μίαν, ἥτις ἠλπίζε νὰ με εὐχαριστήσῃ. Σὲ βεβαίω δὲ φίλη μου ὅτι οὐδέποτε ἀνέγνωσα τὸν Μολιέρον μετὰ τὴν εὐχαριστήσιν.

— Τὸ πιστεύω. Ἀλλ' ἂς ἀποχωρισθῶμεν. Ἵπάγω νὰ ἐκτελέσω τὰς διαταγὰς σου. Ἵγίαινε.

(α) Ὁ συγγραφεὺς καίζει μετὰ τὸ διαφοροῦμενον τῆς λέξεως « son pote, » ἥτις σημαίνει, σημειώσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τραπεζικὰ γραμματίαι. Σ. Μ.

Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ εὕρισκετο ἐντὸς μικροῦ δωματίου περαδεδομένη οὔσα εἰς μεγάλας ἀνησυχίας, καὶ βίγας διήρχετο διὰ τῶν δστέων τῆς, μ' ὄλον τὸν κύσωνα τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ καιόντος ἐν τῇ θερμάστρᾳ πυρός.

Ἡ δυστυχὴς Πουλχερία Ἰβάνοβνα, ἡ πρώτη θαλαμηπόλος τῆς, δὲν ἤξευρε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλιναὶ· τόσον συνεχεῖς καὶ ἀντιθετικαὶ ἦσαν αἱ προσταγαὶ τῆς κυριάρχου, ἥτις δὲν ἔπαυε τοῦ νὰ κρούῃ τὸν κωδωνίσκον.

Ἡ αὐτοκράτειρα ἐξηπλωμένη ἐπὶ ἀνακλίντρου, κατείχετο ὑπὸ μεγάλης ἀθυμίας. Πλησίον δ' αὐτῆς, ἐπὶ τραπέζης, εὕρισκετο κιβώτιον ἠνεωγμένον, πλήρες περιθεραίων καὶ κραιμυλίων παντὸς εἶδους, ἅτινα αὐτὴ μηχανικῶς πῶς ἐλάμβανεν ἐνίοτε εἰς χεῖρας. Ὁ ἰατρός τῆς, ἐκάθητο εἰς παρακείμενον τραπέζιον γράφων συνταγὴν. Ἦτο δ' οὗτος σοβρὸς τις Γερμανός, ὑψηλὸς καὶ πολὺσαρκος. Εἰς δὲ τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τοῦ δωματίου, ἴστατο χωρικὸς Ρῶσσος, ὅστις, διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα, ἦν εἶχε τοῦ νὰ προξενῇ τὸν γέλωτα εἰς τὴν αὐτοκράτειραν πάντοτε, εἶχε λάθει τὸν βαθμὸν πριγκηπος καὶ ναυάρχου.

Ὅτε δ' οὗτος, ὀνόματι πριγκηψ Νικήτας, εἶδε τὸ πρὸς αὐτὸν στραφέν βλέμμα τῆς κυριάρχου του, προὐχώρησε πρὸς κάτοπρον, κείμενον ἀπέναντι τῆς αὐτοκρατείας, καὶ τὰ νῶτα ἔχων ἐστραμμένα πρὸς αὐτήν, ἐβάδιζεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν ἐν τῷ κατόπτρῳ ἀντανακλωμένην εἰκόνα τῆς.

— Τίνι τρώπω τόσον ὠραία κυρία εἰσῆλθεν ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς κυριάρχου μου; Πιστεύεις ἄρα γε ὅτι οἱ ὠραιοὶ σου ὀδόντες θέλουσι σὲ προστατεύσει, ἢ τὰ ροδόχροα χεῖλη σου, ἅτινα ἀξίζουσι φιλήματα;

Ἄπελθε, πάραυτα, ἀγαπητὴ μου· ἄλλως θὰ σὲ ἀποπέμψω ἐγὼ αὐτός.

Καὶ ταῦτα λέγων προὐχώρει, πλήττων τὸ κάτοπρον διὰ βίνομάκτρον. Ἡ Ἐλισάβετ, γελάσασα διὰ ταύτην τοῦ τὴν ἀσταιότητα, προσεῖπεν,

— Τί πράττεις Νικήτα, φίλε μου; θέλεις ν' ἀποδιώξῃς τὴν αὐτοκράτειράν σου; Σοὶ ἐπιτρέπεται τοῦτο;

— Ἄ! τί γοητεία! ὑπέλαθεν ὁ πριγκηψ. Ἦδη σὲ ἀναγνωρίζω ἀλλὰ τί ἔρχονται λέγοντές μοι ὅτι εἶσαι ἀσθενής; Μὰ τὴν γενειάδα τοῦ πατρός μου, ἐπεθύμουν μεγάλως νὰ γνωρίσω πῶς εἶναι αἱ ὠ-

ραΐαι και υγιείς γυναίκες, ἂν σὺ ἦσαι ἀσθενής. Φλυαρίαι! οἱ ἀδελφοὶ οὐδὲν γνωρίζουσι.

Ὁ ἱατρὸς ἀνυπόμονος γενόμενος ἕνεκα τῶν ποταπῶν ἐκείνων κολακειῶν καὶ ἀποτελειώσας τὴν συνταγὴν καὶ ποιήσας ὑπόκλισιν ἐξῆλθε.

— Νομίζω, Μεγαλειοτάτη, προσέθηκεν ὁ ναύαρχος, ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ καθρισθῇ ταχέως ἡ καπνοδόχος τῆς θερμάστρας ταύτης, διὰ τὰς τόσας συνταγὰς, αἵτινες ἀπὸ τινος καιροῦ καίονται.

— Ἐλένη! ἐφώνησεν ἡ αὐτοκράτειρα, ἡ δὲ πρῶτη κυρία εὐθὺς ἐνεφανίσθη.

— Δός μοι τὸν ἐπενδύτην, καὶ πκρατήρητον τίς εἶναι εἰς τὸν ἀντιθάλαμον.

— Δύο κυρίαι, Μεγαλειοτάτη. — Ποῖαι κυρίαι;

— Αἱ προσκληθεῖσαι ἐνταῦθα, ὅπως συμφιλιωθῶσι.

Ἡ Ἐλισάβετ διενεοῖτο τίνες ἠδύναντο νὰ ἦσαν, μὴ ἀναπολοῦσα ποσῶς τὴν τοιαύτην περίστασιν, ὅτε ὁ Νικήτας ἦλθεν εἰς βοήθειάν της, προσθέσας,

— Ἄ! μῆτέρ μου, εἶναι ἐκεῖναι αἱ δύο, αἵτινες ἐσυγχύσθησαν εἰς τὴν ἀγορὰν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ αἵτινες, καθ' ἃ ἐλέγετο, ὑδρίσθησαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ἠκούσθη ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων, τῶν σημαίνοντων τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς. Ἡ Ἐλισάβετ ἠγέρθη καὶ ἠθέλησε νὰ γονυπετήσῃ ἐνώπιον εἰκόνας κειμένης εἰς τινὰ γωνίαν τοῦ δωματίου, ἀλλ' αἴφνης ἐπεσε κατὰ γῆς ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς τὴν κλίνην.

Ἡ ὄψις τῆς κατέστη ἐρυθρὰ, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς ἔμμενον ἠνεωγμένοι, προφερούσης λέξεις ἀσυναρτήτους.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀνθρωπὸς τις εἰσῆλθε φέρων μακρὸν τὸ γένειον, ἐνδεδυμένος δὲ μοναχικὰ καὶ καὶ εἰς χεῖρας κρατῶν ξυλίνην βακτηρίαν ἀκατέργαστον.

Ἦτο Κύρυλλος, ὁ πνευματικὸς τῆς αὐτοκρατείας, ὁ ὑπ' αὐτῆς ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὡς πατήρ. Ἦρχετο δ' ἐκ Μόσχας, ἐνθα εὕρισκετο τὸ μοναστήριόν του, ἐπιχειρησθεὶς τὸ μακρὸν τοῦτο ταξείδιον, διότι ἐπληροφόρηθη τὴν ἐπικίνδυνον ἀσθένειαν τῆς Κυριάργου. Οὗτος ἦτο ὁ πνευματικὸς καὶ φίλος τῆς, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἦτο Ἀρχιδούκισσα καὶ εἶχε κινδυνεύσει πολλάκις ἵνα τὴν ὑπερασπίσῃ ἀπὸ τῆς πατρικῆς θηριωδίας, καταπεσθῶν τοῦ γεννήτορα τῆς νὰ τῇ συγχωρῶσι νεανικά τινὰ σφάλματα.

Ἡ Ἐλισάβετ ἀναγνωρίσασα πάραυτα τὸν γέροντα, ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

— Ἴδου ὁ γέρον ὑπέλαβεν, ὅστις ἔρχεται νὰ μ' εὐλογήσῃ. Ὡς φαίνεται δεινῶς πάσχω.

Εἰπέ μοι Κύρυλλε, τί σὲ φέρει ἐνταῦθα; Ἐγκατέλειψας ἴσως τὴν Μόσχαν, καὶ ἦλθες εἰς Πετρούπολιν πρὸς ζήτησιν ἐλεημοσύνης, ὄχι! ὄχι! ἔλθε πρὸς με, ἀγαθὲ πάτερ, δός μοι τὴν χεῖρά σου νὰ τὴν ἀσπασθῶ. Ἄ! τί παραλλαγαὶ καιροῦ! εἶπέ μοι με ἀνγνωρίζεις; ἦλθες ἄραγε πεζός

Ὁ μοναχὸς ἐνευσε καταφατικῶς καὶ κῦλόγησε τὴν αὐτοκράτειραν, ἥτις ἔκυψε τὴν κεφαλὴν, ψιθυρίζουσα· εἶτα εἶπε πρὸς τὸν ἱερέα,

— Καὶ πῶς μ' εὕρισκεις, ἀγαπητέ μοι πάτερ;

— Ὁ θεὸς νὰ σὲ προστατεύσῃ ἀπεκρίθη ὁ μοναχὸς με μὸλις εὐκατάληπτον φωνήν· βλέπω ὅτι πάσχεις δεινῶς, καὶ ἡ ἀναπνοή σου αὐτὴ εἶναι δύσκολος· ἐτοιμάσθητι νὰ πορευθῆς, ἐνθα πάντες ὑφείλομεν νὰ πορευθῶμεν. Μάρτυς μου αὐτὸς ὁ θεὸς ὅτι οὐδέποτε σὲ ἐκολάκευσα, καὶ τοῦτο οὐδὲ τώρα θέλω πράξει.

— Ὄχι, δίκαιε Θεέ! ἀνεφώνησεν ἡ Ἐλισάβετ, περικλύπτουσα τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν. ν' ἀποθάνω μέλλω. . . ν' ἀποθάνω! καὶ ἔτρεμον ὅλα τῆς τὰ μέλη.

— Βοήθειαν! βοήθειαν! σὰς ζητῶ γονυκλιτῶς, βοήθειαν δι' ἔλεος Θεοῦ!

Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὀμιλήσῃ ὁ μοναχὸς μόνος προσπύχοντο.

Ἡ Ἐλισάβετ ἠγέρθη, ὑψώνουσα δὲ τὴν πυγμὴν, ἔκραξε,

— Σεῖς δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες μ' ἐλέγετε ὅτι δὲν θ' ἀποθάνω, ἀλλ' ὅτι εἶμαι ὑγιὴς καὶ ἀνθηρὰ παράποτε; ψεῦσαι! ἱερόσυλοι ψεῦσαι! ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἄνευ αἰδοῦς! ἠπατήσατε τὴν Κυρίαρχόν σας. Πάντες ἐνταῦθα ψεύδονται ἀπὸ τοῦ μικροτέρου μέχρι τοῦ ἀνωτέρου· ὄφειλε νὰ ἔλθῃ ὁ γέρον οὗτος ὅπως μοι εἶπῃ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν. Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ καταπραμένοι! Εἶθε κύριος ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων νὰ πράξῃ ὑπὲρ ὑμῶν κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, ὅ,τι ὑμεῖς ἐπράξατε ὑπὲρ ἐμοῦ κατὰ ταύτας τὰς ὑπερτάτας στιγμὰς. . . .

Οἱ πάντες ἐξῆλθον με τοιοῦτον τάχος, ὡς ὁ ἄνεμος ἀνυψῶναι τ' ἄχυρα.

Τρόμος καταλάμβανε τὸν παρατηροῦντα τὴν Ἐλισάβετ εἰς ἣν εὕρισκετο θέσιν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν. Ἡ λάμψις τῆς ὀργῆς ἡ ἀπαστράπτουσα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆς ὠμοίαζε τὴν τοῦ Τσαρόν Πέτρου τοῦ Πατρός της.

(ἔπειτα συνέχεια)

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ο ΤΥΠΟΣ ΕΝ ΚΙΝΑ.

Κατὰ τὴν σινικὴν χρονολογίαν ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀνεκαλύφθη ἐν Κίνα τῷ 50ῷ ἔτει π. Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιγκ Τσίγκ τοῦ Α'. δευτέρου αὐτοκράτορος τῆς ταρταρικῆς δυναστείας. Εἰ καὶ μικρὰς ἔκαμον μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως αὐτῆς, ἐν τούτοις τ' ἀποτελέσματα τῆς τέχνης ταύτης, καὶ τοῖ ἀτελεστάτης, εἶναι πρὸς αὐτοὺς μεγάλα καὶ ἀπίστευτα. Ἀνέκαθεν ὁ ευντηρητικώτατος οὗτος λαὸς τιμῶν τὰ γράμματα ὑπερβαλλόντως, ὄφειλε κατὰ φυσικὸν λόγον ν' ἀνασχολεθῆ εἰς τὴν εὑρεσιν τῶν μέσων, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ καταστῶσι τὰ βιβλία προσιτὰ εἰς πλείστους ἀναγνώστας, ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ εἰς τοῦτο ἀποβλέπων ἐξ ἀρχῆς τὸ κατώρθωσε. Διὰ τῆς εὐτελοῦς τιμῆς τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων καὶ τῆς ἀπλότητος τῶν μηχανῶν αὐτῶν, οἱ Κινέζοι κατώρθωσαν νὰ παραγάγῃσι βιβλία καλὰ καὶ εὐωνα. Τὰ σινικὰ τυπογραφικὰ καταστήματα δὲν ἔχουσι χειροκίνητα καὶ ἀτμοκίνητα πιεστήρια, οὔτε πολλὰ καὶ βαρύτερα μεταλλικὰ στοιχεῖα καὶ πάντα τὰ λοιπὰ, ἅτινα τὰ εὐρωπαϊκὰ σήμερον περιλαμβάνουσιν, ἀλλὰ μόνον μικρὸν ἀριθμὸν ἐργαλείων εὐτελεστάτων, δύο ψήκτρας χρησιμεύουσας ἀντὶ πιεστήριον, καὶ ὀλίγα τμήματα ξίλου συντελοῦντα εἰς κίνησιν τῶν τυπογραφικῶν τῶν ἐργαστηρίων.

Τὸ εὐρωπαϊκὸν ἀλφάβητον συνίσταται εἰς ὀλίγα τινὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα πολυτρόπως συνδυαζόμενα χρησιμεύουσιν εἰς πολλὰς γλώσσας πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων. Παρὰ Σίνας ἐξ ἐναντίας ἐκάστη λέξις ἐκφράζεται δι' ἰδιαιτέρου τινὸς γράμματος· τὰ εἰκοσιτέσσαρα τοῦ ἡμετέρου ἀλφάβητου γράμματα κείνται διατεθειμένα εἰς ἰδιαιτέρα χωρίσματα ἐπὶ μεγάλης σκιδῶς εὐπρόσιτα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ στοιχειοθέτου, ὅθεν λαμβάνει τὰ διάφορα στοιχεῖα καὶ στοιχειοθετεῖ. Ἄν δὲ οἱ Σίνας, οἵτινες ἔχουσι 37,000 διαφόρων στοιχείων ἐπιδεκτικῶν μεταβολῶν τινῶν, μεταχειρίζοντο τὰ αὐτὰ τῆς στοιχειοθεσίας μέσα, ὁ στοιχειοθέτης διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργον του, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκατόγχιθ Βριάρως. Ἀντὶ λοιπῶν κινήτων χαρακτήρων, οἱ Κινέζοι μεταχειρίζονται εἰς τύπωσιν φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν βιβλίων ξιλίνους πίνακας, ἐπὶ τῶν ὁποίων χα-

ράττουσι τ' ἀποτελοῦντα μίαν σελίδα σημεῖα. Ὁ πίναξ ἐξ ἀπίου ξύλου κατασκευαζόμενος, ἔχει ἱκανὸν πᾶχος καὶ μέγεθος δύο σελίδων· ἐπιμελῶς δ' ἐξεσμένος, καὶ τριβόμενος με ζύμπην ἐξ ἐψημένης ὀρύζης, καθύσταται λεῖος καὶ ἐπιτήδειος νὰ δεχθῇ τὸν τύπον τῶν χαρακτήρων.

Αἱ πρὸς τύπωσιν σελίδες γραφόμεναι ὑπὸ ἐπιδεξίου γραφέως ἐπὶ χάρτου λεπτοῦ, ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ πίνακος ὑγρὸν εἰσέτι ἔχοντος τῆς ὀρύζης τὸ ἐπιχρίσμα, τοῦτο ἀπορροφᾷ τὴν μελάνην, δι' ἧς ἐγράφθησαν οἱ χαρακτῆρες, χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ τὸ σχῆμά των, ὁ δὲ χαρακτῆς περικόπτει τ' ἄγραφα μείναντα μέρη τοῦ πίνακος εἰς τρόπον ὥστε νὰ μείνωσι μόνον ἐξέχοντα τὰ γράμματα. Τὰ λάθη διορθοῦνται ἐμπηγομένων τεμαχίων ξίλων ἐν τῷ πίνακι, πλὴν ἡ χάραξις εἶναι τόσον εὐκολος καὶ τόσον εὐτελής ὁ ἐργατικὸς μισθός, ὥστε πολλὰκις ἀναξέουσι τὸν πίνακα, καὶ χαράττουσιν αὐτὸν ἐκ νέου· ὅταν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων χάσῃ τὴν εὐκρίνειαν καὶ καθαρότητα του, ὁ γλύπτης ἐπισκευάζει τὸν πίνακα, μετὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπιδιόρθωσιν χρησιμεύει πρὸς τύπωσιν οὐχὶ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀντιτύπων. Ὅταν πρόκειται νὰ τυπωθῶσι συγγράμματα εἰς ὀλίγα ἀντίτυπα, ἀντὶ ξυλίνων μεταχειρίζονται πίνακας ἐκ μίγματος κυροῦ καὶ βητίνης, ἐφ' ὧν χαράσσονται εὐχερέστερα οἱ χαρακτῆρες. Τοιοῦτοτρόπως τυπόμενα ἐφημερίαι τις ἡμερησία ἐν Καντῶνι. Διὰ νὰ δοθῇ δὲ ἰδέα τις περὶ τῆς εὐτελοῦς γλυπτικῆς ἐν Κίνα, σημειοῦμεν τὰ ἐξῆς· ὅτε κατὰ τὸ 1816 ἀπόστολοι τῆς βιβλικῆς ἐταιρίας ἠθέλησαν νὰ τυπώσωσιν ἐν Καντῶνι τὴν Ἁγίαν Γραφήν σινιστί, οἱ χαρακται διὰ νὰ χαράξωσιν ἐπὶ πινάκων τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἀναγκαῖα δεκακισχίλια σημεῖα, ἐζήτησαν ὡς ἀντιμισθίαν μόνον δέκα λίρας ἀγγλικᾶς. Βραδύτερον ἐτι ὁ Στανίςλαος Ἰουλιανός, σοφὸς περὶ τὰ σινικὰ καὶ διδάσκαλος τῆς σινικῆς γλώσσης ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας, ἐπρότεινε εἰς γλύπτας τῶν Παρισίων νὰ τῷ χαράξωσιν ἐπὶ ξύλου ἐννενηκοντα χιλιάδας δι' ἀφόρων χαρακτήρων σινικῶν, ἀναγκαίων πρὸς τύπωσιν συγγράμματος, ἀλλ' ἅμα ἤκουσεν, ὅτι ἐζήτησαν τριακοσίας περίπου χιλιάδας φράγκων, παρήγγειλε τὸ ἔργον εἰς Κίνα· ἡ δὲ τιμὴ τῶν χαρακτήρων, μέχρι Παρισίων ἀνέβαινε εἰς 3,600 φράγκα.

Νῦν ἰδόμεν πῶς γίνεται ἡ πίσις ἐν Κίνα. Ὁ ἐργάτης ὁ παρ' ἡμῶν ἐκτελῶν τὴν πίσιν, κρατεῖ δύο ψήκτρας, καὶ διὰ μὲν τῆς μιᾶς μελανώνει τὸν

πίνακα, διὰ δὲ τῆς ἄλλης πιέζει τὸν ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ πίνακος ὑγρὸν χάρτην ἐπισύρων αὐτὴν ἐλαφρῶς. Διὰ τοιαύτης ἐπιδεξιότητος ἐκτελοῦσι τὴν ἐργασίαν ταύτην, ὥστε εἰς μόνος δύναται νὰ τυπῶν καθ' ἡμέραν ἕως δεκακισχίλια ἀντίτυπα. Τὸ ἐν μόνον μέρος τοῦ χάρτου διὰ τὸ διαφανές αὐτοῦ τυποῦται. Ὅταν δὲ θέλωσι νὰ συνάψωσιν εἰς ἕν τὰ τυπωμένα φύλλα καὶ σχηματίσωσι βιβλίον, ἐπειδὴ ἕκαστον φύλλον ἀποτελεῖ δύο σελίδας, διπλώνεται οὕτω πως, ὥστε τὰ ἀτύπωτα μέρη νὰ συναφθῶσιν ἑσῶθεν, ἢ δὲ πτυχὴ τοῦ φύλλου νὰ σχηματίσῃ τὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου, καὶ τ' ἀντίθετα ἄκρα ν' ἀποτελῶσι τὸ κάτω μέρος ἐνθα συνάπτονται.

Δὲν ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ, λέγει ὁ Κ. Ἄβελ Ρεμουζά, ἔθνος ἔχον βιβλία τόσον εὐνοῦν καὶ εὐχορηγία ὡς οἱ Σίνοι. Κανὲν τέλος δὲν ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς φιλολογίας, καὶ δύναται τις ν' ἀγοράσῃ σύγγραμμα τρίτομον ἢ τετράτομον, ἔχον μέγεθος μέγα, ἀντὶ τριῶν περίπου φράγκων. Τὰ τέσσαρα βιβλία τοῦ Κομφουκίου μετὰ τῶν σχολείων αὐτῶν ἐπωλοῦντο ἐν Καντῶνι ἀντὶ τεσσάρων φράγκων σχεδόν, κατὰ τὸν χειρόγραφον κατάλογον ἐνός τῶν αὐτῶν βιβλιοπωλῶν. Τὰ λεξικά, αἱ ἐγκυκλοπαιδείαι, αἱ πολιτειογραφικαὶ περιγραφαὶ, αἱ περὶ τεχνῶν πραγματεῖαι, οἱ κώδικες τῶν νόμων καὶ τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, καὶ ἐνὶ λόγῳ ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα συντελοῦσιν, ἵνα καταστήσωσιν κοινοτέρα τὴν παιδείαν εἶναι διαδεδομένα ἐν Κίνῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν. Ἡ δὲ κυβέρνησις συντρέχει τὸ ἐφ' ἑαυτῇ τὰς τοιαύτας ἐκδόσεις. Κατὰ τὸ 1773 ὁ αὐτοκράτωρ Κίαν Λόγγ διέταξε νὰ τυπωθῇ γενικὴ τις βιβλιοθήκη, συγκεκριμένη ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων συγγραμμάτων, καὶ ἦτις κατὰ τὸ βασιλικὸν διάταγμα ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας τόμων, καὶ νὰ σχηματίσῃ τέσσαρας βιβλιοθήκας ὀνομασθησομένας τέσσαρας θησαυρούς· ἡ τύπωσις τῆς τεραστίας ταύτης συλλογῆς δὲν ἦτο τυπωμένη μέχρι τοῦ 1837, ἦτοι μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος.

Τὰ μέχρι τοῦ 1818 τυπωθέντα συγγράμματα ἀνέβησαν εἰς 78,125 τόμους.

Η ΔΕΣΠΟΣΥΝΗ ΔΕ ΜΑΛΕΠΕΡ¹⁾.

— Πῶς ἴ αὐτὴ εἶναι ἡ δεσποσύνη δε Μαλεπερ; εἶπεν ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκπεπληγμένον.

— Καὶ δὲν τὴν ἀνεγνωρίσατε; ἀνέκραξα ἐγώ.

— « Ὄχι, ἐν ἀληθείᾳ, ἀπεκρίθη κινῶν περιλύπως τὴν κεφαλὴν. Ὅτε κατὰ πρῶτον τὴν εἶδον δὲν εἶχε πλέον τὸ φαιδρὸν καὶ δροσερὴν τοῦτο πρόσωπον· οὐδὲ ὡς ὁμοίαζε τὴν εἰκόνα ταύτην.

Σιωπῇ ἔπειτα ἐπεκράτησεν· τὰ δὲ ἀμπελοκῆματα πιτυλιζόντα εἰς τὴν ἐστίαν ἀνέδιδον ζωηρὰν λάμψιν, ἣτις ἀνεπλήρως τὸ φῶς τῶν καταναλωθέντων σχεδὸν κηρίων. Ἡ βροχὴ εἶχε παύσει, καὶ ὁ φθινοπωρινὸς ἀνεμὸς μελαγχολικῶς ἐσύριζε μεταξὺ τῶν παραθύρων. Σημάναντος δὲ τοῦ μεσονυκτίου, ὁ Μαρκέσιος ἠέρθη, διότι τὴν ἐπαύριον ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ πολὺ πρῶτ', ἡμεῖς δὲ εἴχομεν συμφωνήσει νὰ συνοδεύσωμεν αὐτὸν μέχρι τῆς λεωφόρου. Πρὶν ὅμως ἀπισυρθῆ ἔθλιψε τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς Λαμβέρτου εἰπὼν αὐτῷ μετὰ ἡμῶν φωνῆν καὶ θέτων τὸ βαλάντιόν του ἐπὶ τῆς ἐστίας. — Τὰ χρήματα ταῦτα εἶνε διὰ τοὺς πτωχοὺς σὺς καὶ κατ' ἔτος θέλω ἀνανεῶσαι τὴν προσφοράν μου. »

Τὴν νύκτα ἐκείνην οὐδόλως ἐγὼ ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμοὺς καθὼς καὶ ὁ Κύριος δὲ Χαμποβέρ, καθότι ἀργὰ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἤκουον αὐτὸν περιπατοῦντα εἰς τὸν θάλαμόν του. Ἀμφότεροι ἐσυλλογιζόμεθα τὸ ὠραῖον καὶ ἀτυχον πλάσμα, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἔρωσ καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ τριάκοντα πέντε ἔτη βραδύτερον ἢ ἀγνή κας δία μου ἠράσθη. Καὶ ἀκόμη ἔμμανῶς τὴν ἡγάπων. Τὸ ἐλεύθριον πεπρωμένον τῆς, ἀποδίδον αὐτῇ διαβολικὴν γοητείαν, ἐξῆπτε τὴν φαντασίαν μου· τὸ κακούργημα τῆς αὐτῆς, ἀλλόκοτον αἶσθημα θαυμασμοῦ καὶ φρίκης μοι ἐπροξένει· μ' ἐφαίνετο, ὅτι ὁ Ἀββάτος ἦτο χιλιάκις ἄξιος θανάτου, ὡς ὑψώσας χεῖρα ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅτι αὐτὴ τὸν ἐξεδιέκθη δι' ἀποφάσεως ἄξιως τοῦ γένους τῆς. Ζηλοτυπίαν καὶ μανίαν ἀνέκραστον μοι διήγειρεν ἡ ἐνθύμησις τοῦ ἀτυχῆ τούτου ἀντιζήλου, ὅστις μετ' ὅλον τὸ ἀξιοθρήνητον τέλος τοῦ ὑπῆρξε κατ' ἐμὲ εὐτυχῆς, καὶ τὴν εὐτυχίαν του εὐχαρίστως καὶ ἐγὼ ἠθέλον πληρώσει διὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς. Οἱ συλλογισμοὶ οὗτοι πυρετὸν μ' ἔφερον ἀνυπόως τὰς ὥρας ἐμέτρων ἐωσώτου νὰ ἐξημερώσῃ

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδίου 66.

τὸ φάντασμα διήρχετο ἀδιακόπως πρὸ τῶν κλεισμένων ὀφθαλμῶν μου ἄλλοτε μὲν μειδιῶν, ἄλλοτε δὲ σκυθρωπὸν καὶ δακρύβρεκτον. Ἐν τούτοις ὅτε τὴν προΐαν ὁ θεὸς μου μετὰ ἐκάλεισεν ἐγὼ ἐκοιμώμην βαθύτατον ὑπνον.

Ὁ Μαρκέσιος ἦτο ἤδη ἔτοιμος, καὶ οὕτως ἀνεχωρήσαμεν.

Αἱ γλυκεῖαι ἀκτῖνες τοῦ φθινοπωρινοῦ ἡλίου ἔλουον ὀλόκληρον τὴν κοιλάδα, τῆς ὁποίας τὴν ἀνθηρὰν γλόβην ὁ πρῶτὸς παγετός δὲν εἶχεν ἀκόμη κιτρινίσει· ἡ δὲ ῥιγηλὸς πυραλὶς ἐκελάδει ὑπὸ τοὺς μεγάλους φράκτας τῆς λευκακάνθης, καὶ τινες πεταλοῦδες ὠραῖαι ἐπέτων πέριξ τῶν ἀνθισμένων λιθωνωτίδιων. Ἀλλ' ἄνωθεν τῆς ζώνης ταύτης, ὅθεν ἐπνεον οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῶν κλιμάτων τῆς Μεσογείου θερμοὶ ἀνεμοὶ, ὑψώνοντο αἱ κορυφαὶ τῶν ὄρεων κεκαλυμμένων ἤδη μετὰ τὸ χιονῶδες ἐπανωφόριόν των.

Πρὶν δὲ φθάσωμεν εἰς τὴν λεωφόρον ὁ Μαρκέσιος ἐστράφη καὶ ἐθεώρησε διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν τοποθεσίαν ἐκείνην· οἱ ὀφθαλμοὶ του προσηλώθησαν ἐπὶ τῶν δύο ὄρεων, τῶν διαχωριζομένων διὰ βραχεῖς ἀνωμαλίας καὶ κατεχόντων τὴν Μεσημβρινὴν κατωφέρειαν, καὶ ἐψιθύρισε ἀναστενάζων. — Ἴδου τὸ στενὸν τοῦ Μελεπερ!

Μετ' ὀλίγον ἀφίχθημεν εἰς τὴν λεωφόρον, ἐνθα αἱ ἄμαξαι ἐπερίμενον. Ὁ δὲ Χαμποβέρ, ἀφοῦ μοι εἶπεν τὴν χεῖρα καὶ μ' ἐβεβαίωσε μετὰ προθυμίας περὶ τῆς πρὸς ἐμὲ εὐνοίας του, ἐστράφη πρὸς τὸν Γερουσάκ καὶ εἶπε συγκεινημένος. — Τώρα, ὅτε ἐπανιδῶμεν ἀλλήλους, μετὰ λυπεῖ πολὺ αὐτὸς ὁ χωρισμὸς μας, παλαιὰ φίλε μου!

— Καὶ ἐντούτοις ἐπεράσαμεν τὰς ὀλίγας ταύτας ὥρας κατατεθλιμένοι! Ὑπεψιθύρισε ὁ καλὸς θεὸς μου, ἀφήσας βαθὴν στεναγμόν! Καὶ αὕτη ἡ κατάρτος εἰκὼν εἶνε ἡ αἰτία. . . . »

Ἐπειτα ἐνηγαλισθησαν οἱ δύο φίλοι, καὶ ὁ μὲν πρὸς τοὺς ἀναβάς ἐλαφρῶς ἐφ' ἡμάξης ἔκυψε ἐκ τῆς θυρίδος καὶ μᾶ· ἀπεχαιρέτισεν ἐκ νέου ἡμεῖς δ' ἐμείναμεν ἐκεῖ, τῶν ἄμαξῶν ἀπομακρυνθεισῶν ἐντὸς κματώδους κονιορτοῦ, ἀκολουθοῦντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν ὑπόλευκον τυφῶνα, ταχέως φεύγοντα πρὸς τὸν ὀρίζοντα.

Ἄμα ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸν οἶκον, ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Γερουσάκ ὑπῆρξε νὰ προστάξῃ τὴν μικρὰν ὑπηρέτιδα νὰ ἀναβιβῆσῃ εἰς τὸ ἀνάγειον τὸ ἀντικείμενον τῆς εἰδωλολατρείᾳ μου, λέγων μοι ἠσυχῶς. — Ἡ θεὰ τῆς ἀποτροῦ ταύτης γυναικὸς θέλει παράττει πάντοτε ὄρεξίν μου ἐν

ὄρχ γεύματος· πάντοτε ἠθέλον ἀνκαλεῖ εἰς τὴν μνήμην μου τὰ συμβάντα αὐτῆς. Ἐπειτα εἶναι καὶ πεπαλαιωμένη, ὁ βροχίων ἀτελής καὶ ὁ μικρὸς δάκτυλος λείπει ὅπως διόλου· λυποῦμαι μὲν διὰ τὸν Χαμποβέρ, ἀλλὰ νὰ σοῦ εἶπω τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀποστρέφομαι, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστα καλὰ καὶ ἐλαφρῶνα τὴν ἐστίαν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

Δὲν τῷ ἀντέτεινα λέξιν· δὲν ἠθέλον οὔτε νὰ τῷ ζητήσω τὴν εἰκόνα ταύτην, ἦν ἐγὼ τοσοῦτον ἐξετίμων, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως αὐτὸς τόσον ὀλίγον ἐφρόντιζε, φοβηθεὶς μήπως, φανερόνων τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ τὴν ἀποκτήσω, προδώσω τὸν μυστικὸν ἐρωτὰ μου. Ἀπεφάσισα ὅμως νὰ τὴν ἀρπάσω λαθρῶς. Κκιρὸς δὲν μοι ἔμεινε νὰ χάσω, καθότι τὴν ἐπαύριον ἔμελλον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ σχολεῖον. Ἦτο δὲ εὐκόλον νὰ τὸ κατορθώσω εἰσχωρῶν εἰς τὸ ἀνάγειον, κείμενον εἰς τὸ τρίτον πάτωμα, καὶ λαμβάνων τὴν εἰκόνα νὰ τὴν παραδώσω εἰς τινὰ χωρικὸν ἐπιφορτισησόμενον διὰ ἀδραξ ἀμοιβῆς νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸ μέρος ἐνθα συνήθως διευσθόνην, ἀναμένων τὴν ταχυδρομικὴν ἄμαξαν. Πρὶν ὅμως ὑπάγω πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐμπιστευμένου μου, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἠδυνάμην νὰ πράξω, ἐκάλεισα τὴν Βαβελοῦ καὶ τῇ εἶπον ἐπιβούλως.

— Πῶς κατώρθωσας καυμένη νὰ μεταφέρῃς τὴν εἰκόνα ἐκείνην εἰς τὸ ἀνάγειον καὶ νὰ τὴν τοποθετήσῃς εἰς κατάλληλον θέσιν;

— Νά, τὴν ἐβάλα ὀπισθεν τῆς θύρας, τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχον, μοι ἀπεκρίθη· ἄλλην ὄρεξιν δὲν εἶχον παρὰ νὰ τὴν βάλω καὶ εἰς καλὴν θέσιν μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ παλαιοκούρελα.

— Καὶ κλειδώνει ὁ θεὸς μου τὸ ἀνάγειον ἐκεῖνο; ἠρώτησα ἀδιαφόρως.

— Ἄ! ναι, νομίζει ὅτι τὸ κλειδώνει, εἶπεν ὑψοῦσα τοὺς ὄμους· ἀλλὰ τὸ κλειδίον μένει πάντοτε εἰς τὴν θύραν διότι ἐμβαίνομεν καθημερινῶς, πότε διὰ τὸ ἐν πρᾶγμα καὶ πότε διὰ τὸ ἄλλο.

Εὐχαριστηθεὶς ἀπὸ τὰς πληροφορίας ταύτας ἀνεχώρησα· διήλθον δὲ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν ἐξοχὴν τὸ πυροβόλον ὑπὸ μάλης ἔχων, ἐπὶ προσάσει νὰ θηρεύσω, ἀλλὰ πράγματι μόνον διὰ ν' ἀπαντήσω νέον τινὰ χωρικὸν ὅστις ἠδύνατο νὰ μοι χρησιμεύσῃ εἰς τὸν σκοπὸν μου. Τέλος ἐπέτυχον τινὰ καὶ, ἀφοῦ ἐβεβαιώθην περὶ τῆς ἐχέμουθίας του δι' ἐνός πενταφράγκου, τῷ ὠρισά συνέντευξιν τὴν αὐτὴν ἐσπέραν μετὰ τὸ ἐνδεκάτης ὥρας καὶ τοῦ μεσονυκτίου εἰς τὴν ἄκραν τῆς δροστικίας.

Ἦτον ἤδη ἀρχή, ἡ νύξ προέβαινε ταχέως, καὶ θλιβερά σιωπὴ περίεξε ἐπεκράτει. Εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον οὐδένα εὔρον, μόνος ὁ λύχνος ἔκαιεν ἐν τῇ μικρᾷ αἰθούσῃ, καὶ οἱ κύνες ἐκοιμῶντο ἡσύχως ἐπὶ τῶν καθεδρῶν. Ἰπέθεσα λοιπὸν, ὅτι ὁ θεὸς μου εἰργάζετο εἰς τὸ σπουδαστήριόν του βεβουλημένος εἰς τὴν μελέτην καὶ ὅτι ἡ μικρὰ ὑπηρετρία ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ μαγειρεῖον. Ἡ περίστασις μ' ἐφάνη εὐνοϊκωτάτη· ἀνέβην τὴν κλίμακα τὴν καρδίαν πάλλουσαν, τὴν κεφαλὴν πυρέσσουσαν ὡς ἄρπαξ ἔτοιμος ν' ἀρπάσῃ τὴν λείαν του. Φθάσας εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα εὐρέθην κατὰ πρόσωπον τοῦ Γερουσακ, ὅστις ἐξήρχετο ἐκ τοῦ δωματίου, τοῦ συγκοινωνοῦντος μετὰ τὴν ἀναβάθραν, ἔχων τὰς διόπτρας ἀνασυρμένας καὶ τὸν λύχνον κρατῶν τοῦ σπουδαστηρίου του.

— Ἡ δυστυχὴς Μαρία εἶναι κάκιστα, μ' εἶπε, περίλυπος καὶ καταβεβλημένος· ὀλίγα στιγμήαι τῇ μένουν. Ὁ ἱερεὺς ἤδη τῇ μετέδωκε τὰ ἄχραντα μυστήρια.

— Ὡ! δυστυχία! ἀνεφώνησα μὲ ἐλκρικρινῆ ἀπελπισίαν.

Τὸ δωμάτιον τῆς Μαρίας ἦτο πλησίον τοῦ ἀνωγείου· ἐπειδὴ δὲ αἱ δύο θύραι ὑπῆρχον πλησίον ἢ μία τῆς ἄλλης δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ ἐκτελέσω τὸ σχέδιόν μου χωρὶς νὰ με ἴδωσιν οἱ περικυκλοῦντες τὴν θηήσκουσαν. Ὁ ἀγαθὸς θεὸς μου βλέπων με τοσοῦτον τεταραγμένον ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ μ' ἔσυρε μετ' αὐτοῦ κάτω εἰς τὴν αἰθουσαν, ὅπου εὔρομεν τὴν μικρὰν ὑπηρετίδα ὀδυρομένην.

— Ἡ καυμένη Μαρία, μὰς ἔλεγεν ἡ ἀγαθὴ κόρη, πολὺ κατεφρόνησε τὸν ἑαυτὸν της. Ἐπροτίμησε νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὸ μαγειρεῖον παρὰ νὰ πλαγιάσῃ πρὶν ἐτοιμασθῆ τὸ γεῦμα. . . Ἐνόησεν ὁμοίως τὸν θάνατον της, διότι ἐνῶ ἠτοίμαζον τὴν τράπεζαν, εἶπεν εἰς τὴν Γοστόνην, ἧτις ἦτο πλησίον της, νὰ τρέξῃ νὰ φέρῃ τὸν ἐφημέριον. . . διὰ τοῦτο καὶ ἤλθε μὲ ἐκείνην τὴν βραγδαῖαν βροχὴν τὴν ἐνάτην ὥραν. . . σήμερον τὸ πρῶτ' ἡ ἐδωκα τὰ δῶρα τοῦ Μαρκεῖου, τεσσαράκοντα φράγκα, τὰ ὅποια καὶ λαβοῦσα μὲ εἶπεν ὅτι ἠσθάνετο καλῆτερα· . . ἀλλὰ . . . τώρα κοντεύει ν' ἀποθάνῃ ἡ καυμένη. . .

Καὶ τῶνόντι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰσελθὼν ὁ ἐφημέριος μὰς ἀνήγγειλεν, ὅτι εἶχεν ἐκπνεύσει Ὁ σχεδὸν αἰφνίδιος θάνατος τῆς Μαρίας ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν οἰκιακῶν δυσυχτημάτων, ἅτινα προσωρινῶς μόνον διαταράττουν τὴν οἰκίαν ἐνὸς ἀγάμου.

Ὁ ἀγαθὸς θεὸς μου κατεθλίβετο ἐπαναλαμβάνων πάντοτε. — Ἀξιόλογος νέα . . . δέκα ἔτη μὲ ὑπηρετήσε μὴ δοῦσά μοι ποτὲ αἰτίαν παραπόνου . . . δυσκόλως θέλω τὴν ἀναπληρώσει. . .

Ἐγὼ ἔμωσ ἐμέτρων τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἐμελλοῦν νὰ ἐκφέρωσι τὸν νεκρὸν καὶ τὸν καιρὸν ὅσος μοὶ ἔμεινε διὰ ν' ἀρπάσω τὴν δεσποσύνην δὲ Μαλεπέρ.

— Τίς ἄρα γε νὰ κληρονομή τὴν ἄτυχον ταύτην νέαν; εἶπεν ἐξαίφνης ὁ θεὸς μου· ἔχω εἰς χεῖρας μου ἄλλους τοὺς μισθοὺς της καὶ ὅτι εἶχεν οἰκονομήσει· θὰ ἀνήκουν εἰς τοὺς συγγενεῖς της, ἐὰν ἔχη· πρέπει νὰ πληροφορηθῶμεν.

Ἄλλ' ὁ πατὴρ Λαμβέρτος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καθήμενος δὲ παρὰ τὴν τράπεζαν ἐνησχολεῖτο νὰ συντάξῃ τὸ δηλωτικὸν τῆς τελευτῆς. Ἀφοῦ δ' ἐτελείωσεν ἀπέθεσε, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, τὸν χάρτην ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Γερουσακ. Ἐκεῖνος δὲ ἀερόβηθη πρὸς τὰ ὀπίσω κατάπληκτος θεωρῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐστίας· ἐπλησίασα τότε καὶ ἐγὼ μηχανικῶς καὶ ἀνέγνων ἄνωθεν τοῦ ὄμου αὐτοῦ τὰ ἐξῆς. « Σήμερον τὴν 12 Ὀκτωβρίου 18 . . . ἀπεβίωσεν ἐν Ἀγίῳ Πέτρῳ τοῦ Κορβία, ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία δὲ Μαλεπέρ, χήρα Φραγγίσκου Πινάτλ. »

— Ὡ! ἀνέκραξα μὲ κίνημα φρίκης, ἡ Μαριώ! . . . αὐτὴ ἦτον! . . .

Ὁ ἐφημέριος Λαβέρτος καὶ ὁ θεὸς μου ἔμειναν ἐστηριγμένοι ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὰς χεῖρας ἔχοντες ἠνωμένας· νομίζω, ὅτι ἐδέοντο, ἢ δὲ Βαβελοῦ ἀλόλυζεν ὅπισθεν τῆς θύρας. Ἐκάθισα καὶ ἐγὼ τότε εἰς μίαν γωνίαν τῆς ἐστίας καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων ἐντὸς τῶν χειρῶν, ἔμεινα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὅλην τὴν ἐσπέραν τεταπεινωμένος, συγχυσμένος καὶ ἀποσβολωμένος. Περὶ τὸ μεσονύκτιον εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιόν μου μετ' ὀλίγον ἤκουσα τινὰ ὑπὸ τὸ παράθυρόν μου καλοῦντά με χαμηλῇ τῇ φωνῇ, ἀνοίξας δὲ αὐτὸ εἶδα τὸν ἐμπιστευμένον μου, ὅστις εἶχεν ἀπαυδήσει· νὰ μὲ περιμένῃ εἰς τὴν ἄκραν τῆς λεωφόρου.

— Λοιπὸν, κύριε Φρειδερίκε, εἶπεν ὑψούμενος ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν ποδῶν του, ποῦ εἶναι ἡ εἰκὼν; Ἐὰν δύνασθε καταβιβάσατε αὐτὴν ἐκ τοῦ παραθύρου.

— Φύγε ἀπ' ἐδῶ! τῷ ἀνεκρίθην, δὲ ἔχω τίποτε, μὴ μὲ ζαλίξῃς!

Δεκαπέντε ἔτη μετέπειτα, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γερουσακ, τοῦ ὁποίου ἤμην ὁ γενικὸς κληρονόμος, ἐπανεῦρον τὴν δεσποσύνην δὲ Μαλεπέρ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὅπισθεν τῆς θύρας τοῦ ἀνωγείου. Οἱ μὲς εἶχον ὀλίγον περιφάγει αὐτὴν, ὁ δὲ μικρὸς δάκτυλος, ὁ τῶσον ἐνοχλῶν τὸν θεῖον μου εἶχεν ἐντελῶς ἐκλείψει. Ἐπο-ὄρωθασα ὁμοίως τὴν ὥραίαν ἐκείνην εἰκόνα, καὶ σὶ ἔβρον στολίζει τὸ δωμάτιον τῆς συλλογῆς τῶν ὄνων μου.